

Załącznik Nr 2

Do Uchwały Nr

Rady Gminy Dobra

Z dnia

Diagnoza i delimitacja obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

Wprowadzenie

Cele i zakres opracowania

Gminny Program Rewitalizacji (GPR) dla Gminy Dobra został opracowany w odpowiedzi na konieczność rozwiązania zidentyfikowanych problemów o charakterze społecznym, gospodarczym, przestrzennym, środowiskowym oraz technicznym. Celem programu jest kompleksowa rewitalizacja obszarów, które w wyniku diagnozy uznano za szczególnie zdegradowane, wymagające natychmiastowej interwencji, z uwagi na koncentrację niekorzystnych zjawisk i stan kryzysowy. Poprzez wyznaczenie obszaru rewitalizacji oraz opracowanie szczegółowych kierunków interwencji, niniejszy dokument stanowi kluczowe narzędzie umożliwiające skuteczne zarządzanie procesem odnowy gminy Dobra.

Podstawy prawne opracowania GPR

Gminny Program Rewitalizacji Gminy Dobra na lata 2026–2035 opracowano zgodnie z zapisami ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U. 2015 poz. 1777 z późn. zm.). Dokument spełnia wszystkie wymogi ustawowe – zawiera szczegółową diagnozę czynników kryzysowych, precyzyjne określenie granic obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji, opis celów strategicznych, operacyjnych i szczegółowych procesu rewitalizacji, a także propozycje przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

GPR stanowi podstawowy dokument planistyczny pozwalający samorządowi gminy na uzyskanie wsparcia finansowego z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, w szczególności z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego.

Znaczenie rewitalizacji dla rozwoju gminy Dobra

Istotą rewitalizacji jest przeciwdziałanie procesom fragmentacji przestrzennej oraz degradacji społeczno-gospodarczej. W przypadku Gminy Dobra proces rewitalizacji ma przyczynić się do znaczącej redukcji problemów społecznych takich jak ubóstwo, wykluczenie społeczne czy

bezrobocie, poprawy warunków życia mieszkańców, aktywizacji gospodarczej oraz integracji społecznej. Działania te mają również pozytywnie wpłynąć na wzrost atrakcyjności inwestycyjnej, a tym samym przyczynić się do rozwoju gospodarczego obszarów rewitalizowanych oraz gminy jako całości. Chociaż niniejszy program koncentruje się na zdefiniowanym obszarze rewitalizacji, istotne jest objęcie procesem odnowy całej gminy. Oznacza to uwzględnienie potrzeb i potencjałów także pozostałych sołectw leżących poza głównymi podobszarami Dobra–Jurków–Skrzydlna. Takie podejście gwarantuje, że rewitalizacja będzie przebiegać w sposób zrównoważony terytorialnie – pozytywne efekty odnowy rozlegą się na wszystkie osady, w tym te najmniejsze, zapobiegając ich marginalizacji. Program przewiduje komplementarne działania wspierające rozwój mniejszych miejscowości, tak aby żadna część gminy nie pozostawała w tyle w zakresie jakości życia, infrastruktury czy dostępu do usług.

Zasady i metodologia opracowania GPR

W procesie opracowywania GPR zastosowano metody i techniki analizy, które pozwoliły na obiektywną ocenę sytuacji wyjściowej. Zastosowane mierniki były dostosowane do lokalnych realiów i specyfiki Gminy Dobra, a dane pozyskiwane były zarówno ze źródeł wtórnych (Bank Danych Lokalnych, dokumentacja Urzędu Gminy Dobra, dane Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej), jak i pierwotnych (badania terenowe, inwentaryzacje).

Przeprowadzono szczegółową diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej, przestrzennej, środowiskowej i technicznej, na podstawie której wyznaczono obszar zdegradowany, spełniający wymogi określone w art. 9 ustawy o rewitalizacji. Obszar rewitalizacji, stanowiący fragment obszaru zdegradowanego, został wytypowany na podstawie intensywności występowania negatywnych zjawisk, potencjału poprawy sytuacji oraz wyników konsultacji społecznych.

Proces konsultacji społecznych

Integralnym elementem tworzenia GPR były szeroko zakrojone konsultacje społeczne, zgodnie z art. 6 ustawy o rewitalizacji. Konsultacje miały charakter wieloetapowy i obejmowały:

- spotkania warsztatowe z mieszkańcami, przedsiębiorcami i przedstawicielami organizacji pozarządowych,

- otwarte spotkania informacyjne,
- ankiety konsultacyjne dostępne w wersji papierowej oraz elektronicznej na stronie Urzędu Gminy Dobra.

Uzyskane wyniki konsultacji posłużyły do weryfikacji diagnozy, wyznaczenia priorytetowych kierunków działań rewitalizacyjnych oraz wyboru projektów kluczowych dla procesu rewitalizacji.

Zakres analiz diagnostycznych

Diagnoza zawarta w niniejszym dokumencie obejmuje:

- Ogólną charakterystykę Gminy Dobra, identyfikującą specyficzne cechy gminy oraz kluczowe uwarunkowania rozwoju.
- Analizę ilościową opartą na danych statystycznych, pozwalającą na ocenę potencjału rozwojowego gminy na tle innych jednostek samorządu terytorialnego powiatu limanowskiego, województwa małopolskiego oraz kraju.
- Szczegółową analizę przestrzenną z wykorzystaniem narzędzi GIS, pozwalającą zlokalizować obszary kumulacji negatywnych zjawisk gospodarczych, społecznych, przestrzennych, środowiskowych i technicznych.

Spójność z politykami rozwoju i dokumentami planistycznymi

Program rewitalizacji został opracowany w ścisłej korelacji z obowiązującymi dokumentami strategicznymi gminy, powiatu oraz województwa. Analiza spójności celów rewitalizacji z lokalnymi i ponadlokalnymi dokumentami planistycznymi została szczegółowo omówiona w odrębnej części niniejszego dokumentu.

1. Diagnoza sytuacji Gminy Dobra na lata 2026–2035

1.1. Ogólna charakterystyka Gminy Dobra

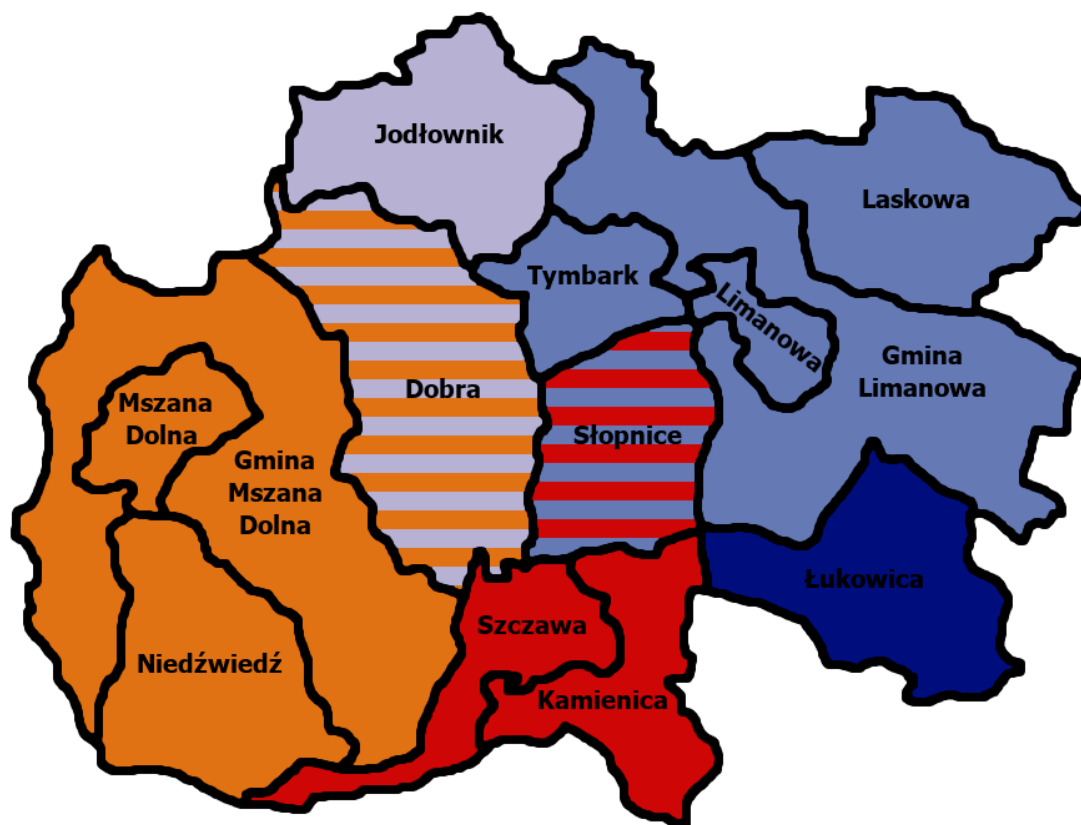
Gmina Dobra jest gminą wiejską położoną w powiecie limanowskim, w południowej części województwa małopolskiego. Obejmuje obszar ok. 109 km² i liczy około 10,1 tys. mieszkańców (stan na 2025 r.). Pod względem administracyjnym gmina dzieli się na 11 sołectw: Dobra (siedziba władz gminy), Chyszówki, Gruszowiec, Jurków, Porąbka, Pórzeczki, Przenosza, Skrzydlina, Stróża, Wilczyce oraz Wola Skrzydlańska. Gmina leży w paśmie Beskidu Wyspowego – teren jest górzysty i malowniczy, z najwyższymi wzniesieniami w okolicy (m.in. góra Mogielica 1170 m n.p.m. na pograniczu gminy). Znaczne połacie obszaru zajmują lasy mieszane, użytki rolne skupiają się w dolinach potoków i na łagodniejszych stokach. Poniżej zamieszczono charakterystykę poszczególnych sołectw Gminy Dobra¹:

¹ Strategia Rozwoju Gminy Dobra na lata 2024-2035, ss. 9-10.

Rycina 1. Położenie Gminy Dobra na tle powiatu limanowskiego wraz z generalnym podziałem etnograficznym poszczególnych gmin Powiatu

Grupy lachowskie:

-  Lachy Szczyrzyckie i Dobrzańskie
-  Lachy Limanowskie
-  Lachy Sądeckie



Grupy góralskie:

-  Górale Zagórzańscy
-  Górale Biali (łącko-kamienieccy)

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Powiat_limanowski (dostęp: 23.01.2026)

Położenie Gminy Dobra na mapie Powiatu Limanowskiego ukazuje jej dogodne usytuowanie w Beskidzie Wyspowym. Z jednej strony górskie położenie oznacza wysokie walory krajobrazowe i środowiskowe sprzyjające rekreacji i turystyce, z drugiej – pewne oddalenie od głównych ośrodków miejskich. Usytuowanie w południowej części regionu skutkuje umiarkowaną dostępnością komunikacyjną: gmina leży na uboczu głównych szlaków kolejowych i drogowych (poza drogą krajową nr 28), co może ograniczać dojazd do pracy czy usług wyższego rzędu. Niemniej otoczenie pasm górskich i duża lesistość stanowią kapitał przyrodniczy, wyróżniający Dobrą na tle bardziej uprzemysłowionych części Małopolski. Lokalizacja gminy determinuje zatem zarówno jej atuty (czyste środowisko, atrakcyjność turystyczna), jak i wyzwania rozwojowe (dostępność, peryferyjność). Poniżej zamieszczono syntetyczną charakterystykę sołectw Gminy Dobra.

Wieś **Dobra** znajduje się w centralnej części Beskidu Wyspowego nad górną Łososią. Rzeźba terenu ma charakter górzysty (góry niskie). Ukształtowanie terenu charakteryzuje się szerokimi garbami i łagodnymi stokami. W środkowej części wsi, w dolinie rzeki Łososiny, rzeźba terenu ma charakter równiny płaskiej. Dobra jest świetnym punktem wypadowym na otaczające ją szczyty Beskidu Wyspowego, a mianowicie: Łopień, Mogielicę, Ćwilin, Śnieżnicę. Jest wsią letniskową nad zarybioną w roku 2002 narybkiem łososia rzeką Łososią.

Chyszówki są malowniczo położoną wsią u podnóża gór: Mogielicy i Łopienia. Średnie wzniesienie nad poziom morza wynosi 785 m. Rzeźba terenu Chyszówek ma charakter górzysty. Zaokrąglone grzbiety górskie opadają wypukło-wklęsłymi stokami o średnim i silnym stopniu nachylenia w kierunku wąskiej doliny rozciągającej się ze wschodu na zachód.

Gruszowiec to sołectwo położone na przełęczy rozdzielającej stoki Ćwilina i Śnieżnicy, przez którą biegnie droga krajowa nr 28. Drogą tą dojeżdżamy z Dobrej do Mszany Dolnej lub odwrotnie w kierunku Limanowej i do Nowego Sącza. Średnie wzniesienie wynosi 607 m n. p. m. W czasie podróży można oglądać rozległą panoramę na Dobrą, Chyszówki, część Jurkowa oraz szczyty Łopienia i Mogielicy. Zimą i jesienią można zaobserwować zjawisko inwersji. W czasie podróży należy zachować ostrożność - szczególnie zimą ze względu na długie, ostre zjazdy, zakręty, niespodziewane oblodzenia i zawieje śnieżne. Rzeźba terenu ma charakter górzysty. Charakteryzuje

się szerokimi garbami tworzącymi powierzchnię zrównania oraz łagodnymi stokami, przedzielonymi wąską doliną biegnącą ze wschodu na zachód.

Jurków to sołectwo położone w dolinie Jurkówki łącząca się w dolnej części z Dobrą, w górnej części z Pólrzeczkami, od wschodniej z Chyszówkami, od północno- wschodniej z Łopieniem (951 m), od zachodu z Ćwilinem (1060 m), od południowego- wschodu z Mogielicą (1171 m). Wzniesienie waha się od 501 do 756 m nad poziom morza, średnio wynosi 628,5 m. Rzeźba terenu ma charakter górzysty (góry średnie). Teren rozczłonkowany jest w szeroką dolinę rzeki Łososiny rozciągającej się z południa na północ oraz licznymi wąskimi dolinami potoków na liczne szerokie garby charakteryzujące się nadwęglonymi wierzchowinami, opadające średnimi stokami w kierunku dolin.

Porąbka to sołectwo, w którym średnie położenie nad poziom morza wynosi 562,5 m. Rzeźba terenu ma charakter górzysty. Charakteryzuje się szerokimi garbami oraz łagodnymi stokami pociętymi wąskimi dolinami. Porąbka jest malowniczą wsią położoną u stóp góry Śnieżnicy. W czasie podróży można oglądać wspaniały krajobraz Beskidu Wyspowego. Możliwość spędzania aktywnego wypoczynku, spacerowania polnymi drogami i oglądania panoramy.

Pólrzeczeki to sołectwo, którego wzniesienie waha się od 573 do 1062 m nad poziom morza, średnio wynosi 817,5 m. Przeważają stoki o nachyleniu średnim od 8 do 30 stopni oraz wystawie południowo- wschodniej i północno- zachodniej. Rzeźba terenu ma charakter górzysty (góry średnie)- z południa na północ rozciąga się wąska dolina rzeki Łososiny o średniej szerokości około 100 m. Cały obszar wsi należy do zlewni rzeki Łososiny. W Pólrzeczkach ma miejsce początek rzeki Łososiny, przepływają liczne potoki górskie, które spływają ze zbocza Mogielicy. Oaza ciszy i spokoju, górskie widoki, zimą możliwość saneczkowania i spacerów na nartach.

W sołectwie **Przenosza** wzniesienie waha się od 400 do 445 m- średnio wynosi 422,5 m nad poziom morza. Cały obszar wsi leży w górnym odcinku rzeki Stradomki i jej licznych dopływów- potoków górskich. Południowy stok Ciecienia (829 m)- góry Beskidu Wyspowego należącej do gmin: Wiśniowa i Jodłownik, okala od północy wieś Przenosza i Skrzydlina. Rzeźba terenu na Przenoszy ma charakter górzysty (góry niskie). Charakteryzuje się szerokimi garbami oraz łagodnymi stokami. W dolinie rzeki Stradomki rzeźba ma charakter równiny płaskiej.

Skrzydlna to duża wieś o charakterze miasteczka, położona na średniej wysokości ok. 522 m n. p. m., na północnym stoku Śnieżnicy, u źródeł rzeki Stradomki. Rzeźba terenu ma charakter górzysty. Charakteryzuje się szerokimi garbami i łagodnymi stokami tworząc powierzchnie zrównania pocięte wąskimi dolinami. We wschodniej części wsi, w dolinie rzeki Stradomki, rzeźba ma charakter równiny płaskiej. W latach 1850-1862 Skrzydlna była siedzibą powiatu. W pierwszej i na początku drugiej połowy XX w. w Skrzydlnie funkcjonował ważny targ z regionalnymi produktami.

W sołectwie **Stróża** wzniesienie waha się od 416,6 do 617,6 m n. p. m. - średnio wynosi 517,1 m. Rzeźba terenu ma charakter górzysty. Charakteryzuje się szerokimi garbami tworzącymi powierzchnie zrównania oraz łagodnymi stokami. Cały obszar wsi leży nad potokiem Stróża stanowiącym dopływ Stradomki - rzeki III rzędu. Stróża jest oazą ciszy i spokoju. Z otaczających wzniesień rozległa panorama. Patrząc na północ: na Ciecierz, Grodzisko, a nawet Chorągwiec i Kraków. Patrząc na południe: widoki na Dobrą, Porąbkę i góry Łopień, Mogielicę oraz Ćwilin.

W sołectwie **Wilczyce** średnia wysokość nad poziomem morza 762 m na zboczu Ćwilina (1072 m). Rzeźba terenu ma charakter górzysty (góry średnie). Zaokrąglone grzbiety górskie opadają wypukło wklęsłymi stokami o średnio i silnym stopniu nachylenia w kierunku wąskich dolin potoków. Cały obszar wsi leży w zasięgu zlewni rzeki Raby poprzez m. in. potok Łostówka - dopływ Mszanki. W sołectwie rozciągają się piękne widoki na pasma i szczyty Beskidu Wyspowego.

Wzniesienie w sołectwie **Wola Skrzydlańska** waha się od 435 do 560 m nad poziom morza, średnie położenie nad poziom morza 497,5 m. Cały obszar wsi leży w górnym odcinku rzeki Stradomki i licznych potoków górskich - jej dopływów. Północny stok Śnieżnicy - góry (1006 m) Beskidu Wyspowego należącej do Gminy Dobra i do Gminy Mszana Dolna.

Gmina Dobra jest położona w południowo-wschodniej części Województwa Małopolskiego. Jest gminą dobrze skomunikowaną, biorąc pod uwagę połączenia drogowe. Jest położona około 30 minut od drogi ekspresowej S7, przez gminę Dobra przebiega droga krajowa nr 28. Gmina jest położona niedaleko Mszany Dolnej oraz Limanowej, które można traktować jako centra przesiadkowe. Około jednej godziny drogi samochodem zajmuje droga do miast: Krakowa oraz Nowego Sącza. Atutem Dobrej z pewnością jest albo może być obecność Krakowa ale w szczególności skrócenia czasu dojazdu do stolicy Województwa Małopolskiego. Osobną kwestią

jest możliwość zaproponowania alternatywnych od samochodu środków transportu. Należy przyjąć, że budowa nowej linii kolejowej Podłęże-Piekielko stanowi taką ofertę w przyszłości.

Rycina 2. Plan infrastruktury komunikacyjnej w Gminie Dobra



Źródło: Strategia Rozwoju Gminy Dobra na lata 2024-2035, s. 11.

Pod względem komunikacyjnym położenie gminy Dobra należy ocenić jako umiarkowanie korzystne. Przez północną część gminy przebiega strategiczna droga krajowa nr 28, zapewniająca

połączenie m.in. z Limanową i Mszaną Dolną. Gmina leży około 30 minut jazdy od węzła drogi ekspresowej S7 (okolice Rabki-Zdroju) oraz około 1 godziny jazdy samochodem od miast wojewódzkich: Krakowa i Nowego Sącza. W praktyce mieszkańcy gminy Dobra korzystają z zaplecza usługowego pobliskich miast stanowiących lokalne bieguny rozwoju: Limanowej i Mszany Dolnej – które stanowią również lokalne centra komunikacyjne (m.in. dostęp do kolei w Mszanie Dolnej). Mapa unaocznia jednak brak alternatywnych środków transportu: przez gminę nie przebiega linia kolejowa, a transport publiczny opiera się wyłącznie na autobusach i busach. Koncentracja ruchu na jednej głównej arterii oznacza, że miejscowości oddalone od DK28 mają słabszy dostęp komunikacyjny. W efekcie dla wielu mieszkańców podstawą mobilności jest transport indywidualny, co rodzi potrzebę rozwoju oferty publicznej (połączeń autobusowych) i utrzymania dobrego stanu dróg lokalnych.

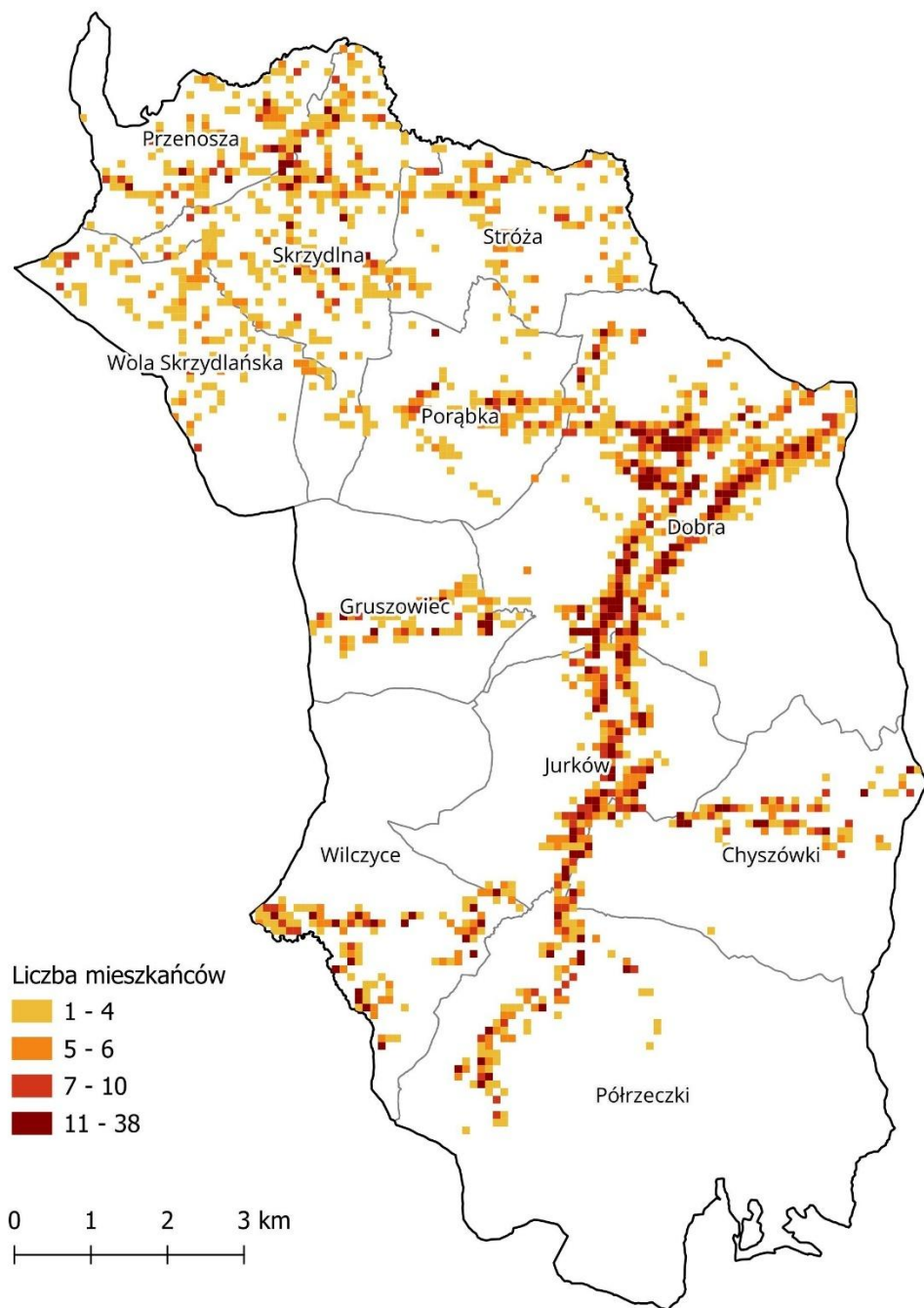
Gmina nie posiada własnej infrastruktury kolejowej; transport zbiorowy opiera się na liniach autobusowych i busach łączących sołectwa z Limanową, Mszaną Dolną oraz Krakowem. Układ osadniczy gminy ma charakter rozproszony – dominują niewielkie wsie o luźnej zabudowie zagrodowej ciągnącej się wzdłuż dolin i dróg. Największą miejscowością jest Dobra, pełniąca rolę centralną (m.in. lokalizacja urzędu gminy, ośrodka kultury, ośrodka zdrowia, szkół itp.). Ważnym ośrodkiem jest też Skrzydlina, gdzie znajduje się zabytkowy zespół dworski oraz kościół parafialny. Pozostałe sołectwa są typowo rolniczymi wioskami, powiązanymi funkcjonalnie z Dobrą oraz z wymienionymi wyżej miastami powiatowymi.

1.2. Sfera społeczna

Demografia

Ludność gminy Dobra na przestrzeni ostatniej dekady utrzymuje się na stabilnym poziomie, a nawet wykazuje niewielką tendencję wzrostową. Według danych GUS, w 2011 r. gmina liczyła 9672 mieszkańców, zaś w 2021 r. już 10 035 mieszkańców – oznacza to przyrost o ok. 3,8% (dla porównania populacja Polski w tym okresie nieznacznie spadła). Utrzymujący się dodatni trend demograficzny wyróżnia gminę Dobra pozytywnie na tle wielu obszarów wiejskich Małopolski (gdzie często notuje się spadek ludności). Przyrost ten wynika zarówno z dodatniego bilansu urodzeń i zgonów, jak i względnie stabilnego salda migracji – odpływ młodych ludzi z gminy w poszukiwaniu pracy czy edukacji jest częściowo kompensowany przez pozostawanie lub osiedlanie się rodzin na terenie gminy (m.in. dzięki atrakcyjnemu środowisku życia poza miastem).

Rycina 3. Rozkład przestrzenny ludności w Gminie Dobra

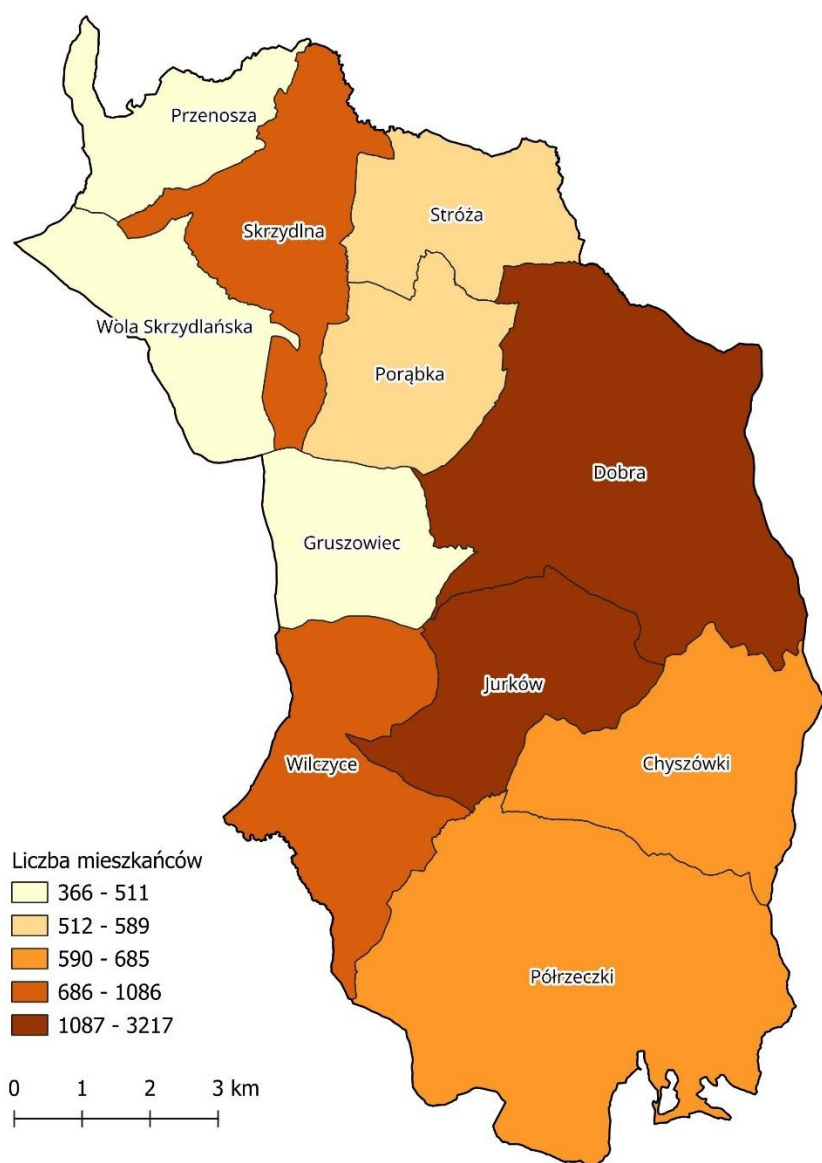


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Struktura wieku mieszkańców wskazuje na postępujące, choć umiarkowane starzenie się populacji. Udział osób w wieku poprodukcyjnym wzrósł z ok. 12,8% w 2011 r. do ok. 14–15% w 2021 r., co obrazuje zwiększenie liczby seniorów (65 lat i więcej) z 1240 do 1437 osób w dekadzie. Jednocześnie jednak gmina odnotowała niewielki wzrost liczby dzieci w najmłodszych rocznikach – np. liczba dzieci w wieku 0–4 lata wzrosła z 589 do 668. Udział osób w wieku przedprodukcyjnym pozostaje więc zbliżony (około 19% ludności), a populacja w wieku produkcyjnym utrzymuje się na stabilnym poziomie (około 6,6 tys. osób, ~66% ogółu). Współczynnik obciążenia demograficznego (relacja liczby dzieci i seniorów do liczby osób w wieku produkcyjnym) nieznacznie się pogorszył, lecz nadal jest umiarkowany. Wyzwaniem staje się jednak perspektywicznie rosnąca grupa osób starszych, wymagających opieki medycznej i socjalnej, przy jednoczesnym możliwym niedoborze osób w wieku produkcyjnym (także z powodu emigracji zarobkowej części młodzieży). Strukturę płci cechuje równowaga – współczynnik feminizacji wynosi 99 kobiet na 100 mężczyzn.

Rozkład przestrzenny ludności wskazuje, że zabudowa osadnicza w gminie Dobra koncentruje się w dolinach rzek i potoków oraz wzdłuż głównych dróg. Na mapie wyraźnie zaznacza się większe skupisko ludności w centralnej części (wieś Dobra i okolice), a także w dolinie Jurkowa i Skrzydłnej. Obszary wysoko położone i silnie zalesione (np. rejony Mogielicy, Łopienia) cechują się natomiast niewielką gęstością zaludnienia lub brakiem stałego zamieszkania. Taki układ jest typowy dla terenów górskich – większość mieszkańców osiedla się tam, gdzie ukształtowanie terenu i infrastruktura sprzyjają zabudowie (łagodniejsze stoki, szerze doliny), podczas gdy tereny stromych zboczy pozostają prawie niezamieszkane. Wnioskiem z mapy jest więc znaczna rozproszoność osadnictwa, co stanowi wyzwanie dla zapewnienia równego dostępu do usług (infrastruktury, komunikacji) we wszystkich zakątkach gminy.

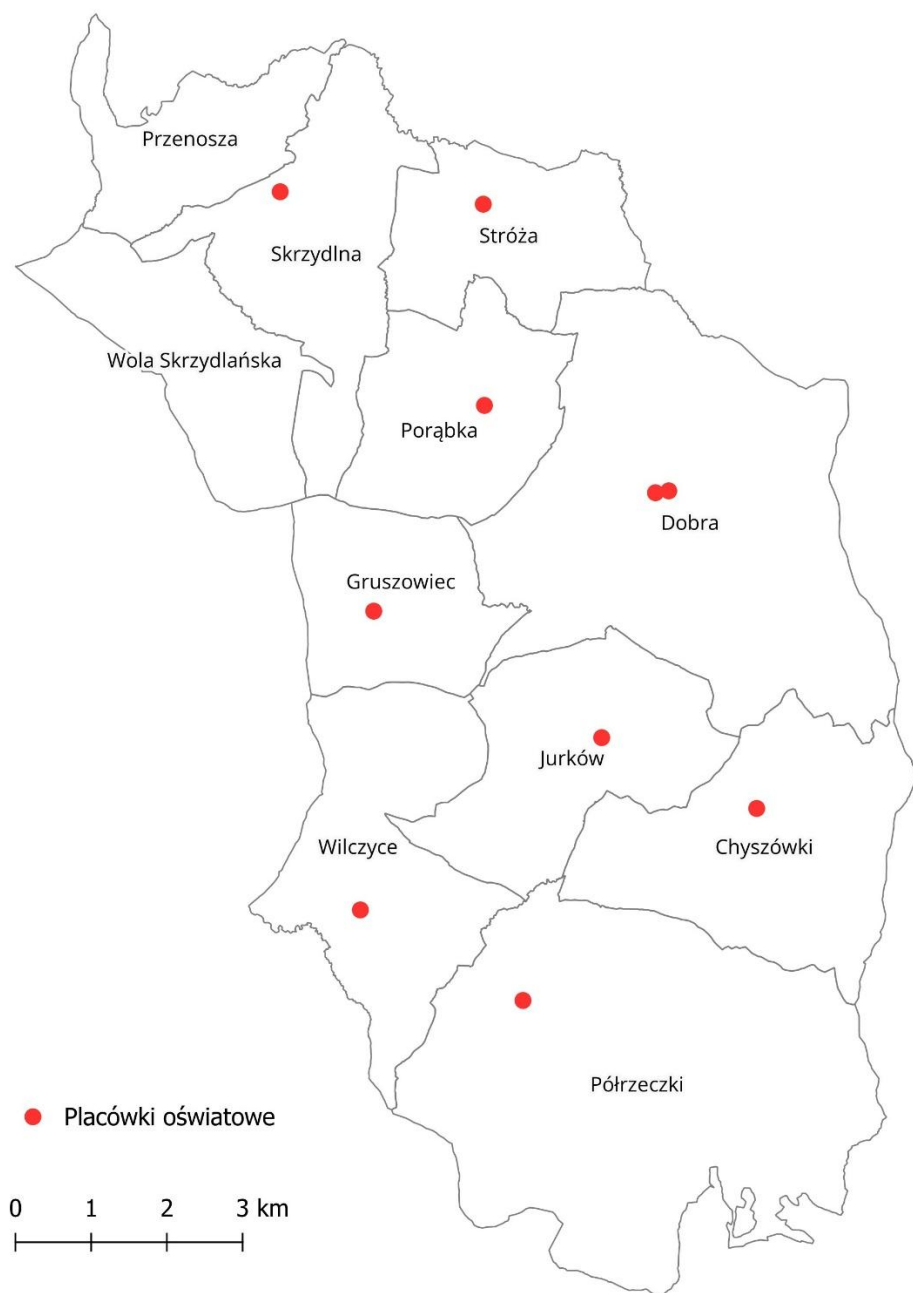
Rycina 4. Struktura ludności w Gminie Dobra w podziale na sołectwa



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Struktura ludności w podziale na sołectwa obrazuje zróżnicowanie wielkości poszczególnych wsi gminy Dobra. Największą liczbę mieszkańców skupia sołectwo Dobra – jako centralna miejscowość gminna stanowi ona demograficzne i usługowe centrum regionu. Wyróżnia się też Skrzydlina, należąca do największych wsi, co potwierdza jej ważną rolę lokalną. Z kolei najmniejsze sołectwa, takie jak Chyszówki czy Porąbka, liczą kilkakrotnie mniej mieszkańców, często zamieszkują w nich rozproszone przysiółki. Zestawienie to pokazuje, że blisko połowa populacji gminy koncentruje się w dwóch-trzech największych miejscowościach, podczas gdy pozostałe sołectwa mają charakter małych, często rolniczych wiosek. Taki układ demograficzny oznacza, że działania planistyczne (np. rozwój infrastruktury) powinny z jednej strony koncentrować się tam, gdzie mieszka najwięcej osób, z drugiej – przeciwdziałać marginalizacji najmniejszych osad.

Rycina 5. Placówki oświatowe w Gminie Dobra



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Rozmieszczenie placówek oświatowych wskazuje, że sieć szkół w gminie Dobra jest równomiernie rozlokowana w głównych miejscowościach, zapewniając dostęp do edukacji na poziomie podstawowym w rozsądnym zasięgu dla wszystkich dzieci. Zespół szkolno-przedszkolny (szkoła podstawowa z przedszkolem) funkcjonuje w centralnej Dobrej, a kolejne szkoły podstawowe działają m.in. w Skrzydlnej, Jurkowie i innych większych sołectwach. Dzięki temu żaden uczeń nie jest zmuszony do bardzo dalekich dojazdów na poziom podstawowy, co sprzyja równości szans edukacyjnych. Z drugiej jednak strony, przy ujemnej prognozie demograficznej oraz ujemnym saldzie migracji, pod znakiem zapytania stawia się sensowność utrzymywania wszystkich placówek edukacyjnych, której jednocześnie, co należy podkreślić, są w bardzo dobrym stanie technicznym.

Edukacja i oświata

Sieć placówek oświatowych w gminie Dobra jest dostosowana do potrzeb lokalnej społeczności. W Gminie Dobra w roku szkolnym 2023/2024 i w roku szkolnym 2024/2025 działalność edukacyjną prowadziły 2 zespoły szkół, 4 samodzielne szkoły podstawowe, 1 szkoła filialna, 1 gminne przedszkole, szkoła muzyczna I stopnia. Szczegółowy wykaz przedstawia się następująco²:

1. Szkoła Podstawowa im. Leopolda Węgrzynowicza w Dobrej, z klasami I-VIII,

2. Zespół Placówek Oświatowych w Jurkowie, w skład którego wchodzi:

- Szkoła Podstawowa im. Władysława Orkana z klasami I-VIII,

- Gminne Przedszkole dwuoddziałowe.

Integralną częścią Szkoły Podstawowej im. Władysława Orkana w Jurkowie jest Szkoła Filialna im. Wincentego Pola w Pórzeczkach o strukturze klas I-III z oddziałem przedszkolnym.

3. Zespół Placówek Oświatowych w Skrzydlnej, w skład którego wchodzi:

² Raport o Stanie Gminy Dobra, 2024.

- Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II z klasami I-VIII,

- Gminne Przedszkole czterooddziałowe.

4. Szkoła Podstawowa im. Batalionów Chłopskich w Chyszówkach z klasami I-VIII wraz z oddziałem przedszkolnym.

5. Szkoła Podstawowa im. Janusza Korczaka w Wilczycach z klasami I-VIII wraz z oddziałem przedszkolnym.

6. Szkoła Podstawowa im. Stanisława Wyspiańskiego w Stróży z klasami I-VIII wraz z oddziałem przedszkolnym.

7. Gminne Przedszkole Nr 1 w Dobrej – od 1 września 2024r. – dziesięciooddziałowe.

8. Szkoła Muzyczna I Stopnia w Dobrej - szkoła artystyczna dająca podstawy wykształcenia muzycznego o 6 letnim (dział dziecięcy) i 4 letnim (dział młodzieżowy) cyklu kształcenia, utworzona na podstawie porozumienia zawartego pomiędzy Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego a Gminą Dobra, Uchwałą nr XXIV/208/12 Rady Gminy Dobra z dnia 24 lipca 2012r. Działalność szkoły obejmuje następujące specjalności: akordeon, flet, fortepian, gitara, klarnet, saksofon, skrzypce, trąbka, wiolonczela, puzon.

Dodatkową ofertę dla mieszkańców gminy stanowią: szkoła niepubliczna, przedszkola i żłobki niepubliczne prowadzone przez osobę fizyczną:

Szkoła niepubliczna:

- Szkoła Podstawowa Montessori im. Św. Antoniego w Porąbce 112, uruchomiona z dniem 1 września 2021r., z liczbą dzieci 5, w tym czworo dzieci posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego i jedno dziecko posiadające orzeczenie o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych. (stan wg SIO na 30 września 2024r.).

Szkoła Podstawowa Montessori im. Św. Antoniego w Porąbce 112 otrzymała dotację w 2024 roku z Gminy Dobra w kwocie 422 913,68 zł, w tym:

- na dzieci objęte obowiązkiem szkolnym 74 011,98 zł.

- na dzieci posiadające orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego i zajęć rewalidacyjno-wychowawczych 348 901,70 zł.

Przedszkola niepubliczne:

- Niepubliczne Integracyjne Przedszkole Montessori im. Świętej Rodziny w Dobrej,

- Oddział Zamiejskowy Niepublicznego Integracyjnego Przedszkola Montessori im. Świętej Rodziny w Dobrej w miejscowości Porąbka 112,

Niepubliczne Integracyjne Przedszkole Montessori im. Świętej Rodziny w Dobrej wraz z Oddziałem Zamiejskowym w miejscowości Porąbka 112 otrzymało dotację w 2024 roku z Gminy Dobra w kwocie 2 131 843,56 zł, w tym:

- na dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym i dzieci sześciolatnie 387 881,30 zł,

- na dzieci posiadające orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego i orzeczenie o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych 1 521 631,36 zł,

- na dzieci realizujące wczesne wspomaganie rozwoju – 222 330,90 zł.,

Do Niepublicznego Integracyjnego Przedszkola Montessori im. Świętej Rodziny w Dobrej w roku szkolnym 2023/2024 uczęszczało średnio 56 przedszkolaków miesięcznie, w tym średnio 20 dzieci niepełnosprawnych miesięcznie, a w roku szkolnym 2024/2025 uczęszcza średnio 50 przedszkolaków miesięcznie, w tym średnio 19 dzieci niepełnosprawnych miesięcznie. W 2024 roku wydatkowano kwotę 232 911,43 zł na finansowanie pobytu dzieci z terenu naszej gminy do przedszkoli publicznych i niepublicznych na terenie innych gmin. Do przedszkoli publicznych, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz przedszkoli niepublicznych funkcjonujących na terenie Gminy Dobra uczęszczają dzieci z terenu innych gmin. W 2024 roku Gmina Dobra z tytułu refundacji kosztów wychowania przedszkolnego uzyskała kwotę 221 561,79 zł.

- Niepubliczne Przedszkole Źródło w Gruszowcu, które rozpoczęło działalność z dniem 16 maja 2022r., z liczbą miejsc dla dzieci – 14. Do Niepublicznego Przedszkola Źródło w Gruszowcu w roku

szkolnym 2023/2024 uczęszczało średnio 15 przedszkolaków miesięcznie, a w roku szkolnym 2024/2025 uczęszcza średnio 11 przedszkolaków miesięcznie.

Niepubliczne Przedszkole Źródło w Gruszowcu otrzymało dotację w 2024 roku z Gminy Dobra w kwocie 153 498,05 zł., na dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym.

Żłobki niepubliczne sprawujące opiekę nad dziećmi w wieku do lat 3 prowadzone przez osobę fizyczną i są zlokalizowane:

-w Dobrej- Niepubliczny Integracyjny Żłobek Montessori im. Świętej Rodziny uruchomiony z dniem 1 października 2016r., z liczbą miejsc dla dzieci-35.

-w Porąbce- Niepubliczny Integracyjny Żłobek Montessori im. Świętej Rodziny uruchomiony z dniem 28 czerwca 2018r. z liczbą miejsc dla dzieci-38.

prowadzone przez stowarzyszenie, zlokalizowane:

-w Gruszowcu- Żłobek Źródło uruchomiony z dniem 28 stycznia 2022r. z liczbą miejsc dla dzieci-14.

Oferta edukacyjna na poziomie ponadpodstawowym jest ograniczona – młodzież najczęściej kontynuuje naukę w szkołach średnich w Limanowej lub Mszanie Dolnej, ewentualnie w Krakowie. W 2024 roku w Gminie Dobra funkcjonowały bez zmian 3 biblioteki- biblioteka główna w Dobrej i dwie filie: w Jurkowie i w Skrzydlnej

Liczba czytelników na 100 mieszkańców – 7,8

Liczba woluminów na 100 mieszkańców – 289

Liczba wypożyczeń na 100 mieszkańców- 126

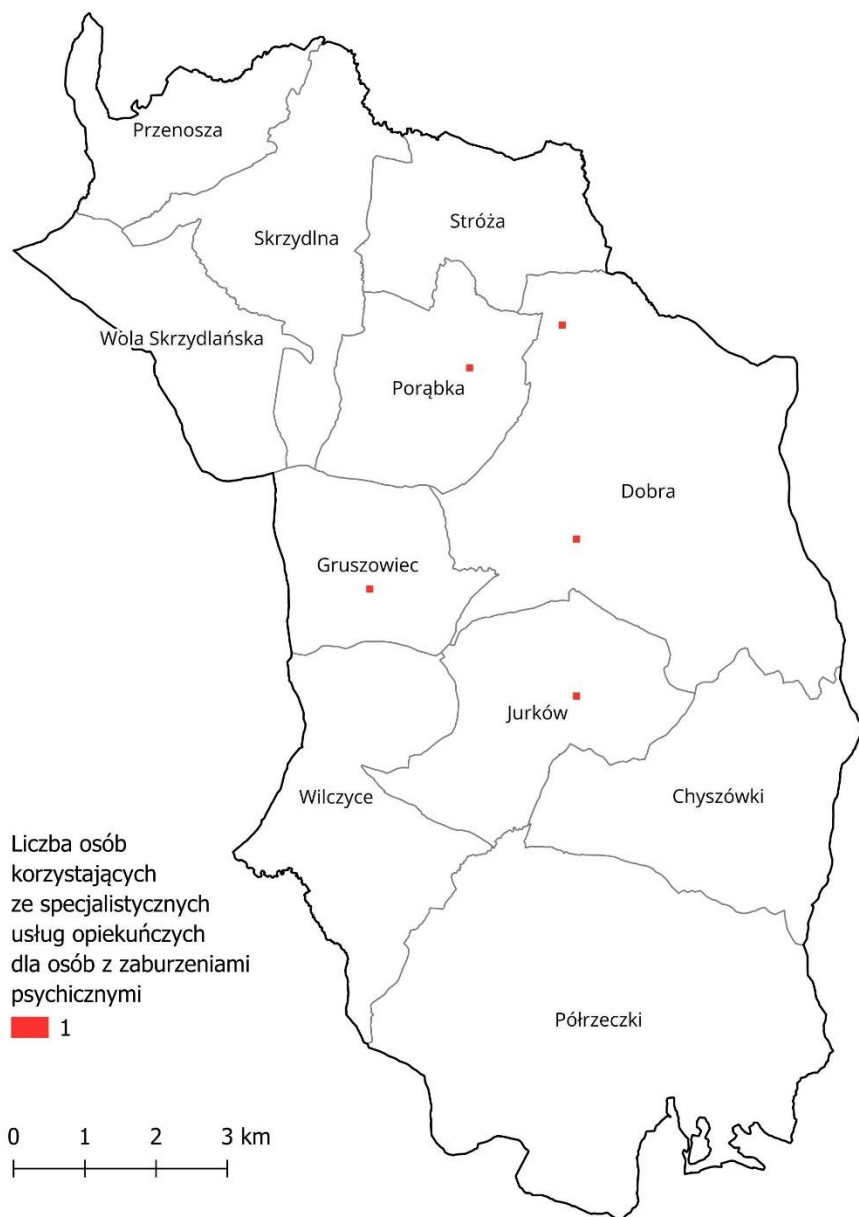
Liczba zakupionych książek na 100 mieszkańców – 2,2

W bibliotece głównej i filiach znajduje się 29 073 woluminów. Zostało zarejestrowanych 781 czytelników. Wypożyczono na zewnątrz i udostępniono na miejscu 12 713 książek. Z czytelnik

oraz internetu skorzystało 440 osób. Ogólna liczba odwiedzin w bibliotece- 7691. Zakupiono 223 woluminów za kwotę 6.020,00 zł³.

Rycina 6. Liczba osób korzystających ze specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi.

³ Raport o Stanie Gminy Dobra, 2024.



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

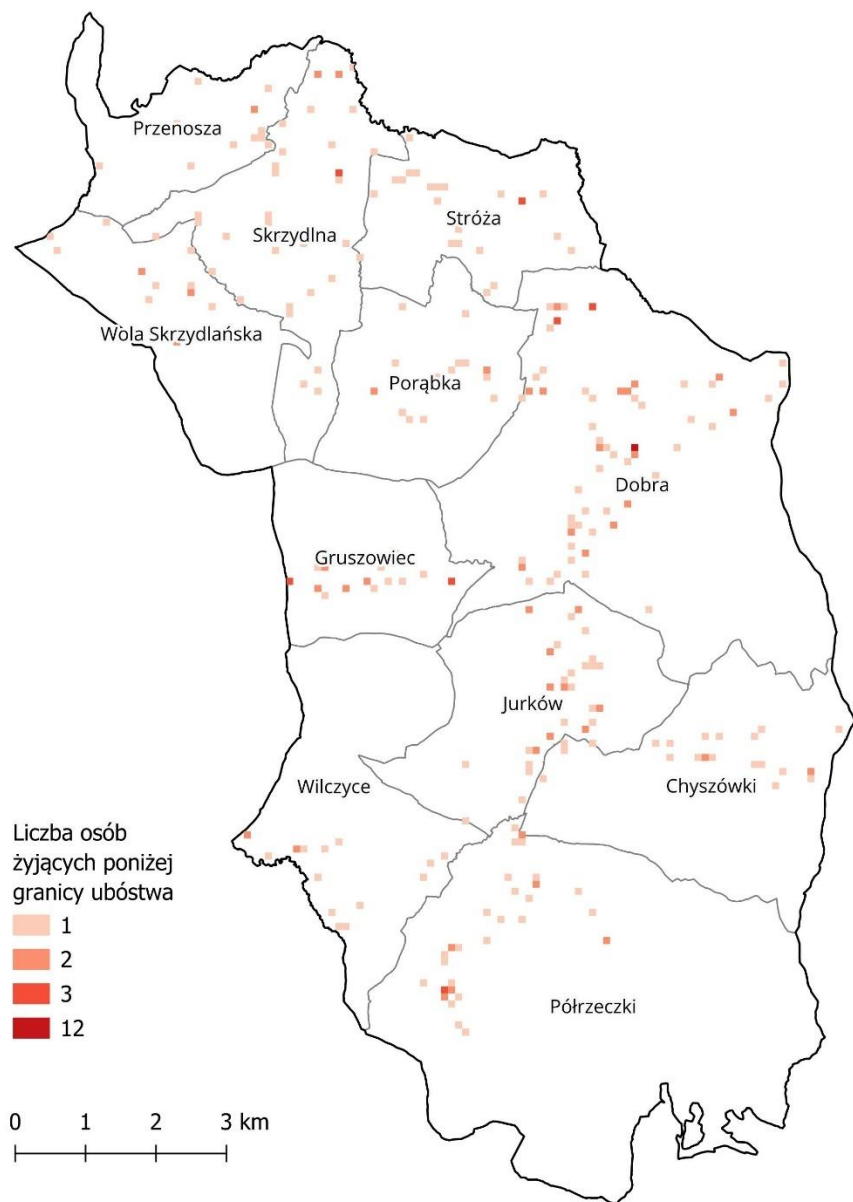
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna

Podstawowa opieka zdrowotna na terenie gminy zapewniana jest przez Samodzielny Publiczny Zakład Podstawowej Opieki Zdrowotnej z siedzibą w Dobrej. W ośrodku zdrowia przyjmują lekarze rodzinni i pediatra, dostępna jest praktyka stomatologiczna oraz gabinet pielęgniarstwa

środowiskowej. Działa także apteka w Dobrej. Bardziej specjalistyczne usługi medyczne (poradnie specjalistyczne, szpital) zlokalizowane są poza gminą – mieszkańcy korzystają głównie ze szpitala powiatowego w Limanowej. Stan zdrowia populacji nie odbiega istotnie od średnich wojewódzkich; wyzwaniem jest jednak dostępność lekarzy specjalistów (konieczność dojazdów) oraz starzenie się społeczeństwa generujące większe zapotrzebowanie na usługi zdrowotne i opiekuńcze.

W strukturze pomocy społecznej kluczową rolę odgrywa Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Dobrej. GOPS realizuje zadania z zakresu wsparcia rodzin ubogich, bezrobotnych, osób niepełnosprawnych i starszych. Zasiłki stałe i okresowe, świadczenia rodzinne oraz usługi opiekuńcze stanowią istotne elementy lokalnej polityki społecznej. Odsetek mieszkańców korzystających ze świadczeń pomocy społecznej utrzymuje się na stabilnym poziomie – głównymi powodami udzielania wsparcia są bezrobocie, ubóstwo oraz długotrwała choroba.

Rycina 7. Liczba osób żyjąca poniżej granicy ubóstwa

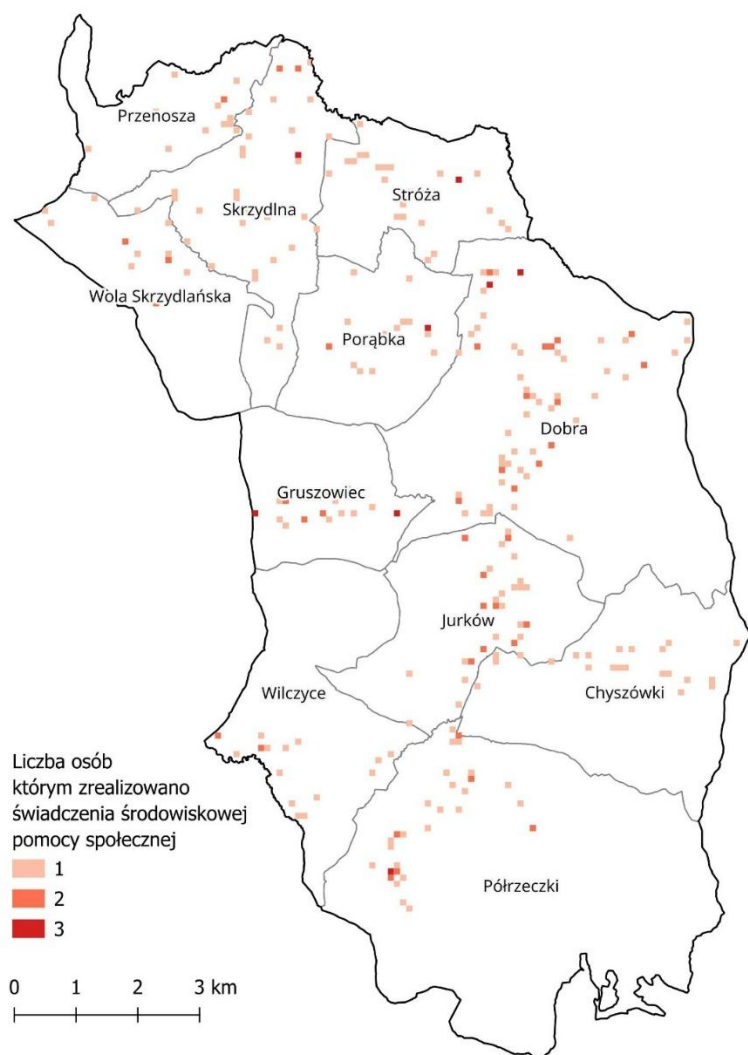


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Liczba osób żyjących poniżej granicy ubóstwa pozostaje w gminie Dobra stosunkowo niewielka i – według dostępnych danych – stabilna lub malejąca w ostatnich latach. Wykres wskazuje, że mimo poprawy sytuacji gospodarczej w regionie, pewna grupa mieszkańców nadal doświadcza skrajnego niedostatku. Są to często osoby samotne, rodziny wielodzietne lub osoby długotrwale bezrobotne, dla których świadczenia pomocy społecznej stanowią podstawowe źródło utrzymania. Fakt, że liczba tych osób nie rośnie (a być może spada) można interpretować pozytywnie – sygnalizuje to skuteczność programów socjalnych (jak Rodzina 800+, które istotnie zmniejszyło ubóstwo w rodzinach z dziećmi) oraz poprawę na rynku pracy. Niemniej istnienie kilkudziesięciu (szacunkowo) osób w skrajnym ubóstwie dowodzi, że zjawisko wykluczenia ekonomicznego nie zostało całkowicie wyeliminowane, a polityka społeczna gminy powinna nadal koncentrować się na docieraniu do tych najbardziej potrzebujących. Gmina Dobra jest przygotowana do świadczenia wsparcia w ramach programu „Pomoc Żywnościowa w Ramach Programu Fundusze Europejskie na Pomoc Żywnościową” oraz programu „Posiłek w szkole i w domu”. Do obu tych form pomocy osoby potrzebujące mogą zgłosić się w każdej chwili.

Gmina realizowała do 2022 r. również rządowe programy socjalne (m.in. Rodzina 500+, później: Rodzina 800+), które zasilają budżety wielu rodzin. (później przekazany ZUS). W zakresie opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi występują ograniczenia – brak na terenie gminy całodobowych placówek opiekuńczych oznacza konieczność korzystania z domów pomocy w innych powiatach lub sprawowania opieki w rodzinach.

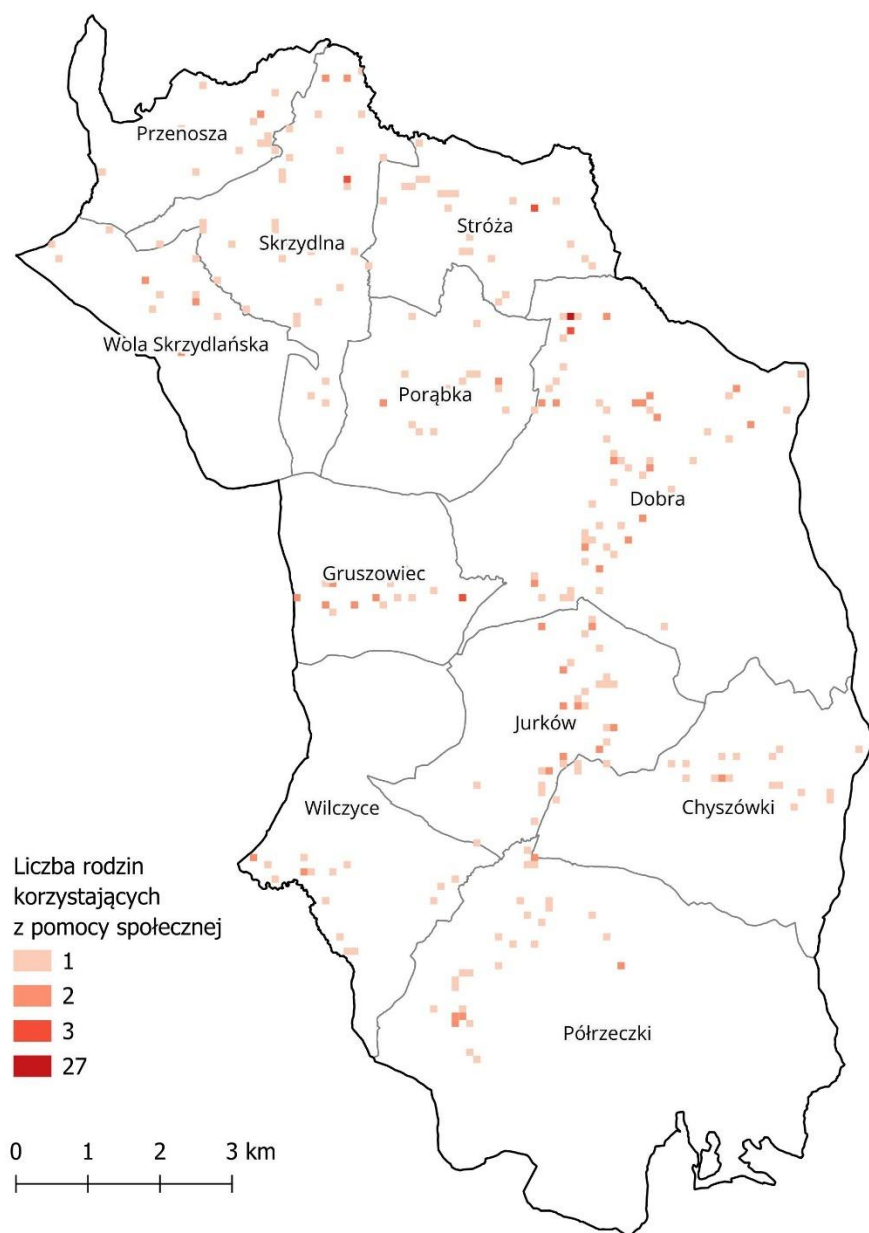
Rycina 8. Liczba osób, którym zrealizowano świadczenia środowiskowej pomocy społecznej



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Liczba osób, którym zrealizowano świadczenia środowiskowej pomocy społecznej, obrazuje skalę pomocy udzielanej w środowisku lokalnym (czyli poza placówkami instytucjonalnymi). Do świadczeń środowiskowych zaliczają się m.in. usługi opiekuńcze w domach podopiecznych, praca socjalna w terenie czy różnego rodzaju zasiłki i wsparcie udzielane bezpośrednio rodzinom. Stabilność lub zmienność tej liczby w kolejnych latach odzwierciedla trendy społeczne w gminie: jeśli pozostaje ona na zbliżonym poziomie, można wnioskować, że liczba osób potrzebujących pomocy (ze względu na ubóstwo, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, niepełnosprawność czy chorobę) nie ulega dużym wahaniom. Ewentualne wzrosty mogą być efektem poszerzenia oferty pomocy lub nowych programów, spadki zaś – rezultatem poprawy sytuacji dochodowej części gospodarstw domowych. Generalnie jednak utrzymywanie się beneficjentów pomocy środowiskowej potwierdza, że w każdej społeczności istnieje stała grupa osób wymagających wsparcia na co dzień, a GOPS pełni niezbędną rolę w ich życiu.

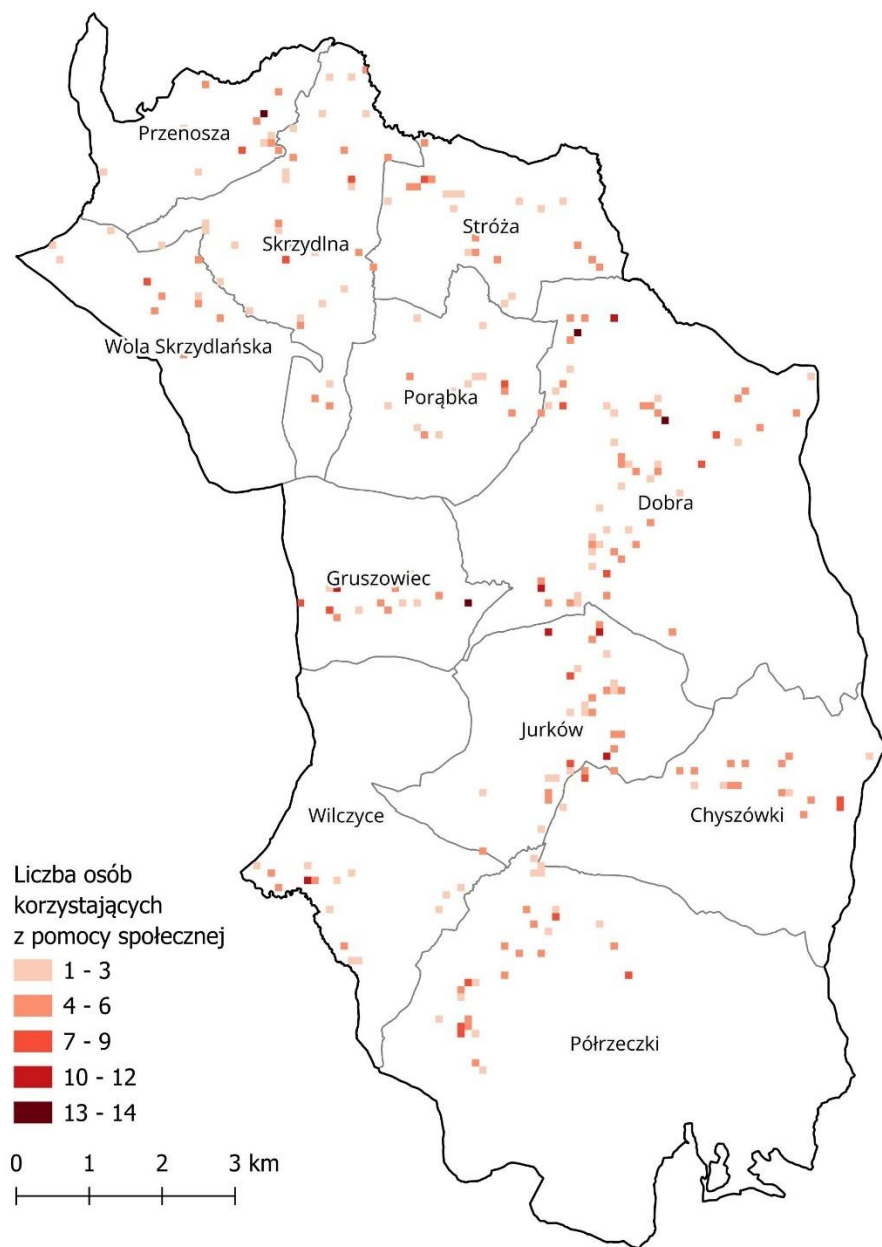
Rycina 9. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w gminie Dobra dobrze obrazuje społeczne skutki wcześniejszych zjawisk, takich jak bezrobocie czy ubóstwo. Jeśli dane pokazują tendencję spadkową w latach 2016–2021, można to wiązać z efektami programu Rodzina 800+ oraz poprawy na rynku pracy – część rodzin, zwłaszcza wielodzietnych uniezależniła się finansowo. Mimo to pewna pula rodzin nadal wymaga wsparcia (zapewne kilkadziesiąt rodzin rocznie), co najczęściej dotyczy gospodarstw domowych zmagających się z długotrwałym bezrobociem, chorobą, niepełnosprawnością albo wychowujących dzieci w trudnych warunkach. Struktura tych rodzin może wskazywać na problemy systemowe: – np. jeśli przeważają rodziny niepełne lub zagrożone marginalizacją społeczną, działania pomocowe powinny być uzupełniane aktywną pracą socjalną, terapią czy programami edukacyjnymi. Ogólnie jednak zmniejszająca się liczba rodzin objętych pomocą to pozytywny sygnał świadczący o poprawie jakości życia części mieszkańców gminy.

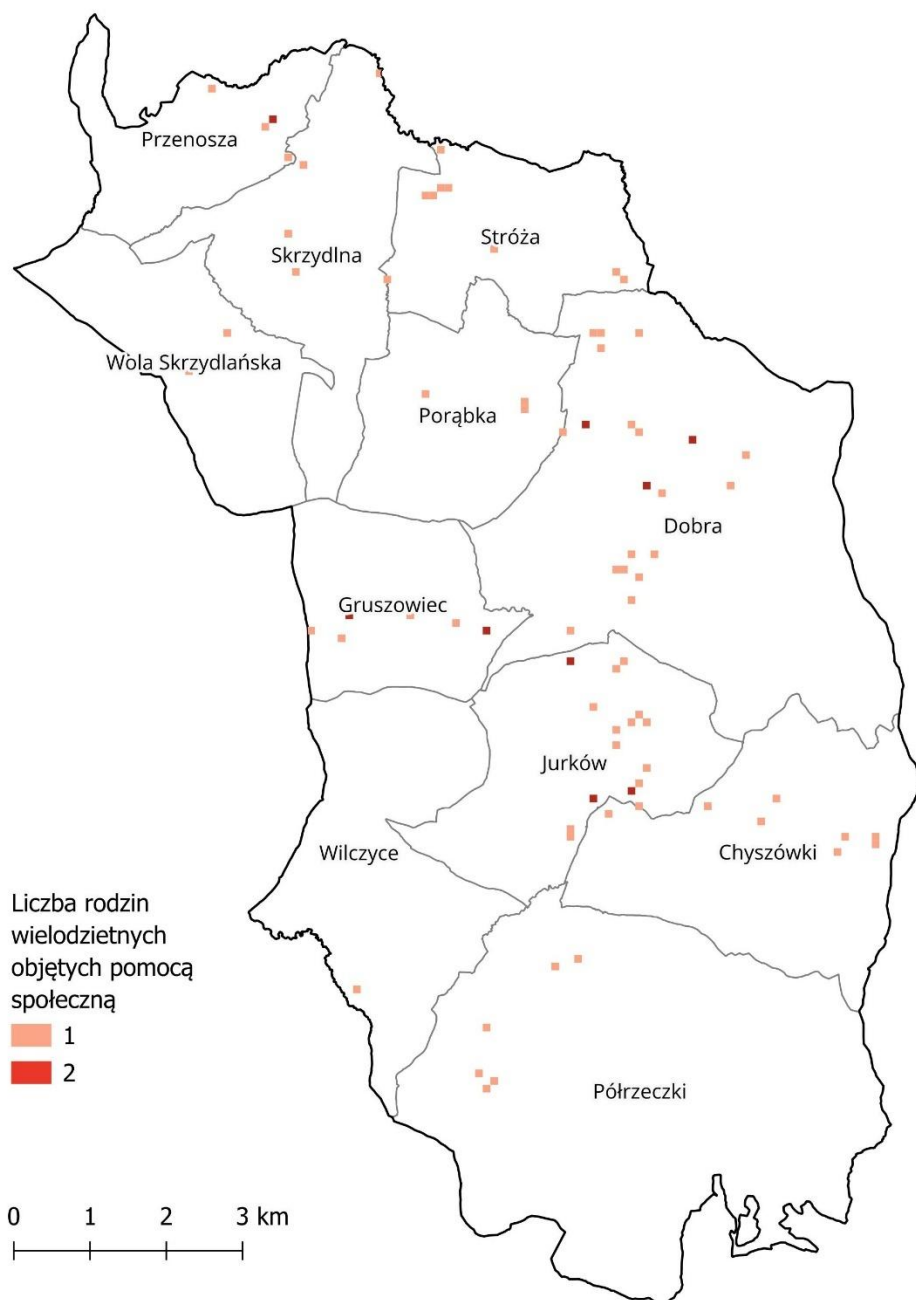
Rycina 10. Liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej pokazuje łączny zasięg zjawiska wykluczenia w gminie – czyli ile osób (dorosłych i dzieci) żyje w gospodarstwach domowych wspieranych przez GOPS. Ważne jest, że wskaźnik ten uwzględnia także dzieci pozostające na utrzymaniu beneficjentów, co pozwala ocenić skalę zagrożenia ubóstwem wśród najmłodszych. Jeżeli na każdy rok przypada kilkaset osób objętych pomocą, oznacza to, że około kilka–kilkanaście procent mieszkańców gminy doświadcza trudności na tyle poważnych, by kwalifikować ich do wsparcia socjalnego. Trend spadkowy tej liczby (wraz ze spadkiem liczby rodzin z Ryc. 9) sugeruje poprawę sytuacji bytowej – mniej osób potrzebuje zasiłków czy usług. Jednocześnie relacja Ryc. 10 do Ryc. 9 (osób do rodzin) wskazuje średnią liczebność rodzin objętych pomocą. Jeśli jest ona wysoka (np. 4–5 osób na rodzinę), może to znaczyć, że w systemie pomocy pozostają głównie rodziny wielodzietne o dużych potrzebach. Zmiany tej relacji w czasie mogą świadczyć np. o tym, że z pomocy „wyszły” rodziny z dziećmi (które wsparł program Rodzina 800+), a pozostały głównie osoby samotne lub małe rodziny borykające się np. z niepełnosprawnością – co z kolei wymaga innego podejścia ze strony pomocy społecznej (bardziej indywidualnego, usługowego niż czysto finansowego).

Rycina 11. Liczba rodzin wielodzietnych objętych pomocą społeczną



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Informacje dotyczące liczby rodzin wielodzietnych objętych pomocą społeczną dostarczają wiedzy o skuteczności polityki rodzinnej i skali ubóstwa w dużych rodzinach. Jeśli na przestrzeni dekady widoczny jest wyraźny spadek tej liczby, najpewniej jest to efekt wprowadzenia świadczenia w ramach programu Rodzina 800+, które znacząco wsparło budżety rodzin z trojgiem i większą liczbą dzieci, pozwalając zaspokoić podstawowe potrzeby. Obecnie w gminie Dobra tylko nieliczne rodziny wielodzietne korzystają z pomocy GOPS – prawdopodobnie są to przypadki najtrudniejsze, gdzie poza czynnikami finansowymi występują inne problemy (np. choroba rodzica, niepełnosprawność dziecka, uzależnienia lub długotrwałe bezrobocie). Interpretując te dane, można stwierdzić, że rodziny wielodzietne przestały być główną grupą ryzyka skrajnego ubóstwa, co jest pozytywną zmianą społeczną. Wyzwania koncentrują się teraz raczej na wsparciu tych dużych rodzin w aspektach niematerialnych (aktywizacja zawodowa rodziców, usługi opieki nad dziećmi, poradnictwo), aby trwale wychodziły z kręgu zależności od pomocy.

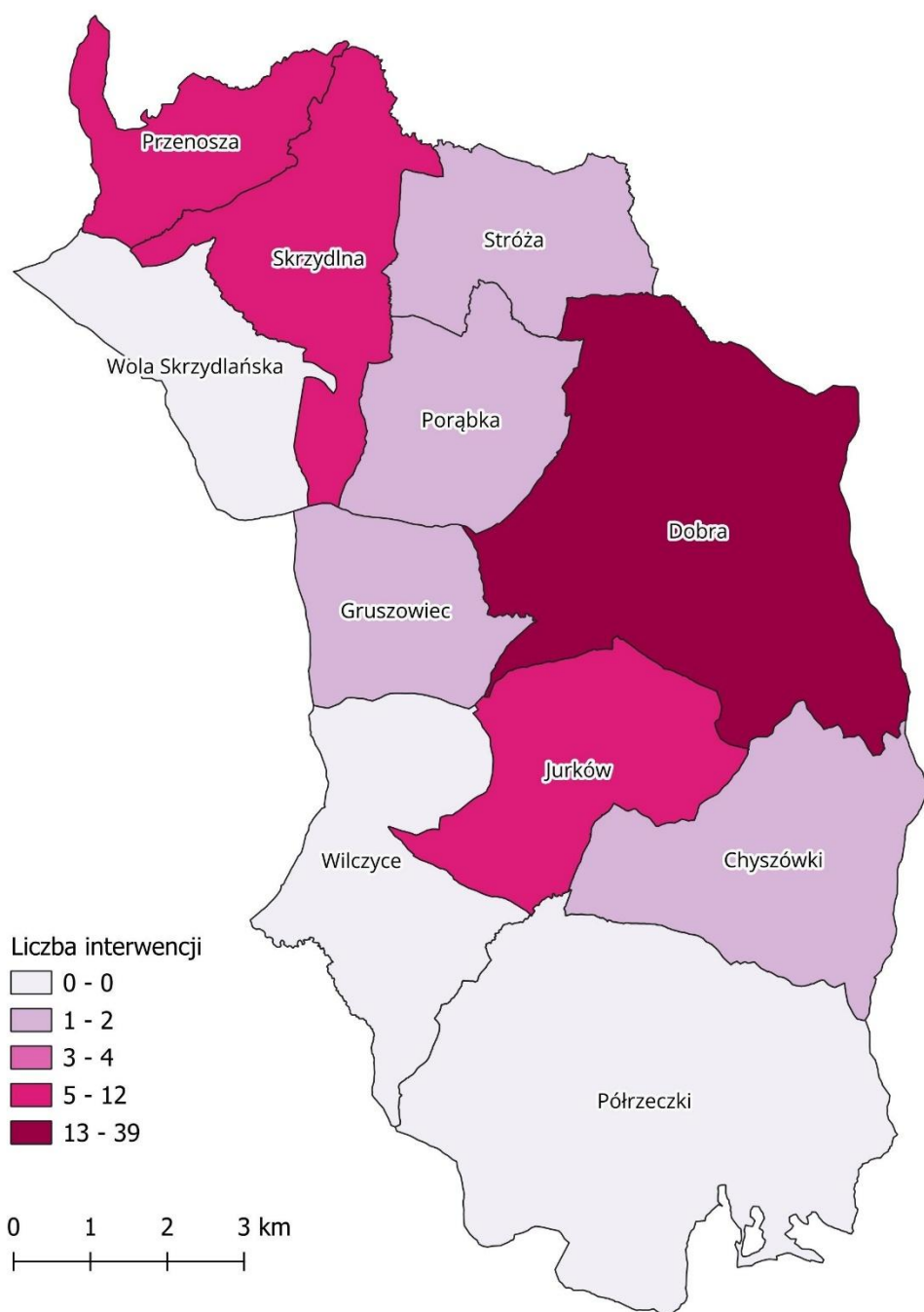
Aktywność obywatelska i kapitał społeczny

Gmina Dobra cechuje się wysokim poziomem kapitału społecznego i aktywności obywatelskiej. Działają tu liczne organizacje pozarządowe – stowarzyszenia, fundacje, kluby sportowe i grupy nieformalne – które integrują mieszkańców wokół różnych inicjatyw. Według danych z poprzedniego GPR, na terenie gminy aktywnych było co najmniej 26 organizacji pozarządowych. Organizacje te obejmują m.in. koła gospodyń wiejskich, ochotnicze straże pożarne, stowarzyszenia kulturalne, młodzieżowe i sportowe. Ich działalność przekłada się na bogatą ofertę lokalnych projektów społecznych: realizowane są inicjatywy edukacyjne, kulturalne, z zakresu pomocy społecznej oraz przedsięwzięcia chroniące dziedzictwo kulturowe gminy. Przykładowo, koła gospodyń wiejskich pielęgnują lokalne tradycje kulinarne i rękodzielnicze, orkiestra dęta przy OSP uświetnia uroczystości, a kluby sportowe (LKS) organizują zajęcia dla młodzieży.

Zaangażowanie mieszkańców w życie gminy przejawia się również wysoką frekwencją w wydarzeniach lokalnych i konsultacjach społecznych. Władze samorządowe starają się prowadzić otwarty dialog z mieszkańcami – w okresie przygotowania strategii rozwoju gminy odbywały się

konsultacje i spotkania z liderami społeczności. Mieszkańcy Dobrej silnie identyfikują się ze swoją „małą ojczyzną” – jak wykazały badania, poczucie przynależności do gminy i zakorzenienie lokalne jest tu wysokie. To sprzyja samoorganizacji i udziałowi w oddolnych inicjatywach.

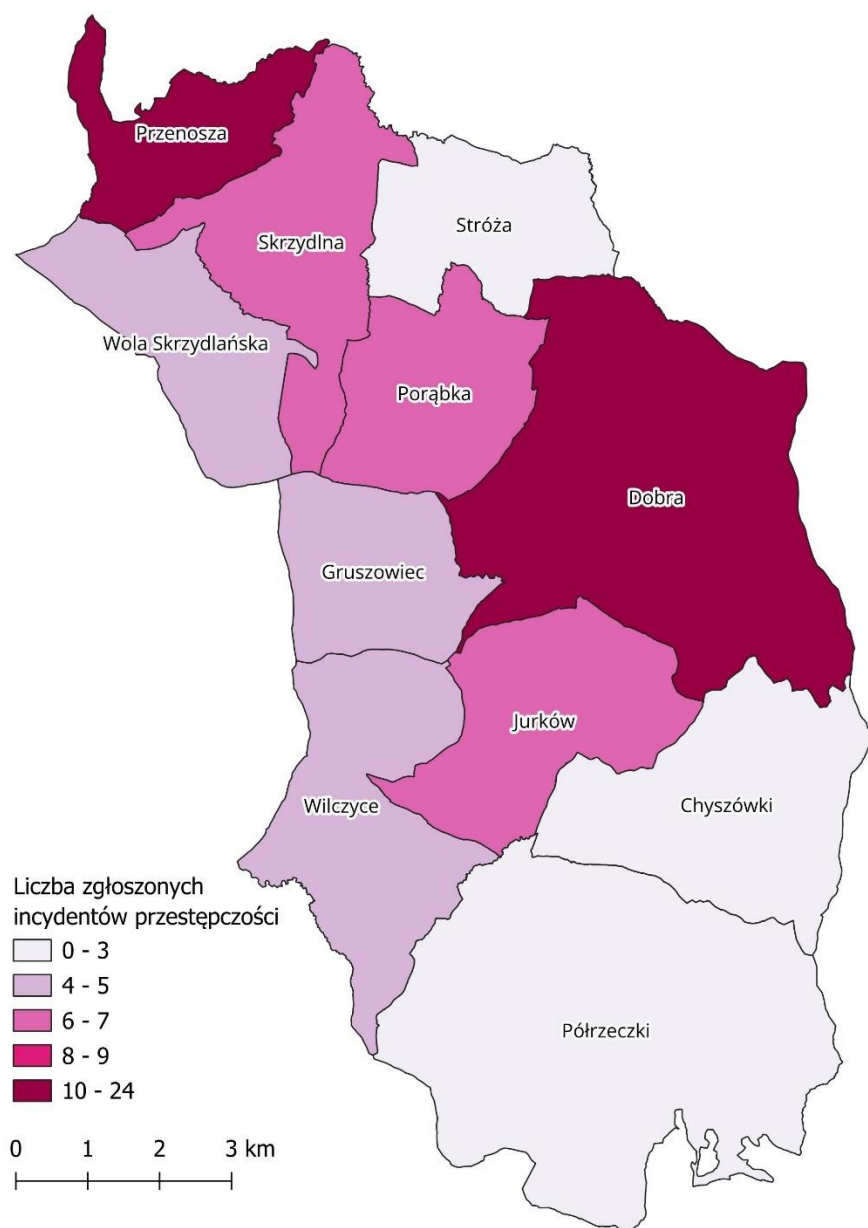
Rycina 12. Poziom bezpieczeństwa: liczba zakłóceń porządku publicznego w Gminie Dobra w podziale na sołectwa



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Poziom bezpieczeństwa mierzony liczbą zakłóceń porządku publicznego w poszczególnych sołectwach wskazuje, że gmina Dobra należy do spokojnych, bezpiecznych obszarów. Na wykresie prawdopodobnie wyróżnia się sołectwo Dobra (centrum gminy) z nieco wyższą liczbą interwencji – co zrozumiałe, biorąc pod uwagę koncentrację ludności, obecność lokali usługowych czy organizację imprez na tym terenie. Mogły tam występować incydenty takie jak zakłócenia ciszy nocnej, drobne akty chuligaństwa czy interwencje podczas festynów. Pozostałe wsie odnotowują bardzo mało lub zero takich zdarzeń, co świadczy o wysokim poziomie porządku i kultury życia społecznego na wsi. Nawet w większych miejscowościach (Skrzydlna, Jurków) liczba interwencji jest znikoma, co plasuje gminę Dobra poniżej średniej powiatowej pod względem skali incydentów porządkowych. Można z tego wnosić, że mieszkańcy cenią sobie ład i bezpieczeństwo, a ewentualne problemy mają charakter incydentalny i nie wskazują na poważniejsze zagrożenia ładu publicznego.

Rycina 13. Liczba zgłoszonych incydentów przestępczości w Gminie Dobra w podziale na sołectwa



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Liczba zgłoszonych incydentów przestępczości w układzie sołectw dopełnia obrazu bezpieczeństwa w gminie. Dane najpewniej pokazują jedynie pojedyncze zdarzenia rocznie w poszczególnych wsiach, co oznacza bardzo niski poziom przestępczości. Ewentualnie większa liczba zgłoszeń w Dobrej (jeśli występuje) może wynikać z faktu, że to tutaj mieszkańcy najczęściej raportują drobne kradzieże, uszkodzenia mienia czy spory – jako że w centralnej wsi skupia się handel, szkoły, urzędy, a więc i potencjalne miejsca incydentów. Jednak nawet w Dobrej skala przestępstw pozostaje mała, prawdopodobnie ograniczona do czynów o niskiej szkodliwości (np. kradzieże kieszonkowe, drobne wandalizmy). W wielu sołectwach przez lata nie odnotowano żadnych przestępstw, co wskazuje na społeczność o silnych więziach i wzajemnej kontroli sąsiedzkiej. Ogólnie rzecz biorąc, gmina Dobra jest obszarem bardzo bezpiecznym, gdzie zarówno mieszkańcy, jak i odwiedzający mogą czuć się spokojnie – co stanowi ważny atut osiedleńczy i turystyczny gminy.

Najmniejsze miejscowości Gminy Dobra borykają się z charakterystycznymi problemami peryferyjności: ograniczoną dostępnością transportu publicznego (przykładowo w weekendy brak regularnych kursów do Porąbki czy Pólrzeczek), słabym zasięgiem sieci telekomunikacyjnych (wsie oddalone korzystają głównie z wolnego Internetu mobilnego lub radiowego) oraz utrudnionym dostępem do podstawowych usług (szkoły, opieki medycznej, urzędów) z powodu dużych odległości. W efekcie obserwuje się postępujące *wyludnienie* i starzenie się tych osad, co zagraża ich dalszemu rozwojowi. Z drugiej strony, tereny te dysponują unikalnymi zasobami – malowniczymi krajobrazami Beskidu Wyspowego, czystym środowiskiem oraz lokalnym dziedzictwem kulturowym (np. zabytkowymi kapliczkami, tradycjami regionalnymi) – które obecnie pozostają niewykorzystane. Nierównomierny rozwój gminy (skupienie inwestycji w największych wsiach) może pogłębiać dysproporcje, dlatego diagnoza podkreśla potrzebę szczególnej interwencji również w najmniejszych sołectwach. Włączenie ich w proces rewitalizacji – choćby poprzez projekty uzupełniające – pozwoli aktywizować te społeczności i zahamować niekorzystne zjawiska marginalizacji.

Wnioski:

- Gmina Dobra zachowuje stabilny potencjał demograficzny, a nawet odnotowuje niewielki wzrost liczby ludności, co wyróżnia ją pozytywnie na tle wyludniających się obszarów wiejskich.
- Struktura wieku wskazuje na umiarkowane starzenie się społeczności – rośnie odsetek seniorów, choć liczba dzieci utrzymuje się na zbliżonym poziomie, co częściowo łagodzi negatywne skutki starzenia.
- Mieszkańcy mają dostęp do podstawowych usług publicznych na miejscu (szkoły, ośrodki zdrowia, GOPS), jednak w przypadku usług wyższego rzędu (specjalistyczne leczenie, szkoły średnie) są zależni od oferty zewnętrznej (Limanowa, Mszana Dolna).
- Bezrobocie i ubóstwo pozostają głównymi przyczynami wykluczenia społecznego części mieszkańców, skutkując zapotrzebowaniem na pomoc społeczną (świadczenia GOPS).
- Kapitał społeczny stanowi mocną stronę – wysoka aktywność oddolna i zaangażowanie NGO przekładają się na bogate życie społeczne i kulturalne gminy, co sprzyja integracji mieszkańców i realizacji potrzeb lokalnych.

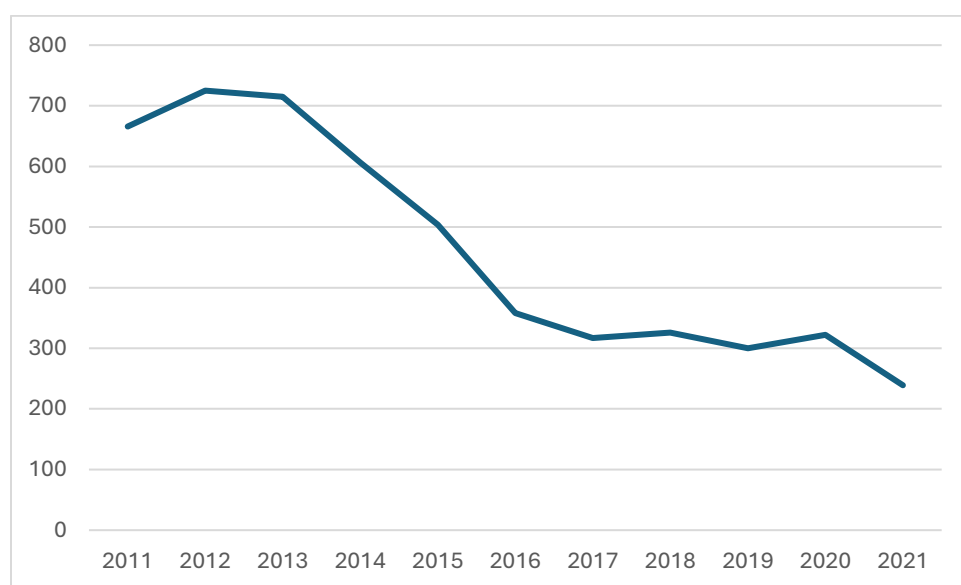
1.3. Sfera gospodarcza

Rynek pracy i bezrobocie

Struktura zatrudnienia. Gmina Dobra ma charakter wiejski, o strukturze gospodarki typowej dla obszarów rolniczych z niewielkim udziałem przemysłu. Znaczna część aktywnych zawodowo mieszkańców znajduje zatrudnienie poza rolnictwem, głównie w usługach, handlu, budownictwie oraz w sektorze publicznym (administracja, oświata). Wielu mieszkańców dojeżdża do pracy do pobliskich miast – Limanowej, Mszany Dolnej, a nawet do Krakowa – lub podejmuje zatrudnienie sezonowe za granicą. Jednocześnie spora grupa ludności utrzymuje się z gospodarstw rolnych (o czym w dalszej części), często łącząc pracę na roli z pracą zarobkową poza gospodarstwem.

Poziom bezrobocie. W ostatnich latach sytuacja na lokalnym rynku pracy uległa wyraźnej poprawie. Tendencję tę ilustruje poniższy wykres, obrazujący systematyczny spadek bezrobocia w minionej dekadzie:

Rycina 14. Bezrobotni zarejestrowani w gminie Dobra w latach 2011 – 2021

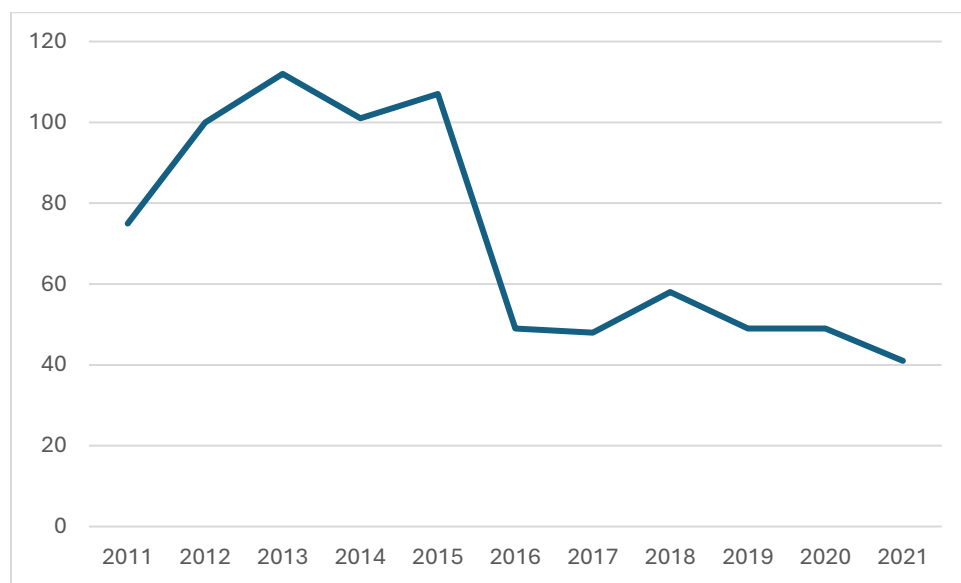


Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Bezrobotni zarejestrowani w gminie Dobra w latach 2011–2021 – wykres ten ilustruje znaczącą poprawę sytuacji na lokalnym rynku pracy na przestrzeni dekady. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych spadła z poziomu ponad 600 osób w 2011 roku do zaledwie około 200–250 osób pod koniec 2021 roku. To ponad dwukrotne zmniejszenie bezrobocia świadczy o ogólnym wzroście popytu na pracę w gospodarce (lepszej koniunkturze po 2014 r.), emigracji zarobkowej części bezrobotnych oraz skuteczności działań aktywizacyjnych. W szczególności w latach 2014–2017 zaobserwowano dynamiczny spadek krzywej bezrobocia – odsetek osób bez pracy obniżył się

wtedy z poziomu dwucyfrowego do około 5%. Obecnie stopa bezrobocia w Dobrej kształtuje się na historycznie niskim poziomie (rzędu 4–5%), co oznacza, że zjawisko to przybrało charakter strukturalny (pozostały głównie osoby trwale oddalone od rynku pracy). Wykres pokazuje też niewielkie wahnięcie w górę około roku 2020 – to efekt pandemii COVID-19, która przejściowo zwiększyła liczbę bezrobotnych (zamrożenie gospodarki). Niemniej szybki powrót trendu spadkowego w 2021 r. dowodzi odporności lokalnego rynku pracy i dopasowania kwalifikacji mieszkańców do dostępnych miejsc pracy.

Rycina 15. Osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia w gminie Dobra w latach 2011 – 2021



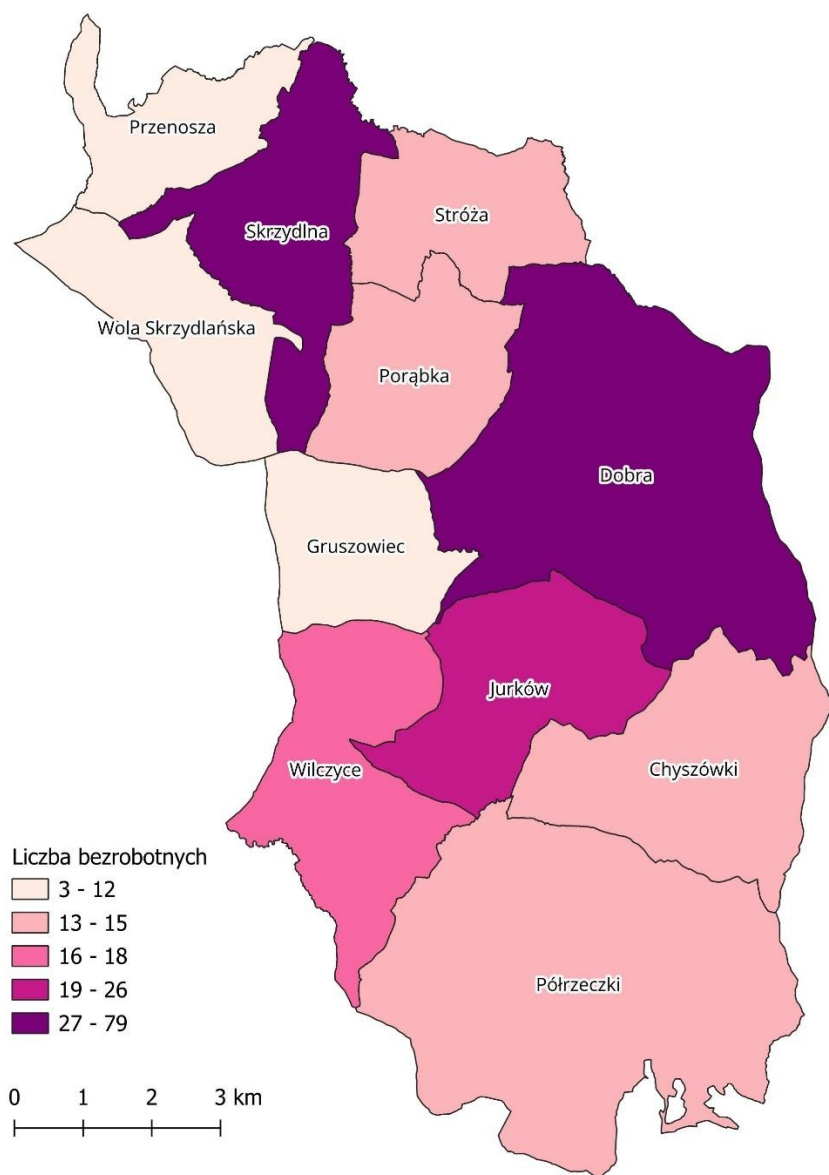
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Osoby bezrobotne powyżej 50 roku życia stanowią szczególną grupę bezrobotnych, której sytuację prezentuje wykres. Na przestrzeni lat widać, że choć ogólna liczba bezrobotnych znacząco spadała (Ryc. 15), to udział osób 50+ w tej populacji nie malał tak szybko. Oznacza to, że odsetek

bezrobotnych seniorów zwiększył się – co jest typowym zjawiskiem w okresach spadku bezrobocia, gdy to głównie młodszy i bardziej mobilni bezrobotni znajdują zatrudnienie w pierwszej kolejności. Z wykresu można odczytać np., że w 2011 r. osób 50+ bez pracy było kilkadziesiąt, a w 2021 r. – nadal kilkadziesiąt (mimo iż całościowo bezrobocie zmalało). Świadczy to o trwałych barierach aktywizacji zawodowej starszych mieszkańców. Przyczynami mogą być niższe kwalifikacje cyfrowe, ograniczenia zdrowotne lub długie okresy bierności zawodowej tych osób. W konsekwencji osoby po 50. roku życia stanowią obecnie znaczącą część zarejestrowanych bezrobotnych w Dobrej. Wymaga to ukierunkowanych działań – szkoleń uzupełniających kompetencje, programów stażowych czy prac interwencyjnych – by zapobiec ich przedwczesnemu wypadaniu z rynku pracy i korzystaniu z pomocy społecznej do osiągnięcia wieku emerytalnego.

Spadek bezrobocia był szczególnie dynamiczny w latach 2014–2017, co wiązało się z poprawą koniunktury gospodarczej i emigracją części osób bez pracy. Wskaźnik bezrobocia (udział bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym) obniżył się z ok. 10% w 2014 r. do ok. 4–5% w 2021 r., zbliżając się do najniższych poziomów odnotowywanych w powiecie limanowskim od lat. Należy jednak zaznaczyć, że spadek bezrobocia dotyczył głównie bezrobotnych krótkoterminowych, natomiast w rejestrach nadal pozostają osoby najbardziej oddalone od rynku pracy – długotrwale bezrobotne, o niskich kwalifikacjach, z problemami zdrowotnymi czy społecznymi. Ta strukturalna część bezrobocia jest trudna do zaktywizowania i wymaga indywidualnego wsparcia (kursy, staże, prace społecznie użyteczne itp.). Bezrobocie dotyka szczególnie osób młodych wchodzących na rynek pracy oraz osób starszych 50+ – grup o największym ryzyku długotrwałego pozostawania bez pracy, co potwierdzają dane statystyczne z powiatu.

Rycina 16. Liczba bezrobotnych w Gminie Dobra w podziale na sołectwa



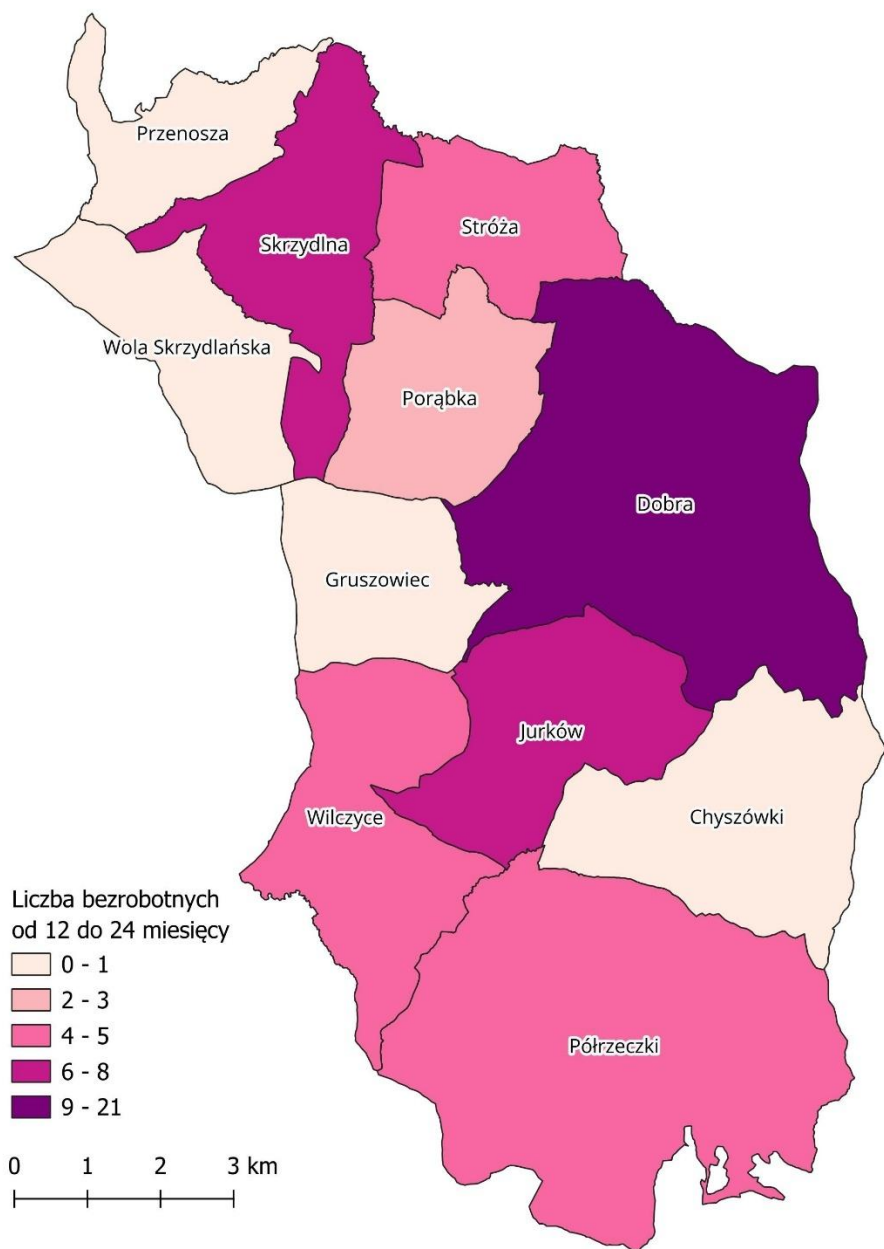
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Rozkład liczby bezrobotnych w gminie Dobra według sołectw ujawnia wyraźne różnice terytorialne w poziomie bezrobocia. Najwyższe bezrobocie koncentruje się w sołectwach najbardziej zaludnionych, co dość typowe. Tam też znajdziemy ponadprzeciętnie wysoką koncentrację

zasobów i procesów. Wykres ukazuje więc przestrzenną polaryzację rynku pracy: obszary dobrze skomunikowane rozwijają się szybciej i notują mniejsze bezrobocie, natomiast tereny izolowane infrastrukturalnie wymagają dodatkowej interwencji (np. dowozu do pracy, tworzenia miejsc pracy w ramach ekonomii społecznej czy wsparcia przedsiębiorczości lokalnej), by wyrównać szanse mieszkańców.

Specyfika lokalnego rynku pracy. Ze względu na brak dużych zakładów pracy na terenie gminy, wielu mieszkańców zmuszonych jest do poszukiwania zatrudnienia w ośrodkach oddalonych o kilkadziesiąt kilometrów. Osoby mobilne, dysponujące własnym transportem, dojeżdżają codziennie m.in. do Limanowej, Słopnic, Mszany Dolnej, a nawet do Krakowa. Jednak dla części bezrobotnych – zwłaszcza z terenów peryferyjnych gminy – odległość do większych rynków pracy stanowi barierę. Jak zauważono w dotychczasowych analizach, mieszkańcy sołectw położonych dalej od drogi krajowej nr 28 i głównych szlaków komunikacyjnych mają utrudniony dojazd do pracy, co często prowadzi albo do konieczności wyprowadzki w poszukiwaniu zatrudnienia, albo do bierności zawodowej. Zjawisko to przekłada się na koncentrację najwyższego bezrobocia w miejscowościach mniej skomunikowanych (np. Pótrzezki, części Przenoszy), podczas gdy wsie leżące bliżej trasy DK28 lub miasta Mszana Dolna cechują się niższym bezrobociem dzięki łatwiejszym dojazdom.

Rycina 17. Liczba bezrobotnych pomiędzy 12 a 24 miesiące w Gminie Dobra w podziale na sołectwa



Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS i danych Urzędu Gminy Dobra.

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych przez 12–24 miesiące (czyli długotrwale bezrobotnych) w podziale na sołectwa odzwierciedla skalę utrwalonego bezrobocia w poszczególnych częściach gminy. Wykres ten najprawdopodobniej pokrywa się z trendami z Ryc. 16 – tam, gdzie ogółem bezrobocie jest najwyższe (peryferyjne wsie), tam też kumuluje się najwięcej osób pozostających

bez pracy ponad rok. Oznacza to, że długotrwałe bezrobocie ma wyraźny wymiar lokalizacyjny: np. w Pólrzeczach czy odległych przysiółkach. Przenoszą się tu grupy mieszkańców trwale wykluczonych z rynku pracy. Ich ponowna aktywizacja stanowi duże wyzwanie, gdyż często nakładają się tu problemy osobiste (niskie kwalifikacje, brak mobilności, zły stan zdrowia) i strukturalne (brak ofert pracy w pobliżu). Jednocześnie w lepiej skomunikowanych i rozwiniętych sołectwach odsetek długotrwałe bezrobotnych jest minimalny – co sugeruje, że bezrobocie w tych miejscach ma raczej charakter przejściowy (rotacyjny). Dane z Ryc. 17 skłaniają do wniosku, że polityka rynku pracy w gminie powinna być zróżnicowana przestrzennie – intensywne działania (szkolenia, doradztwo, prace społecznie użyteczne) należy kierować przede wszystkim do społeczności wiejskich, w których długotrwałe bezrobocie jest największe, integrując je przy tym np. z programami transportowymi (dowóz na kursy/do pracy) i społecznymi (animacja lokalna, by dotrzeć do biernych zawodowo).

Pandemia COVID-19 wywołała przejściowe załamanie na rynku pracy w 2020 r., co również było widoczne w gminie Dobra – liczba bezrobotnych wzrosła wtedy nieco (z 300 w 2019 r. do 322 w 2020 r.). Jednak wskutek szybkiego ożywienia gospodarczego w 2021 r. bezrobocie ponownie spadło do rekordowo niskiego poziomu. Mimo to, istotnym problemem pozostaje ukryte bezrobocie i bierność zawodowa – część osób formalnie bezrobotnych nie jest zarejestrowana (np. utrzymują się z rolnictwa lub pracy dorywczej), a także osoby, które zaprzestały poszukiwania pracy. Nadal aktualne pozostają zatem wyzwania związane z aktywizacją zawodową grup defaworyzowanych – m.in. kobiet powracających na rynek pracy po przerwie macierzyńskiej, ludzi młodych bez doświadczenia oraz osób 55+.

Struktura przedsiębiorczości i rozwój gospodarczy

Liczba i profil firm. Gospodarka gminy Dobra opiera się na małych i średnich przedsiębiorstwach, w większości o lokalnym zasięgu działalności. Na koniec 2021 r. w rejestrze REGON figurowało ok. 730 podmiotów gospodarczych z terenu gminy (bez osób prowadzących wyłącznie gospodarstwa rolne). W przeliczeniu na 1000 mieszkańców wypada około 73 podmioty – wskaźnik przedsiębiorczości gminy jest zbliżony do średniej powiatu, a nawet nieco wyższy. W strukturze podmiotowej dominują mikroprzedsiębiorstwa – ok. 86–87% firm to jednoosobowe działalności

gospodarcze należące do osób fizycznych. Około 10–12% stanowią małe firmy zatrudniające do 9 osób, a jednostki średnie i większe (powyżej 50 pracowników) należą do rzadkości. Taka struktura wskazuje, że lokalny biznes ma charakter rozdrobniony, nastawiony głównie na rynek lokalny i regionalny.

TABELA 1. Podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w latach 2011 – 2021, dane dla województwa małopolskiego, powiatu limanowskiego, gmin powiatu limanowskiego

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Województwo małopolskie	156,0	161,6	165,6	168,6	172,8	177,0	182,2	188,7	198,4	206,0	216,4
Powiat limanowski	111,1	112,1	113,5	117,6	120,4	123,2	124,9	131,5	139,0	151,6	159,7
Limanowa (gmina miejska)	170,9	179,4	180,6	186,0	187,6	191,0	198,6	206,0	211,0	232,1	243,3
Mszana Dolna (gmina miejska)	156,9	161,1	162,3	169,0	171,5	177,0	176,4	185,0	191,3	204,1	209,3
DOBRA	96,4	97,2	95,4	97,1	102,2	106,0	105,7	114,1	124,1	134,7	138,6
Jodłownik	108,7	103,4	104,5	110,1	110,9	109,2	112,4	122,8	130,2	139,6	148,3
Kamienica	96,9	98,1	102,8	109,9	111,0	110,3	107,3	112,6	119,3	130,7	138,1
Laskowa	96,4	100,4	99,5	104,5	109,5	111,0	118,4	126,6	136,1	154,1	161,1
Limanowa	89,2	90,4	92,7	98,2	101,4	105,3	106,3	111,0	116,7	128,6	138,5
Łukowica	83,3	82,0	83,6	83,3	86,9	91,6	94,3	101,2	110,4	124,0	129,9
Mszana Dolna	108,5	107,0	107,8	110,9	115,4	117,5	117,6	122,8	134,0	143,2	152,7
Niedźwiedź	95,7	91,7	96,4	100,0	105,4	112,0	113,0	122,6	131,6	145,7	157,4
Słupnice	107,0	105,9	107,6	110,7	112,1	114,2	115,9	123,3	128,6	141,4	147,3
Tymbark	120,3	124,1	127,8	132,3	130,8	131,9	133,0	138,1	144,4	154,7	160,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym (2011–2021) świadczy o poziomie przedsiębiorczości w gminie Dobra na tle innych jednostek. W 2011 r. wskaźnik dla Dobrej wynosił ok. 8–9% (tj. niespełna 100 podmiotów na 1000 osób w wieku produkcyjnym), a w 2021 r. wzrósł do ok. 12–13% (około 139 podmiotów). Oznacza to dynamiczny przyrost liczby firm – o ponad 40% w ciągu dekady – co dowodzi rosnącej aktywności gospodarczej mieszkańców. Mimo to Dobra pozostaje poniżej średniej województwa małopolskiego (gdzie wskaźnik wzrósł z ~11,8 do ~15,9) oraz nieco poniżej średniej powiatu limanowskiego (wzrost z ~9,3 do ~13,6). Spośród gmin powiatu Dobra plasuje się w środku stawki: wyprzedza np. sąsiednią Łukowicę (która ma najniższy wskaźnik przedsiębiorczości, ok. 11,5 w 2021 r.), ale ustępuje takim gminom jak Laskowa czy Mszana Dolna (gdzie wskaźniki przekroczyły 13 i więcej). Pozytywnym zjawiskiem jest jednak konwergencja Dobrej z resztą regionu – dystans do liderów zmniejszył się względem 2011 roku. Odczytać to można w ten sposób, że warunki do prowadzenia działalności gospodarczej w gminie poprawiają się (nowe inwestycje infrastrukturalne, dostęp do Internetu, dotacje unijne na start dla firm itp.), a mieszkańcy coraz chętniej podejmują inicjatywy biznesowe. Dla dalszego rozwoju ważne będzie utrzymanie tego trendu – np. poprzez wsparcie doradcze dla MŚP i promocję lokalnych produktów – by Dobra mogła dorównać poziomem przedsiębiorczości najlepszym gminom w powiecie.

TABELA 2. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności w latach 2011 – 2021, dane dla województwa małopolskiego, powiatu limanowskiego, gmin powiatu limanowskiego

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Województwo małopolskie	9,12	9,57	9,31	9,52	9,85	9,61	10,05	10,96	10,79	8,98	10,46
Powiat limanowski	7,11	7,77	7,36	9,15	9,29	8,45	8,79	10,48	9,55	9,11	9,38
Limanowa (gmina miejska)	9,50	13,17	9,52	11,39	10,07	9,65	11,30	12,50	9,10	10,06	9,52

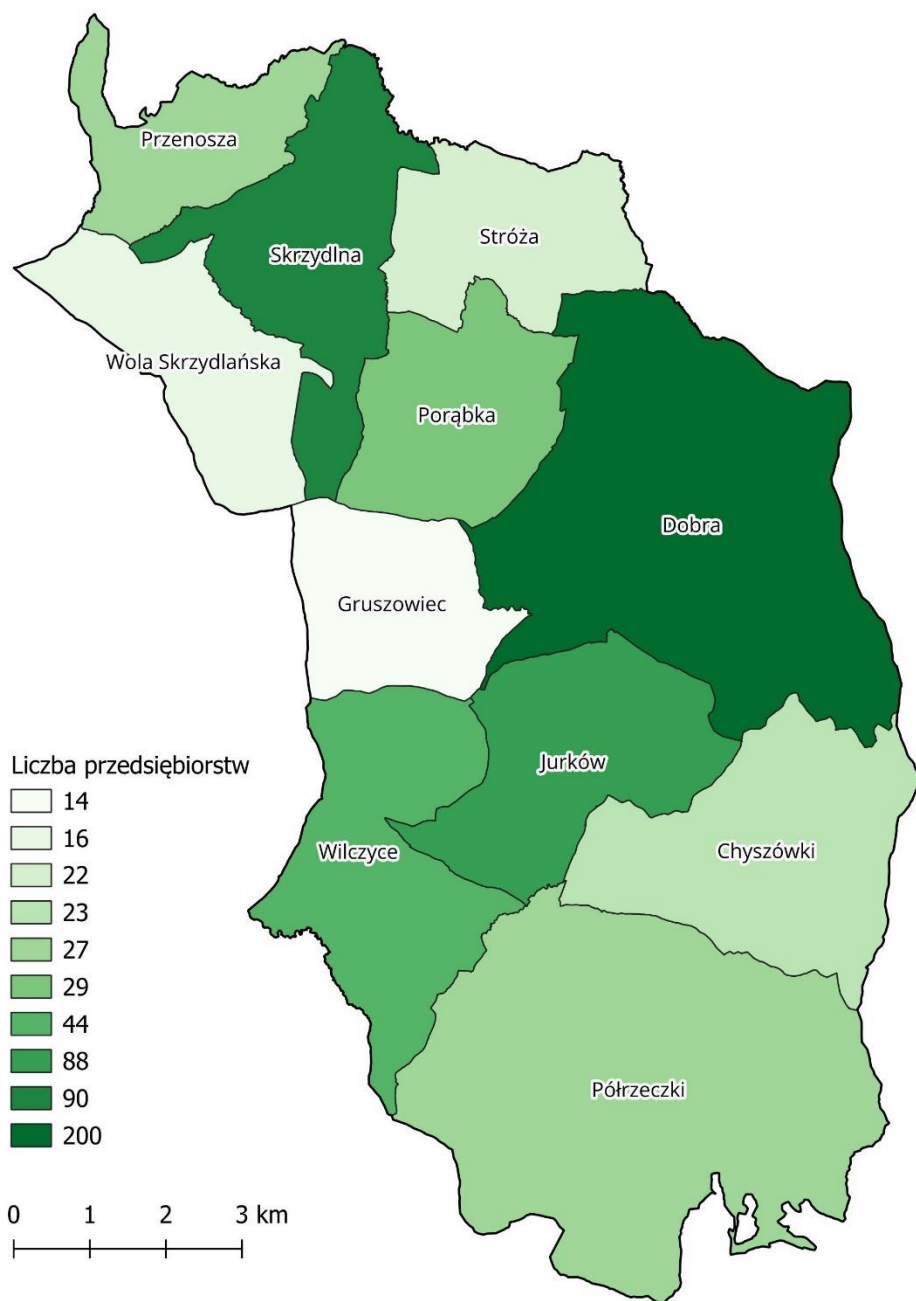
Mszana Dolna (gmina miejska)	7,81	11,32	7,35	11,44	10,40	11,47	9,70	12,93	10,57	9,93	9,43
DOBRA	6,70	7,11	7,58	8,57	8,70	7,87	8,04	8,94	10,53	8,49	7,07
Jodłownik	8,56	5,39	6,91	6,65	6,61	5,16	8,41	10,63	7,37	6,45	8,72
Kamienica	6,78	8,33	8,54	11,19	10,68	9,11	7,70	9,59	10,05	8,60	9,99
Laskowa	5,25	7,67	4,31	9,56	10,55	8,47	10,27	10,44	10,14	11,03	9,75
Limanowa	6,44	7,62	7,10	9,50	9,18	8,80	8,21	9,50	9,04	8,66	9,42
Łukowica	5,18	5,66	6,33	6,61	8,14	6,79	7,46	8,70	9,54	8,87	7,53
Mszana Dolna	6,04	5,64	6,66	7,79	9,99	7,54	8,49	9,96	11,06	8,16	9,92
Niedźwiedź	7,14	5,16	8,64	9,87	12,02	11,00	9,15	14,00	10,04	12,48	13,22
Słopnice	9,69	6,93	7,78	7,69	7,66	8,52	9,92	12,52	8,76	11,33	10,11
Tymbark	7,66	7,60	7,41	9,23	6,15	7,07	6,45	8,07	7,61	7,34	8,41

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Jednostki nowo zarejestrowane na 1000 ludności (2011–2021) ukazują dynamikę powstawania nowych firm w gminie Dobra na tle szerszego otoczenia. Wartości dla Dobrej kształtowały się na początku dekady na poziomie ~6,7 nowych rejestracji na 1000 mieszkańców (2011 r.), a następnie stopniowo rosły, osiągając szczyt aktywności w latach 2018–2019 (blisko 9–10 nowych podmiotów na 1000 mieszkańców). Był to okres dobrej koniunktury, w którym wiele osób decydowało się na rozpoczęcie działalności (często wspieranych programami dotacyjnymi z UE lub korzystających z doświadczeń zdobytych na migracji zarobkowej). Jednak od 2020 r. widać wyraźny spadek wskaźnika – w 2021 r. wyniósł on tylko około 7,1, czyli mniej niż na początku dekady. Spadek ten można powiązać z pandemią COVID-19, która przyniosła niepewność gospodarczą i czasowo ograniczyła przedsiębiorczość (wiele osób wstrzymywało plany biznesowe z obawy przed obostrzeniami i zmiennym popytem). Efekt jest taki, że choć kumulatywnie przez 10 lat baza firm w Dobrej znacznie się powiększyła, to tempo przyrostu nowych przedsiębiorstw ostatnio osłabło.

W porównaniu do średniej powiatowej (9,4 w 2021 r.) gmina Dobra osiągnęła niższy wskaźnik – co sugeruje, że potencjał zakładania nowych firm nie jest tu jeszcze w pełni wykorzystany. Być może gmina powinna położyć nacisk na inicjatywy wspierające start-upy i samozatrudnienie (szkolenia, ulgi czynszowe w gminnych lokalach, promocja przedsiębiorczości wśród młodzieży), aby po okresie pandemicznego zastoju ponownie zachęcić mieszkańców do realizacji pomysłów biznesowych.

Branże działalności. Do najczęstszych form aktywności gospodarczej należą handel detaliczny (sklepy spożywcze, przemysłowe, hurtownie), usługi budowlane i remontowe (liczne firmy rodzinne z branży budowlanej), transport drogowy (przewóz osób i towarów, firmy busiarskie), usługi mechaniczne i warsztaty samochodowe, drobne przetwórstwo rolno-spożywcze (np. piekarnie, masarnie), a także turystyka i gastronomia (kilka gospodarstw agroturystycznych, restauracje). Działa ponadto grupa przedsiębiorstw związanych z produkcją drzewną i meblarską – korzystających z zasobów lokalnego drewna. W Dobrej funkcjonuje oddział Banku Spółdzielczego oraz kilka placówek finansowych, co ułatwia obsługę lokalnych firm. Na terenie gminy brak jest dużych zakładów przemysłowych – najbliższe większe fabryki znajdują się w sąsiednich miejscowościach (np. zakłady drzewne i spożywcze w Limanowej). Gmina posiada jednak pewne niewykorzystane dotąd tereny, które mogłyby być przeznaczone pod działalność gospodarczą (np. strefa aktywności w rejonie Dobrej – planowana w dokumentach strategicznych).



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Liczba przedsiębiorstw w gminie Dobra według sołectw pokazuje, gdzie skupia się lokalna aktywność gospodarcza. Wyróżniają się trzy miejscowości: Dobra, Skrzydlina i Jurków, które łącznie

skupiają znaczną część (prawdopodobnie ponad połowę) wszystkich zarejestrowanych firm na terenie gminy. Dobra – jako centralna wieś z urzędem gminy, rynkiem i infrastrukturą – pełni rolę naturalnego ośrodka usługowego i handlowego, co sprzyja zakładaniu tam biznesów (sklepów, warsztatów, punktów usług). Skrzydlina i Jurków również dysponują pewnym potencjałem (np. targowisko w Jurkowie, tradycje rzemieślnicze w Skrzydlnej) i relatywnie większą liczbą ludności, co przekłada się na większą liczbę podmiotów gospodarczych. W pozostałych sołectwach przedsiębiorczość jest dużo skromniejsza – pojawia się po kilka lub kilkanaście firm, najczęściej jednoosobowych działalności związanych z rolnictwem, drobnymi usługami lub handlem obwoźnym. Taka sytuacja oznacza, że rozwój gospodarczy gminy ma charakter biegunowy: koncentruje się w wybranych wsiach, podczas gdy inne obszary pozostają słabiej zagospodarowane pod względem ekonomicznym. Wyzwaniem będzie stymulowanie przedsiębiorczości również w mniejszych miejscowościach (np. poprzez inkubatory przedsiębiorczości, sołeckie fundusze wsparcia dla zakładania firm czy poprawę infrastruktury, jak internet szerokopasmowy), aby korzyści z rozwoju gospodarczego były bardziej równomiernie odczuwalne w całej gminie.

Tendencje rozwojowe. W latach 2011–2021 liczba podmiotów gospodarczych w gminie wzrosła o ok. 20%, co świadczy o ożywieniu przedsiębiorczości i sprzyjającym klimacie do podejmowania działalności. W szczególności przybyło jednoosobowych firm usługowych, zakładanych m.in. przez osoby, które wcześniej pracowały za granicą lub w mieście i zdecydowały się na własny biznes na miejscu. Według diagnozy strategicznej, sołectwa Dobra, Skrzydlina i Jurków wyróżniają się ponadprzeciętną liczbą zarejestrowanych firm na tle reszty gminy. Świadczy to o koncentracji aktywności gospodarczej w głównych miejscowościach – Dobra pełni funkcję lokalnego centrum usługowego, zaś Skrzydlina i Jurków również wykazują potencjał (mniejsze ośrodki usług, np. targ w Jurkowie, lokalne rzemiosło w Skrzydlnej). Co istotne, wysoki poziom przedsiębiorczości mieszkańców idzie w parze z nadal znaczącym bezrobociem – oznacza to, że **lokalne firmy są zbyt małe, by w pełni zaspokoić potrzeby zatrudnieniowe** społeczności. Mimo to, rozwój mikroprzedsiębiorczości można uznać za atut i szansę gminy – mieszkańcy wykazują inicjatywę i chęć zakładania własnych biznesów, co przy odpowiednim wsparciu (np. doradztwo, ulgi podatkowe, inkubator przedsiębiorczości) może przełożyć się na tworzenie nowych miejsc pracy.

TABELA 3. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym w latach 2011 – 2021, dane dla województwa małopolskiego, powiatu limanowskiego, gmin powiatu limanowskiego

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Województwo małopolskie	11,80	12,12	12,34	12,44	12,60	12,74	13,07	13,77	14,55	15,13	15,89
Powiat limanowski	9,29	9,31	9,40	9,74	10,01	10,24	10,43	11,03	11,75	12,88	13,60
Limanowa (gmina miejska)	12,88	13,28	13,17	13,58	13,69	13,87	14,46	15,16	15,64	17,17	18,09
Mszana Dolna (gmina miejska)	12,40	12,64	12,64	13,22	13,39	13,87	13,76	14,63	15,31	16,29	16,61
DOBRA	8,19	8,28	8,15	8,21	8,75	9,01	9,06	9,72	10,75	11,74	12,03
Jodłownik	8,94	8,40	8,42	8,88	8,96	8,75	9,11	10,06	10,81	11,69	12,44
Kamienica	8,21	8,31	8,78	9,38	9,49	9,41	9,19	9,67	10,31	11,23	11,92
Laskowa	8,03	8,40	8,34	8,75	9,18	9,27	10,02	10,83	11,68	13,39	13,96
Limanowa	8,08	8,20	8,38	8,86	9,18	9,55	9,74	10,16	10,68	11,85	12,78
Łukowica	7,31	7,17	7,32	7,21	7,56	7,97	8,20	8,74	9,62	10,89	11,46
Mszana Dolna	9,61	9,40	9,45	9,71	10,13	10,33	10,36	10,79	11,81	12,64	13,52
Niedźwiedź	8,25	7,91	8,31	8,60	9,13	9,72	9,87	10,70	11,59	12,94	13,91
Słupnice	9,26	9,14	9,34	9,61	9,74	9,91	10,15	10,82	11,39	12,68	13,25
Tymbark	9,58	9,67	9,96	10,16	10,02	10,22	10,33	10,75	11,28	12,23	12,73

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym (2011–2021) stanowią wskaźnik przedsiębiorczości indywidualnej, czyli odsetek mieszkańców w wieku produkcyjnym będących przedsiębiorcami (najczęściej samozatrudnionymi lub właścicielami

mikrofirm). W gminie Dobra wskaźnik ten wzrósł z poziomu ok. 8,2% w 2011 r. do ok. 12,0% w 2021 r. – co oznacza, że obecnie co ósma osoba w wieku produkcyjnym w Dobrej prowadzi własną działalność gospodarczą. Jest to wynik zbliżony do średniej powiatu limanowskiego (13,6% w 2021 r.) i nieco poniżej średniej wojewódzkiej (15,9%). Na tle innych gmin powiatu Dobra wypada przeciętnie: lepiej niż gminy typowo rolnicze o niższej przedsiębiorczości (np. Łukowica – 11,5%), ale słabiej od gmin, gdzie rozwija się biznes turystyczny czy przemysłowy (Laskowa – 14,0%; Mszana Dolna wiejska – 13,5%). Pozytywnym aspektem jest stały przyrost wskaźnika, świadczący o tym, że coraz więcej mieszkańców decyduje się na własny biznes zamiast pracy na etacie. Może to wynikać z powrotów emigrantów zarobkowych zakładających firmy na miejscu, rozwoju sektora usług budowlanych i transportowych (często prowadzonych właśnie w formie samozatrudnienia), a także z rosnącej dostępności środków na start (dotacje PUP, PROW itp.). Tabela wskazuje jednak, że wciąż istnieje niewykorzystana rezerwa przedsiębiorczości – gdyby udało się zbliżyć do poziomów z miast powiatowych (Limanowa miasto: 18,1%), gmina zyskałaby dodatkowych kilkudziesięciu aktywnych przedsiębiorców. Kluczowe będzie więc podtrzymanie sprzyjającego klimatu dla MŚP: utrzymanie niskich lokalnych podatków, rozwój infrastruktury (drogi, Internet) i promocja postaw przedsiębiorczych, tak aby prowadzenie własnej firmy stawało się naturalną ścieżką kariery dla mieszkańców Dobrej.

TABELA 4. *Udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON w latach 2011 – 2021, dane dla województwa małopolskiego, powiatu limanowskiego, gmin powiatu limanowskiego*

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
	w %										

Województwo małopolskie	9,0	5,9	6,7	7,3	7,1	6,8	6,6	6,4	4,4	3,3	3,7
Powiat limanowski	10,3	8,9	8,5	8,4	9,2	8,3	9,3	7,3	5,4	3,7	4,5
Limanowa (gmina miejska)	9,3	7,3	7,8	7,7	8,0	7,6	7,1	7,0	5,4	3,0	3,3
Mszana Dolna (gmina miejska)	9,5	7,9	7,3	6,9	8,2	5,9	9,0	7,8	6,6	3,7	4,6
DOBRA	12,8	8,8	12,6	11,9	9,7	8,4	11,3	6,4	4,7	3,8	4,9
Jodłownik	7,0	10,2	8,8	4,6	6,1	8,3	9,7	5,5	4,4	3,1	3,9
Kamienica	11,9	10,3	6,7	10,3	13,2	13,8	13,1	7,6	7,8	5,3	6,0
Laskowa	9,6	8,1	6,8	9,3	9,8	9,7	8,2	6,3	4,4	2,7	4,4
Limanowa	12,2	10,4	9,8	8,4	10,7	9,3	10,0	8,3	6,4	3,6	4,5
Łukowica	12,1	12,1	10,0	11,2	9,9	8,4	9,4	6,7	5,1	3,8	4,0
Mszana Dolna	9,0	7,8	8,1	8,2	9,1	8,1	10,0	7,1	4,5	4,1	4,4
Niedźwiedź	11,0	10,8	9,0	11,0	10,1	8,3	10,9	9,9	5,5	6,1	5,4
Słupnice	11,5	9,1	9,8	7,7	7,9	6,3	8,6	8,9	5,0	3,5	5,8
Tymbark	10,4	7,4	6,4	7,5	8,3	6,3	6,7	5,4	5,0	3,2	4,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów (2011–2021) obrazuje stabilność lokalnego biznesu, czyli jaki odsetek firm wyrejestrowuje się w ciągu roku. Dla gminy Dobra wskaźnik ten na początku dekady był stosunkowo wysoki – w 2011 r. aż ok. 12,8% podmiotów zniknęło z rejestru (czyli co ósma firma zakończyła działalność). Był to poziom wyższy niż średnia w województwie (9,0%) i w powiecie (10,3%) w tym czasie, co sugeruje, że prowadzenie biznesu w Dobrej wiązało się wtedy z dużym ryzykiem niepowodzenia lub było podejmowane przez osoby, które szybko wycofywały się z rynku (np. sezonowo rejestrowane działalności budowlane). Na szczęście w kolejnych latach odsetek ten systematycznie malał, osiągając w 2020 r. zaledwie

ok. 3,8%, a w 2021 r. ok. 4,9%. Oznacza to, że obecnie tylko około 1 na 25 firm rocznie się zamyka – co jest wynikiem bardzo korzystnym i zbliżonym do trendów wojewódzkich (Małopolska 2020: 3,3%) oraz powiatowych (powiat limanowski 2020: 3,7%). Tak niska „umieralność” firm świadczy o większej trwałości i dojrzałości lokalnej przedsiębiorczości. Przedsiębiorcy z Dobrej rzadziej rezygnują z działalności niż dekadę temu, co może wynikać z lepszego przygotowania biznesowego, bardziej stabilnego popytu lokalnego oraz skuteczniejszego wsparcia (np. programy ośłonowe w czasie pandemii zapobiegły fali upadłości). Na tle innych gmin powiatu Dobra wypada korzystnie – np. w 2021 r. wskaźnik 4,9% jest niższy niż w niektórych sąsiednich gminach typowo rolniczych czy turystycznych, gdzie fluktuacja firm bywa większa. Reasumując, tabela ta pokazuje poprawę klimatu gospodarczego: gmina Dobra stała się miejscem, gdzie firmy częściej utrzymują się na rynku, co przekłada się na rosnącą liczbę aktywnych podmiotów ogółem. Jest to trend pożądany, bo stabilne firmy to stałe miejsca pracy i większe dochody podatkowe dla samorządu.

Rolnictwo i wykorzystanie zasobów naturalnych

Struktura agrarna. Rolnictwo nadal odgrywa istotną rolę w gospodarce gminy Dobra, choć jego znaczenie dochodowe maleje. Gmina ma charakter podgórski – użytki rolne zajmują ok. 50–55% powierzchni (ok. 5,5 tys. ha wg spisu rolnego 2020), z czego większość stanowią łąki, pastwiska i grunty orne o średniej jakości (klasy IV i V). Gospodarstwa rolne są rozdrobnione: dominują małe gospodarstwa rodzinne o powierzchni 2–5 ha. Według Powszechnego Spisu Rolnego 2020, przeciętna wielkość gospodarstwa indywidualnego w powiecie limanowskim wynosiła około 4 ha – w gminie Dobra wartości te są zbliżone. Struktura własności ziemi charakteryzuje się znacznym rozproszeniem działek i pól uprawnych, co utrudnia mechanizację i efektywność produkcji.

Kierunki produkcji. Rolnicy w Dobrej prowadzą głównie wielokierunkową gospodarkę rolną na potrzeby własne i lokalnego rynku. Z uwagi na warunki terenowe (górzyste obszary) przeważa hodowla zwierząt (bydło opasowe i mleczne, w mniejszym stopniu trzoda chlewna, owce) oraz produkcja pasz (łąki i pastwiska). Uprawy polowe mają mniejsze znaczenie – prowadzi się uprawę ziemniaków, owsa, jęczmienia oraz roślin pastewnych. W przydomowych sadach i ogródkach

rozwinięte jest sadownictwo (szczególnie śliwy, jabłonie) oraz uprawa warzyw na własne potrzeby. Kilku producentów specjalizuje się w pszczelarstwie (lokalne miody) oraz uprawie owoców miękkich (np. porzeczki, borówki) – są to jednak niszowe działalności. Brakuje wyspecjalizowanych gospodarstw towarowych na dużą skalę. Rolnictwo pełni raczej funkcję uzupełniającego źródła utrzymania – wielu rolników łączy pracę na roli z pracą zarobkową poza gospodarstwem (tzw. dwuzawodowość).

Uwarunkowania i problemy rolnictwa. Do głównych ograniczeń należą trudne warunki naturalne – znaczne nachylenia stoków, erozja gleby, krótki okres wegetacji w wyższych partiach terenu – co przekłada się na niższą wydajność i ograniczone możliwości intensyfikacji produkcji. Ponadto postępuje proces deruralizacji rolnictwa: młodsze pokolenia często rezygnują z prowadzenia gospodarstw, przenosząc się do innych sektorów lub miast. Skutkuje to odłogowaniem niektórych gruntów oraz starzeniem się populacji rolników. Atutem gminy jest natomiast czyste środowisko i brak przemysłu – lokalne produkty rolne są ekologiczne i mogą być podstawą do rozwoju rolnictwa ekologicznego czy agroturystyki. Warto odnotować, że gmina Dobra została włączona do obszaru działania lokalnych grup działania (LGD), które wspierają projekty z zakresu przetwórstwa lokalnego i sprzedaży bezpośredniej – kilku rolników z powodzeniem korzystało z dofinansowań na małe przetwórnictwo (np. serownie, suszarnie owoców).

Turystyka i potencjał gospodarczy obszaru

Walory turystyczne. Gmina Dobra dysponuje znacznym, choć dotychczas umiarkowanie wykorzystanym, potencjałem turystycznym i rekreacyjnym. Piękne krajobrazy Beskidu Wyspowego, czyste środowisko oraz dziedzictwo kulturowe stanowią dobrą podstawę rozwoju turystyki wiejskiej i aktywnej. Przez teren gminy przebiegają liczne pieszkie **szlaki turystyczne** – m.in. Szlak Zagórzański i Szlak św. Kingi – prowadzące na okoliczne szczyty (Mogielić, Łopień, Ćwilin). W sezonie zimowym atutem są dostępne w sąsiedztwie trasy narciarstwa biegowego (na stokach Mogielicy); w samej gminie przygotowuje się również lokalne trasy do narciarstwa biegowego i skituringu. Gospodarstwa agroturystyczne oferują noclegi i wyżywienie w kilku malowniczo położonych miejscach (Porąbka, Pólrzeczek). Organizowane są wydarzenia promujące aktywny wypoczynek, np.

cykliczna akcja turystyczna „Odkryj Beskid Wyspowy”, obejmująca wspólne wejścia na góry w okolicy.

Inicjatywy pro-turystyczne. Samorząd dostrzega szansę w rozwoju turystyki – gmina inwestuje w infrastrukturę okołoturystyczną (np. oznakowanie szlaków, wiaty i miejsca odpoczynku dla turystów, rozbudowa bazy rekreacyjnej). Ponadto dzięki środkom unijnym odrestaurowano część zabytków (np. konserwacja drewnianego kościoła w Dobrej) oraz prezentujące lokalne zabytki i folklor.

Mimo tych walorów, skala ruchu turystycznego w Dobrej jest nadal niewielka i ogranicza się głównie do turystów weekendowych oraz grup zorganizowanych przyjeżdżających autokarami (np. pielgrzymki do sanktuariów w okolicy, wycieczki szkolne). Brak dużych obiektów noclegowych (hotel, pensjonat) powoduje, że gmina nie czerpie jeszcze znaczących dochodów z turystyki. W strategii rozwoju przewidziano jednak zwiększenie roli turystyki jako istotnej gałęzi lokalnej gospodarki, w powiązaniu z promocją marki Beskidu Wyspowego i dziedzictwa kulturowego regionu.

Finanse publiczne gminy

Sytuacja finansowa samorządu gminy Dobra jest względnie stabilna, aczkolwiek typowa dla małych gmin wiejskich – ograniczona baza dochodów własnych przy znacznym udziale subwencji i dotacji z budżetu państwa. Dochody budżetu gminy w przeliczeniu na mieszkańca wyniosły w 2021 roku ok. 5,2 tys. zł, co plasuje Dobrą nieco poniżej średniej dla powiatu. Głównymi źródłami dochodów własnych są podatki lokalne (podatek od nieruchomości, rolny, leśny) oraz udziały w podatkach dochodowych PIT i CIT. Niska baza przemysłowa i mała liczba dużych przedsiębiorstw skutkują ograniczonymi wpływami z CIT, natomiast wpływy z PIT rosną wraz z dochodami mieszkańców, choć wielu z nich rozlicza się w miejscach zatrudnienia poza gminą (co zmniejsza wpływy do kasy Dobrej). Zauważalny jest pozytywny trend – w latach 2011–2021 dochody własne gminy rosły systematycznie (m.in. dzięki nowym podmiotom gospodarczym i wyższym wpływom podatkowym), choć równocześnie rosła też zależność od transferów zewnętrznych (np. na program Rodzina 800+).

Rycina 19. Liczba przyłączy kanalizacyjnych w Gminie Dobra w podziale na sołectwa



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Budżet gminy jest w znacznym stopniu obciążony wydatkami bieżącymi związanymi z oświatą i opieką społeczną. Mimo to samorząd stara się utrzymać wysoki poziom inwestycji – w ostatnich latach realizowano wiele projektów infrastrukturalnych współfinansowanych ze środków UE (rozbudowa sieci wodno-kanalizacyjnej, modernizacja dróg, inwestycje w obiekty sportowe i kulturalne). Wydatki majątkowe stanowiły średnio 15–20% budżetu gminy, co świadczy o proinwestycyjnym nastawieniu władz. Zadłużenie gminy utrzymywane jest na bezpiecznym

poziomie (poniżej 40% rocznych dochodów). W perspektywie kolejnych lat sytuacja finansowa będzie jednak uzależniona od polityki transferów z budżetu centralnego oraz możliwości sięgania po fundusze z nowej perspektywy UE.

Wnioski:

- Lokalny rynek pracy zanotował istotną poprawę – bezrobocie zmniejszyło się do historycznie niskiego poziomu, co wskazuje na skuteczność ogólnych trendów gospodarczych i aktywizacji. Nadal jednak wyzwaniem jest aktywizacja osób długotrwale bezrobotnych i biernych zawodowo.
- Struktura gospodarki gminy opiera się na mikroprzedsiębiorczości – dominują jednoosobowe działalności i drobne firmy rodzinne. To świadczy o przedsiębiorczości mieszkańców, ale jednocześnie brak większych inwestorów powoduje ograniczoną podaż miejsc pracy.
- Rolnictwo pełni ważną funkcję społeczną, choć jego ekonomiczne znaczenie maleje. Rozdrobnione gospodarstwa borykają się z trudnymi warunkami przyrodniczymi, ale czyste środowisko stwarza nisze dla produkcji ekologicznej i agroturystyki.
- Gmina posiada niewykorzystany potencjał turystyczny – piękne krajobrazy, zabytki i kultura ludowa mogą stać się kołem zamachowym lokalnej gospodarki przy odpowiednich działaniach (inwestycje w infrastrukturę turystyczną, promocja).
- Sfera finansów samorządowych jest stabilna, lecz wrażliwa na zmiany systemowe. Niski poziom dochodów własnych wymusza ostrożność w wydatkach i aktywne pozyskiwanie środków zewnętrznych. Wysoki poziom inwestycji gminy w ostatnich latach świadczy o efektywnym wykorzystaniu funduszy zewnętrznych, co należy kontynuować.

1.4. Sfera środowiskowa

Warunki przyrodnicze i zasoby naturalne

Gmina Dobra położona jest w malowniczym otoczeniu Beskidu Wyspowego, cechującym się zróżnicowaną rzeźbą terenu i bogatymi walorami przyrodniczymi. Ponad 40% powierzchni gminy stanowią lasy – głównie mieszane, z przewagą buczyny karpackiej, borów jodłowo-świerkowych oraz drzewostanów sosnowych w niżej położonych partiach. Lasy pełnią istotną funkcję ochronną (chronią glebę przed erozją, wpływają na korzystny mikroklimat) oraz rekreacyjną. Występują tu typowe dla Beskidów gatunki zwierząt, m.in. sarny, dziki, lisy, a w ostępach leśnych bywa spotykany jeleń karpacki, sporadycznie pojawia się także niedźwiedź brunatny (wędrujący od strony Gorców).

Walory przyrodnicze gminy stanowią istotny zasób rozwojowy, w szczególności w zakresie turystyki i rekreacji. Na terenie gminy występują obszary i obiekty objęte formami ochrony przyrody, w tym rezerваты przyrody „Śnieżnica” i „Mogielica” oraz obszary Natura 2000: „Ostoja Gorczańska” i „Uroczysko Łopień” (Lubomir, Łopień). Dodatkową ochronę krajobrazową zapewnia Południowomałopolski Obszar Chronionego Krajobrazu. Uwarunkowania te powinny być każdorazowo uwzględniane w planowaniu i realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych (minimalizacja presji na siedliska, ochrona bioróżnorodności, zgodność z przepisami ochrony przyrody). Nad gminą rozpościera się czyste, wolne od przemysłowych zanieczyszczeń niebo – stwarza to dogodne warunki do rozwoju np. astroturystyki.

Na terenie gminy nie ma większych zakładów przemysłowych ani źródeł emisji zanieczyszczeń, co przekłada się na stosunkowo dobrą jakość środowiska. Główne ciek wodny – rzeka Łososina (opływa gminę od północy) oraz jej dopływy: potok Dobra, potok Skrzydlna i inne strumienie górskie – charakteryzują się czystą wodą (II klasa czystości). Są one jednak narażone na zanieczyszczenia punktowe wynikające z niedostatecznej kanalizacji wsi (spływ nieoczyszczonych ścieków z nieszczelnych szamb) oraz na zanieczyszczenia obszarowe (spływy nawozów z pól). Mimo to, badania wskazują na brak przekroczeń norm jakości wód powierzchniowych w ostatnich latach. Gmina nie ma uciążliwych składowisk odpadów – odpady komunalne są na bieżąco odbierane od

mieszkańców przez firmę wyłonią w przetargu i wywożone poza obszar gminy. Historyczne miejsca nielegalnego składowania śmieci zostały zrekultywowane.

Znaczną część gminy Dobra stanowią pola uprawne, nieużytki rolne i lasy. Jednocześnie rycina 5 przedstawia rozkład przestrzenny zaludnienia w Gminie Dobra. Pokrywa się ono w znacznej części z obszarami Gminy, w których wyznaczono obszary chronione. Z perspektywy analiz własnych, jak i przeprowadzonych konsultacji społecznych, jasnym jest, że działania inwestycyjne dotyczące rozbudowy infrastruktury komunalnej, turystycznej, czy społecznej muszą odbywać się z poszanowaniem cennych zasobów środowiskowych. Przeprowadzona analiza wskazały potencjalne obszary strategiczne interwencji (OSI), które przeanalizowano w kontekście OSI Województwa Małopolskiego, o czym szerzej poniżej.

Zabudowa mieszkaniowa w Gminie Dobra jest wynikiem wielowiekowej tradycji osadnictwa w tym regionie oraz procesów inwestycyjnych, których szczególne nasilenie można zaobserwować w ostatnich latach. Cechą charakterystyczną struktury osadniczej gminy jest to, że w wielu jej miejscowościach jeszcze dziś można wyraźnie odczytać historycznie ukształtowaną strukturę dawnych wsi, zabudowę rozlokowaną w sposób dostosowany do warunków naturalnych, głównie do ukształtowania terenu. W południowej, typowo górskiej części gminy, zabudowa jest wyraźnie skoncentrowana w dolinach Łososiny i niektórych jej dopływów, wykorzystując względnie najkorzystniejsze warunki posadowienia budynków na terasach nadzalewowych oraz w dolnych, łagodnych partiach stoków. Dotyczy to głównie miejscowości Półrzeczki, Jurków oraz częściowo miejscowości Dobra i Chyszówki. W miejscowościach położonych wyżej, w okolicach przełęczy, zabudowa jest bardziej rozproszona, ze względu na brak szerokich dolin. Nie jest to jednak rozproszenie przypadkowe, a wynika ono z wykorzystania niewielkich płatów terenów o względnie dogodnych warunkach posadowienia budynków. Dotyczy to głównie miejscowości Gruszowiec, Wilczyce i częściowo Chyszówki. W północnej części gminy ukształtowanie terenu jest znacznie korzystniejsze dla rozwoju zabudowy. Dlatego zabudowa jest tu bardziej rozproszona. Dotyczy to miejscowości Porąbka, Przenosza, Wola Skrzydlańska, Skrzydlna, Stróża oraz częściowo miejscowości Dobra.

Na terenie gminy zinwentaryzowano 239 osuwisk o łącznej powierzchni 23,26 km² i 4 obszary zagrożone ruchami masowymi, co daje ok. 2,19 osuwiska na 1 km² (5 kategoria osuwiskowości). Według powyższych materiałów na obszarze gminy zidentyfikowano (mapa):

- 20 osuwisk aktywnych,
- 105 osuwisk okresowo aktywnych,
- 97 osuwisk nieaktywnych,
- 17 osuwisk o złożonej aktywności.

Z przeprowadzonych badań wynika, że ich rozmieszczenie w znacznym stopniu uwarunkowane jest budową geologiczną i morfologią terenu. Pod względem częstości występowania osuwisk gminę można podzielić na dwa obszary. Pierwszy z nich rozciąga się na północ od linii nasunięcia jednostki magurskiej na jednostkę śląską. Leży on w obrębie Pogórza Wiśnickiego, a znajdujące się tutaj nieliczne osuwiska odznaczają się stosunkowo niewielkimi powierzchniami w granicach od 0,0084 ha do 10,9 ha za wyjątkiem jednego, którego powierzchnia wynosi około 21 ha. W północnej części gminy osuwiska charakteryzują się wyraźnymi granicami, co ma związek z dużą aktywnością ludzką w tej części gminy, są to osuwiska ustabilizowane (nieaktywne lub okresowo aktywne) w większości zwietrzelinowe. Odznaczają się niewielkimi wysokościami skarpy głównej, w większości nieprzekraczającymi 10 m, a także niewielkimi nachyleniami stoków na których powstały. Drugi obszar stanowi środkowa i południowa część gminy, na południe od linii nasunięcia jednostki magurskiej na jednostkę śląską i leży w obrębie Beskidu Wyspowego. Znajduje się tutaj większość osuwisk, które odznaczają się dużymi powierzchniami. Największymi osuwiskami są; znajdujące się na północnym zboczu góry Łopień, którego powierzchnia wynosi około 200 ha (największe na terenie gminy) oraz osuwisko o powierzchni około 162 ha. Występujące w północnej części gminy osuwiska są w większości skalno-zwietrzelinowe, złożone, okresowo aktywne bądź nieaktywne. Największy stopień osuwiskowości zaobserwować można w południowej części gminy, na południe od Ćwilina i potoku Chyszówka. Większość osuwisk występuje na terenach zalesionych. Poza tym osuwiska o największych powierzchniach leżą w wyższych partiach gór lub na stromych stokach, które nie sprzyjają zarówno zabudowie mieszkalnej, gospodarczej jak i rolniczemu wykorzystaniu tych terenów.

Do obszarów chronionych występujących na terenie Gminy Dobra zaliczamy między innymi obszar Natura 2000. Dokonując syntetycznej analizy tych obszarów oraz kluczowych składników przyrody podlegających ochronie (bardziej szczegółowo obszary chronione opisano w uchwalonym przez Radę Gminy Dobra w roku 2024 Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego) należy wskazać przede wszystkim:

PLH 120018 Ostoja Gorczańska

Obszar typu I o powierzchni 17 997,9 ha, zatwierdzony jako obszar o znaczeniu wspólnotowym (OZW) w styczniu 2008 roku. Obszar obejmuje prawie całe pasmo górskie Gorców, stanowiące fragment Beskidów Zachodnich. Do obszaru włączono także tereny w dolinach potoków Jamne i Jaszce w Ochotnicy. Do obszaru nie włączono terenów leśnych między Nowym Targiem i Łopuszną oraz terenów stosunkowo silnie zabudowanych. Podłoże geologiczne stanowią utwory fliszu karpackiego płaszczowiny magurskiej. Na stokach północnych często spotyka się wychodnie skał piaskowcowych. Odnaleziono tu kilka niewielkich jaskiń szczelinowych. Grzbiety górskie są szerokie i płaskie, doliny głęboko wcięte. Ostoja jest obszarem źródłowym dopływów Dunajca i Raby.

Sieć potoków na terenie ostoi jest bardzo gęsta. Większa część (ponad 90%) terenu jest porośnięta lasami. W reglu dolnym są to buczyny i bór świerkowo-jodłowy, w reglu górnym – świerczyny górnoreglowe. Wzdłuż dolin potoków występują olszyny. Część drzewostanów ma zaburzony skład gatunkowy oraz strukturę wiekową. W szczytowych partiach gór znajdują się liczne, rozległe, ekstensywnie użytkowane polany leśne, stopniowo zarastające lasem z powodu zaprzestania wypasu owiec i bydła. Były to niegdyś głównie łąki mieczykowo-mietlicowo. W lokalnych zagłębieniach terenu, o zwiększonej wilgotności podłoża lub przy wysiękach wody, spotyka się eutroficzne młaki.

W obszarze zidentyfikowano 17 rodzajów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG oraz 13 gatunków z Załącznika II tej Dyrektywy. Szczególnie cenne są kompleksy łąk i płaty naturalnych zbiorowisk leśnych. Jest to ważna ostoja fauny typowej dla Karpat, zwłaszcza dużych drapieżników. Obszar o bogatej florze roślin naczyniowych (około 940 gatunków), z licznymi stanowiskami chronionych prawnie, rzadkich lokalnie lub zagrożonych gatunków roślin naczyniowych. Charakterystyka przyrodnicza obszaru:

Typy siedlisk wymienione w Załączniku I Dyrektywy Rady 92/43/EWG

- 3220 Pionierska roślinność na kamieńcach górskich potoków
- 6230 Górskie i niżowe murawy bliźniczkowe (Nardion – płaty bogate florystycznie)
- 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*)
- 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*)
- 6520 Górskie łąki konietlicowe użytkowane ekstensywnie (*Polygono-Trisetion*)
- 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe)
- 7120 Torfowiska wysokie zdegradowane, lecz zdolne do naturalnej i stymulowanej regeneracji
- 7140 Torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzeria-Caricetea*)
- 7220 Źródlika wapienne ze zbiorowiskami *Cratoneurion commutati*
- 7230 Górskie i nizinne torfowiska zasadowe o charakterze młak, turzycowisk i mechowisk
- 8220 Ściany skalne i urwiska krzemianowe ze zbiorowiskami z *Androsacion vandellii*
- 8310 Jaskinie nieudostępnione do zwiedzania
- 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagenion*)
- 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae*- *Fagenion*, *Galio odorati*-*Fagenion*)
- 91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi*-*Betuletum pubescentis*, *Vacciniouliginosi*-*Pinetum*, *Pino*)
- 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion*)

- 9410 Górskie bory świerkowe (Piceion abietis część – zbiorowiska górskie)

Ptaki wymienione w Załączniku I Dyrektywy Rady 79/409/EWG

- A030 Ciconia nigra (bocian czarny)
- A072 Pernis apivorus (trzmiełojad)
- A089 Aquila pomarina (orlik krzykliwy)
- A091 Aquila chrysaetos (orzeł przedni)
- A104 Bonasa bonasia (jarząbek)
- A108 Tetrao urogallus (głuszek)
- A122 Crex crex (derkacz)
- A215 Bubo bubo (puchacz)
- A217 Glaucidium passerinum (sóweczka zwyczajna)
- A223 Aegolius funereus (włochatka zwyczajna)
- A229 Alcedo atthis (zimorodek zwyczajny)
- A234 Picus canus (dzięcioł zielonosiwy)
- A236 Dryocopus martius (dzięcioł czarny)
- A239 Dendrocopos leucotos (dzięcioł białogrzbiety)
- A241 Picoides tridactylus (dzięcioł trójpalczasty)
- A320 Ficedula parva (muchotówka mała)
- A321 Ficedula albicollis (muchotówka białoszyja)
- A338 Lanius collurio (gąsiarek)

Regularnie występujące Ptaki Migrujące niewymienione w Załączniku I Dyrektywy Rady 79/409/EWG

- A155 Scolopax rusticola (stonka zwyczajna)
- A168 Actitis hypoleucos (brodziec piskliwy)
- Ssaki wymienione w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/43/EWG
- 1303 Rhinolophus hipposideros (podkowiec mały)
- 1324 Myotis myotis (nocek duży)

- 1352 *Canis lupus* (wilk)
- 1354 *Ursus arctos* (niedźwiedź brunatny)
- 1355 *Lutra lutra* (wydra)
- 1361 *Lynx lynx* (ryś)
- Płazy i gady wymienione w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/43/EWG
- 1166 *Triturus cristatus* (traszka grzebieniasta)
- 1193 *Bombina variegata* (kumak górski)
- 2001 *Triturus montandoni* (traszka karpacka)

Bezkręgowce wymienione w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/43/EWG

- 1014 *Vertigo angustior* (poczwarka zwężona)
- 1042 *Leucorhina pectoralis* (zalotka większa)
- 4014 *Carabus variolosus* (biegacz urozmaicony)

Rośliny wymienione w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/43/EWG

- 1386 *Buxbaumia viridis* (bezlist okrywowy)
- Inne ważne gatunki zwierząt i roślin
- SSAKI *Capreolus capreolus* (sarna europejska)
- *Cervus elaphus* (jeleń szlachetny)
- *Dryomys nitedula* (koszatka)
- *Glis glis* (popielica)
- *Meles meles* (borsuk)
- *Neomys anomalus* (rzęsorek mniejszy)
- *Sorex araneus* (ryjówka aksamitna)
- *Sorex minutus* (ryjówka malutka)
- PŁAZY *Salamandra salamandra* (salamandra plamista)
- *Triturus alpestris* (traszka górską – prawnie chroniona)
- GADY *Coronella austriaca* (gniewosz plamisty)
- *Lecerta agilis* (jaszczurka zwinka)

- *Natrix natrix* (zaskroniec zwyczajny)
- *Vipera berus* (żmija zygzakowata)
- RYBY *Cottus poecilopus* (głowacz przęgopłetwy)
- ROŚLINY *Botrychium lanceolatum* (podejźrzon)
- *Botrychium matricariifolium* (podejźrzon murawowy)
- *Carex pauciflora* (turzyca skąpokwiatowa)
- *Coeloglossum viride* (ozorka zielona)
- *Cortusa matthioli* (zarzyczka górską)
- *Diphasium alpinum* (widlicz alpejski)
- *Diphasium issleri* (widlicz Isslera)
- *Doronicum austriacum* (omieg górski)
- *Epipactis palustris* (kruszczyk błotny)
- *Epipogium aphyllum* (stonan bezlistny)
- *Microstylis monophyllos* (wyblin jednolistny)
- *Pedicularis sylvatica* (gnidosz rozesłany)
- *Platanthera bifolia* (podkolan biały)
- *Pseudorchis albida* (gołek białawy)
- *Saxifraga paniculata* (skalnica gronkowa)

PLH 120078 Uroczysko Łopień

Obszar typu B o powierzchni 44,6 ha, zatwierdzony jako obszar o znaczeniu wspólnotowym (OZW) w grudniu 2008 r. (ryc. 9). Obszar położony jest w Beskidzie Wyspowym, na terenie Gminy Dobra, na północnym stoku góry Łopień (951 m n.p.m.) w górnej części jednego z kilku osuwisk. Obszar składa się z dwóch oddalonych od siebie części. W głównej części obszaru zlokalizowana jest Jaskinia Zbójcka (Grota Zbójcka) oraz wymienione w SFD siedliska przyrodnicze, w drugiej części zlokalizowane są jaskinie Czarciego Dół, Wietrzna Dziura, Jaskinia Złotopieńska wraz z występującym pasem skałek. Obszar Uroczyska Łopień położony jest w obrębie Beskidu Wyspowego i Górców, tj. w terenie zbudowanym z kilku płaszczowin, które tworzą tzw. Płaszczowinę Magurską. Cechą

charakterystyczną jest występowanie tutaj piaskowców magurskich, które nie występują w innych jednostkach tektonicznych.

Jaskinie obszaru Natura 2000 (Grota Zbójnicka, Czarci Dół, Wietrzna Dziura, Złotopieńska) są jaskiniami pseudokrasowymi, typu szparowo-blokowiskowego, występujące w grubo- i bardzo gruboławicowanych piaskowcach magurskich. Stanowią efekt rozsuwania się bloków skalnych i poszerzenia szczelin. Największa z nich Zbójcka posiada głębokość 19 m, a długość ponad 400 m (rozpiętość około 40 m/30 m). Składa się z licznych pustek o charakterze korytarzy i stosunkowo dużych komór, które tworzą system labiryntowy. Największe pokłady guana nietoperzy stwierdzano w salach Janosika i Rumcajsa. Jaskinia ma dynamiczny mikroklimat, zimą nie jest wymrażana. Jaskinia Zbójcka i inne są bardzo ważnym zimowiskiem podkowca małego (*Rhinolophus hipposideros*) w Beskidach. Hibernuje tu prawie cała populacja podkowca małego z Beskidu Wyspowego. Ponadto obszar stanowi jedno z nielicznych miejsc hibernacji nocka orzęsionego w Karpatach oraz najliczniejsze miejsce hibernacji nocka Bechsteina i jedno z najważniejszych miejsc rojenia w Polsce tych gatunków. Nietoperze występują tu również w okresie letnim. Zgodnie z kryteriami wyboru schronień nietoperzy do ochrony w ramach polskiej sieci Natura 2000, obszar uzyskał 166 punktów, co daje podstawy do włączenia go do sieci Natura 2000. Ponadto na terenie obszaru występuje fragment torfowiska wysokiego, tj. siedliska przyrodniczego szczególnie rzadko występującego w paśmie Beskidów. Na terenie Beskidu Wyspowego jest zaledwie kilka izolowanych stanowisk. W większości są to bardzo małe torfowiska, które utworzyły się w niszach osuwiskowych. Najciekawszym obiektem tego typu jest torfowisko na Łopieniu.

Charakterystyka przyrodnicza obszaru:

Typy siedlisk wymienione w Załączniku I Dyrektywy Rady 92/43/EG

- 7110 Torfowiska wysokie z roślinnością torfotwórczą (żywe)
- 8310 Jaskinie nieudostępnione do zwiedzania
- 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulosae*-Fagenion, *Galio odorati*-Fagenion)
- 91D0 Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi*-*Betuletum pubescentis*, *Vaccinio uliginosi*-*Pinetum*, Pino)

Ptaki wymienione w Załączniku I Dyrektywy Rady 79/409/EWG

- A234 *Picus canus* (dzięcioł zielonosiwy)
- A236 *Dryocopus martius* (dzięcioł czarny)

Regularnie występujące Ptaki Migrujące niewymienione w Załączniku I Dyrektywy Rady 79/409/EWG

- A261 *Motacilla cinerea* (pliszka górska)

Ssaki wymienione w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/43/EWG

- 1303 *Rhinolophus hipposideros* (podkowiec mały)
- 1321 *Myotis emarginatus* (nocek orzęsiony)
- 1323 *Myotis bechsteinii* (nocek bechsterina)
- 1324 *Myotis myotis* (nocek duży)

Płazy i gady wymienione w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/43/EWG

- 1193 *Bombina variegata* (kumak górski)
- 2001 *Triturus montandoni* (traszka karpacka)

Inne ważne gatunki zwierząt i roślin

- SSAKI *Eptesicus nilssonii* (mruczek poźłocisty)
- Glis glis (popielica)
- *Myotis brandtii* (nocek Braudta)
- *Myotis daubentonii* (nocek rudy)
- *Myotis mystacinus* (nocek wąsatek)
- *Myotis nattereri* (nocek Natterera)
- *Nyctalus noctula* (borowiec wielki)
- *Pipistrellus pipistrellus* (karlik malutki)
- *Plecotus auritus* (gacek brunatny)
- *Plecotus austriacus* (gacek szary)

- PŁAZY *Salamandra salamandra* (salamandra plamista)
- Tritures *alperstris* (traszka górską)
- GADY *Lacerta vivipara* (jaszczurka żyworodna)
- ROŚLINY *Drosera rotundifolia* (rosiczka okrągłolistna)

ZAGROŻENIA – Nie stwierdzono żadnych poważniejszych zagrożeń dla nietoperzy przebywających w jaskini. Istnieje jednak ryzyko związane z zagrożeniem dla nietoperzy w jaskiniach obszaru, jakim jest częsta ich penetracja nawet w małych zespołach, która może przyczyniać się do pogorszenia warunków termicznych i wybudzania nietoperzy. Negatywnie na liczebność hibernujących nietoperzy może także wpływać działalność eksploracyjna, mogąca przynieść zmiany mikroklimatu jaskiń, zwłaszcza, iż jaskinie tego obszaru są obiektami o małych kubaturach próżni skalnych i o mikroklimacie statycznym ciepłym. Zagrożeniem jest również celowe wybudzanie nietoperzy w okresie hibernacji (XI-V), rozpalanie ognisk w pobliżu otworów jaskiń, nielegalne biwakowanie wewnątrz obiektów itd. Ponadto ewentualne wycinanie drzew, krzewów tworzących liniowe elementy krajobrazu na terenach przyległych do masywu Łopienia (poza obszarem) również może negatywnie oddziaływać na nietoperze (dotyczy to zadrzewień zlokalizowanych wzdłuż cieków wodnych Suchy Potok, Rybkowski Potok, Chochołowski Potok, Czarna Rzeka, i innych cieków wodnych bez nazwy oraz wzdłuż dróg zlokalizowanych w sąsiedztwie i dochodzących do masywu Łopienia oraz wzdłuż strumieni, parowów itp.). Tereny te stanowią bardzo istotne ciągi migracji przy przelotach nietoperzy zwłaszcza podkowca małego np. do miejsc rojenia czy hibernacji. Zagrożenie to dotyczy przede wszystkim obszarów sąsiadujących z kompleksem leśnym porastającym Łopień.

PLH 120052 Ostoje Nietoperzy Beskidu Wyspowego

Obszar typu B o powierzchni 5701,2 ha, zatwierdzony jako obszar o znaczeniu wspólnotowym (OZW) w grudniu 2008 r. (ryc. 10). Beskid Wyspowy to część Beskidów Zachodnich położona pomiędzy doliną Skawy a Kotliną Sądecką. Jego cechą charakterystyczną jest „wyrastanie” odosobnionych, wyspowo wznoszących się szczytów z typowo podgórskiego, sfalowanego łagodnymi garbami krajobrazu. Szczyty te mają strome, czasem nawet bardzo spadziste stoki, wierzchowina jednak z reguły jest płaska i wylesiona. Beskid Wyspowy jest krainą łączącą w sobie cechy podgórskie z górskimi. Podłoże geologiczne stanowią utwory fliszu karpackiego płaszczowiny

magurskiej (piaskowce gruboławicowe i łupki). Na stokach spotyka się wychodnie skał piaskowcowych. Fragmenty ostoi obejmują szczyty: Ciecień (829 m n.p.m.) i Kostrza (730 m n.p.m.). Obszar utworzony dla ochrony kolonii rozrodznych podkowca małego, nocka orzęsionego i nocka dużego. Ostoje nietoperzy Beskidu Wyspowego tworzy jedenaście enklaw. Każda z nich obejmuje obiekt lub obiekty, w których zamieszkują kolonie rozrodcze, i obszary żerowania nietoperzy. Tymi enklawami są:

- Klasztor w Szczyrzycu (wcześniej obszar PLH120023) i Kościół w Skrzydlnej – kolonie rozrodcze podkowca małego i nocka orzęsionego oraz schronienie nocka dużego na strychach budowli sakralnych,
- Kościół w Łącku – kolonie rozrodcze nocka dużego i podkowca małego na strychu kościoła w Łącku,
- Kościół w Łukowicy – kolonia rozrodcza podkowca małego na strychu kościoła w Łukowicy,
- Kościół w Słopnicach – kolonie rozrodcze nocka dużego i podkowca małego na strychu kościoła w Słopnicach,
- Kościół w Szyku – kolonie rozrodcze podkowca małego na strychach kościołów w Szyku, w Nowym Rybiu i Wilkowisku,
- Kościół w Łososinie Górnej – kolonia rozrodcza podkowca małego na strychu kościoła w Łososinie Górnej,
- Kościół w Podegrodziu – kolonia rozrodcza nocka dużego na strychu kościoła w Podegrodziu,
- Kościół w Jazowsku – kolonie rozrodcze nocka dużego i podkowca małego na strychu kościoła w Jazowsku,
- Kościół w Laskowej – kolonia rozrodcza podkowca małego na strychu kościoła w Laskowej,
- Okolice Laskowej cz. N – kolonia rozrodcza podkowca małego na strychu kościoła w Kamionce Małej,

Okolice Laskowej cz. S – kolonie rozrodcze podkowca małego, nocka dużego i nocka orzęsionego na strychach kościołów w Ujanowicach, Jaworznej i Żmiącej. Jeden z najważniejszych obszarów dla zachowania populacji podkowca małego i nocka orzęsionego w Polsce. Znajdują się tu należące do

największych w naszym kraju kolonie rozrodcze obu tych gatunków. W okresie letnim przebywa tu ok. 20% monitorowanej populacji podkowca małego i ponad 50% znanej z nielicznych stanowisk populacji nocka orzęsionego.

Charakterystyka przyrodnicza obszaru:

Typy Siedlisk wymienione w Załączniku I Dyrektywy Rady 92/43/EWG

- 9110 Kwaśne buczyny (Luzulo-Fagenion)
- 9130 Żyzne buczyny (Dentario glandulosae-Fagenion, Galio odorati-Fagenion)
- 9180 Jaworzyny i lasy klonowo-lipowe na stokach i zboczach (Tilio plathyphyllis-Acerion pseudoplatani)

Ssaki wymienione w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/43/EWG

- 1303 *Rhinolophus hipposideros* (podkowiec mały)
- 1321 *Myotis emarginatus* (nocek orzęsiony)
- 1324 *Myotis myotis* (nocek duży)

Inne ważne gatunki zwierząt

- SSAKI *Myotis nattereri* (nocek Natterera)
- *Nyctalus noctula* (borowiec wielki)
- *Pipistrellus pipistrellus* (karlik malutki)
- *Plecotus auritus* (gacek brunatny)
- *Plecotus austriacus* (gacek szary)

Na terenach wyznaczonych obszarów Natura 2000 zakres działań ochronnych w zależności od typu obszaru może obejmować: ochronę czynną lub odtwarzanie siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, będących przedmiotem ochrony, utrzymanie korytarzy ekologicznych łączących obszary Natura 2000, rozmieszczenie obiektów i urządzeń służących celom ochrony obszaru Natura 2000, stosunki wodne, w tym gospodarowanie wodami, gospodarkę rolną, leśną i rybacką, w tym:

a) kierunki kształtowania przestrzeni produkcyjnej,

- b) wskazanie obszarów, które powinny być zalesione, oraz obszarów wyłączonych z zalesienia,
- c) wskazanie śródlądowych wód powierzchniowych płynących, w których powinna być zachowana lub odtworzona możliwość wędrówki ryb i innych organizmów wodnych,

Warunki zagospodarowania terenów oraz ich użytkowania, w tym w zależności od potrzeb wskazanie:

- a) terenów przeznaczonych pod zabudowę,
- b) lokalizacji infrastruktury technicznej i komunikacyjnej,
- c) lokalizacji infrastruktury turystycznej i edukacyjnej.

REZERWATY PRZYRODY

- Rezerwat „Śnieżnica” – o powierzchni 24,92 ha, utworzony został 04.11.1968 r. Zarządzeniem Nr 179 Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego (M.P. 1968, Nr 49, poz. 339) z późniejszymi zmianami, ostatnia Rozporządzenie Nr 8/04 Wojewody Małopolskiego z dnia 28 kwietnia 2004 roku w sprawie rezerwatu przyrody „Śnieżnica” (Dz. Urz. Woj. Małop. Nr 95, poz. 1334).
- Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względów przyrodniczych, krajobrazowych i naukowych naturalnego fragmentu buczyny karpackiej. W skład rezerwatu wchodzi obszar części działek ewidencyjnych: nr 919 (oddział 74A, b, c, linia oddziałowa) o powierzchni 12,33 ha i nr 920 (oddział 74k, l, m) o powierzchni 12,59 ha, położony w jednostce ewidencyjnej Dobra, w obrębie Porąbka. Na terenie rezerwatu zabrania się:
 - polowania, chwytania dziko żyjących zwierząt, płoszenia ich i zabijania, zbierania poroży zwierzyny płowej, niszczenia nor i legowisk zwierzęcych oraz gniazd ptasich i wybierania z nich jaj,
 - pozyskiwania, niszczenia lub uszkodzania drzew i innych roślin,
 - wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości, innego zanieczyszczania wód, gleby oraz powietrza,

- zmiany stosunków wodnych, jeżeli służą one innym celom niż ochrona przyrody,
- wydobywania skał i minerałów,
- niszczenia gleby lub zmiany sposobu jej użytkowania,
- palenia ognisk, wyrobów tytoniowych, używania źródeł światła o otwartym płomieniu poza miejscami wyznaczonymi,
- ruchu pieszego, rowerowego, narciarskiego, jazdy konnej wierzchem poza szlakami do tego wyznaczonymi,
- wprowadzania psów bez smyczy i kagańca,
- ruchu pojazdów poza drogami do tego wyznaczonymi,
- umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków nie związanych z ochroną
- przyrody z wyjątkiem znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, na przedmiotach lub obszarach objętych ochroną, zakłócania ciszy, prowadzenia badań naukowych bez zgody właściwego organu uznającego obszar za rezerwat przyrody, wprowadzania organizmów zmodyfikowanych genetycznie.

Rezerwat „ Mogielica ” – o powierzchni 50,44 ha, utworzony Zarządzeniem Nr 37/10 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Krakowie z dnia 30 grudnia 2010 roku (Dz. Urz. Woj. Małop. z 2011 r. Nr 89, poz. 731). W skład rezerwatu wchodzi:

część działki ewidencyjnej nr 2918 (oddział 126: wydzielenia „d, f, g”) o powierzchni 16,00 ha, położonej w Gminie Dobra, w obrębie ewidencyjnym Chyszówki,

część działek ewidencyjnych nr: 2317 (oddział 129: wydzielenia „a, g”) o powierzchni 6,37 ha oraz 2334 (oddział 221: wydzielenie „a”, część wydzielenia „b”) o powierzchni 2,68 ha, położonych w Gminie Dobra, w obrębie ewidencyjnym Pótrzeczek,

część działek ewidencyjnych nr: 9003 (oddział 207: część wydzielenia „a”) o powierzchni 1,27 ha, 9014 (oddział 112: część wydzielenia „g”) o powierzchni 2,23 ha oraz 9017 (oddział 113: część

wydział „c, d, f”) o powierzchni 21,89 ha, położonych w Gminie Słupnice, w obrębie ewidencyjnym Słupnice Królewskie.

Wokół rezerwatu utworzona została otulina o powierzchni 90,69 ha. Rezerwat utworzony został w celu ochrony głuszca *Tetrao urogallus* i jego biotopu, a także innych rzadkich gatunków ptaków oraz siedlisk przyrodniczych i form skalnych występujących w szczytowej partii góry Mogielica⁴.

Budowa geologiczna i tektonika podłoża skalnego występującego na terenie gminy Dobra jest wynikiem długotrwałych, skomplikowanych procesów geologicznych w obrębie trzech jednostek tektonicznych Karpat Zewnętrznych: płaszczowiny podśląskiej, śląskiej oraz magurskiej. Płaszczowina podśląska ukazuje się w tzw. oknie tektonicznym Skrzydlnej. W północnej części gminy występuje płaszczowina śląska, a od południa ograniczona jest zatokowo wygiętą płaszczowiną magurską. Płaszczowina magurska obejmuje środkową i południową część gminy.

Omawiany obszar gminy Dobra charakteryzuje się wyraźnie zróżnicowaną **rzeźbą terenu**. Morfologia zdeterminowana jest ściśle budową geologiczną i ma charakter strukturalny, powiązany z układem jednostek tektonicznych. Północna część położona w obrębie Pogórza charakteryzuje się wydłużonymi, szerokimi oraz spłaszczonymi garbami o przebiegu zbliżonym do równoleżnikowego, rozdzielonymi wąskimi obniżeniami pochodzenia erozyjnego. Najwyższe wzniesienia to Dobra (631 m n.p.m.), Ostra Góra (616 m n.p.m.) oraz Dalna Góra (606 m n.p.m.). Deniwelacje tego obszaru wynoszą 150-200 metrów. Ponadto pozostały obszar leży w obrębie Beskidu Wyspowego, który charakteryzuje się występowaniem odosobnionych wzniesień tzw. ostańców denudacyjnych piaskowców magurskich. Szczyty gór poprzedzielane są od siebie niskimi przełęczami i dolinami potoków. Najwyższymi wzniesieniami jest: Mogielica (1171 m n.p.m.), Ćwilin (1071 m n.p.m.), Jasień (1052 m n.p.m.), Śnieżnica (1007 m n.p.m.) i Łopień (951 m n.p.m.). Strome zbocza szczytów są efektem większej odporności na wietrzenie zespołów piaskowców warstw magurskich, z kolei zbocza łagodne w części dolnej uformowane zostały przez bardziej podatne warstwy hieroglifowe oraz łupki pstry. Deniwelacje są znaczne i dochodzą do 500 m. Analiza rzeźby terenu sołectw wykazała znaczne zróżnicowanie. Najwyżej położone sołectwo w gminie 817 m n.p.m to Pólrzeczek natomiast Przenosza jest najniżej położonym sołectwem o średniej wysokości 422 m n.p.m.

⁴ Strategia Rozwoju Gminy Dobra na lata 2024-2035, cz. II: projekcyjno-implementacyjna.

Sołectwa, na których występują wysokie wzniesienia to Chyszówki, Jurków, Gruszowiec. Ponadto niektóre sołectwa zlokalizowane są w dolinach potoków: Dobra, Jurków, Pótrzeczek (dolina Łososiny) Przenosza, Skrzydlina (dolina Stradomki), Stróża (dolina potoku Stróża), Wilczyce (nad potokiem Łostówka). Grzbiety Beskidu Wyspowego są zbudowane z warstw piaskowców, które podścielają łupki co predysponuje omawiany teren do powstawania osuwisk.

Na podstawie badań prowadzonych przez PIG w ramach Systemu Ośłony Przeciwośuwiskowej (SOPO) opracowana została Mapa osuwisk i terenów zagrożonych ruchami masowymi dla gminy Dobra w skali 1:10 000 [Sydow, Dobrzański, Nęczyńska, Rybak 2010]. Na terenie gminy zinwentaryzowano 239 osuwisk o łącznej powierzchni 23,26 km² i 4 obszary zagrożone ruchami masowymi, co daje ok. 2,19 osuwiska na 1 km² (5 kategoria osuwiskowości). Według powyższych materiałów na obszarze gminy zidentyfikowano (mapa *Ekofizjografia I*): aktywnych, 105 okresowo aktywnych, 97 nieaktywnych, 17 o złożonej aktywności. Większość osuwisk występuje na terenach zalesionych, co wiąże się z niewielkim stopniem zagospodarowania gminy. Poza tym osuwiska o największych powierzchniach leżą w wyższych partiach gór lub na stromych stokach, które nie sprzyjają zarówno zabudowie mieszkalnej, gospodarczej jak i rolniczemu wykorzystaniu tych terenów.

Obszar gminy Dobra jest ubogi w występowanie **surowców mineralnych**. Zgodnie z „Bilansem zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2015” na terenie gminy znajdują się 6 złóż kopalin: Porąbka, Porąbka 1, Skrzydlina, Skrzydlina 1, Skrzydlina 2, Skrzydlina 3.

Tabela 5. Wykaz złóż na terenie gminy Dobra

Nazwa złoża	Stan zagospodarowania złóż	Zasoby		Wydobycie
		geologiczne bilansowe	przemysłowe	
Porąbka	E	3 540	3 523	88
Porąbka 1	E	2 203	—	27
Skrzydlna	E	1 091	—	47
Skrzydlna 1	E	968	—	47
Skrzydlna 2	R	2 804	—	—
Skrzydlna 3	R	340	—	—

Źródło: *Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2015*, Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa 2013.

Wykaz złóż kopalin na terenie gminy Dobra potwierdza, że gmina ma raczej skromne zasoby surowców mineralnych. Wymienionych 6 złóż (o nazwach „Porąbka”, „Porąbka 1”, „Skrzydlna” oraz „Skrzydlna 1, 2, 3”) to głównie niewielkie złoża kamienia lub kruszywa. Jak wynika z danych, wszystkie mają status „E” (eksploatowane) – dotyczy to m.in. złóż Porąbka i Skrzydlna – jednak wielkość wydobywania jest mała (rzędu kilkudziesięciu ton rocznie), co wskazuje na lokalny charakter tych prac (np. kamieniołomy na potrzeby budownictwa w okolicy). Z punktu widzenia gospodarki gminy, brak tu strategicznych bogactw, takich jak węgiel, rudy metali czy duże pokłady surowców skalnych – dostępne są jedynie drobne złoża piaskowca czy żwiru, typowe dla obszarów fliszowych Beskidów. Konsekwencją jest niewielki wpływ górnictwa na lokalną ekonomię i środowisko – brak większych kopalń oznacza z jednej strony ograniczone możliwości rozwoju przemysłu wydobywczego (czy wpływów z opłat eksploatacyjnych do budżetu gminy), z drugiej zaś chroni krajobraz przed degradacją związaną z intensywnym wydobywaniem. Dla planowania przestrzennego istotne jest zabezpieczenie tych udokumentowanych złóż (np. poprzez odpowiednie zapisy w planie zagospodarowania), choć obecnie ich znaczenie ma głównie wymiar lokalny.

Walory krajobrazowe gminy można ocenić jako wysokie. Cechuje je duża różnorodność ukształtowania terenu, specyficzna dla krajobrazu średnio górskiego. Dodatkowo obszar jest cenny pod względem wartości przyrodniczych. Dominuje krajobraz naturalno- kulturowy utworzony przez mozaikę pól, łąk i dużych kompleksów leśnych. Charakterystycznymi elementami rzeźby terenu są pasma wzniesień oraz przecinające je doliny. Gmina położona w Beskidzie Wyspowym o charakterystycznych formach izolowanych gór i pasm z dużym udziałem terenów leśnych i osadnictwa skupionym wzdłuż dolin rzek i potoków. Najniżej położony punkt gminy znajduje się w dolinie Stradomki na granicy z gminą Szczyrzyc 348 m n.p.m., a najwyższym punktem jest Mogielica 1171 m n.p.m. Krajobraz gminy Dobrej jest atrakcyjny widokowo.

Wody podziemne na analizowanym obszarze znajdują się w obrębie XIV regionu karpackiego. Główne poziomy użytkowe występują w utworach czwartorzędowych i trzeciorzędowych – kredowych – fliszowych. Poziom czwartorzędowy wód podziemnych związany jest z plejstoceniowymi i holoceniowymi osadami akumulacji rzecznej. Zasięg ograniczony jest do dolin rzecznych Łososiny i Stradomki. Utwory związane z poziomem czwartorzędowym stanowią piaszczysto-żwirowe osady z otoczkami, miejscami w znacznym stopniu zaglinione, o dobrej wodoności. W trzeciorzędowych i kredowych seriach fliszu, które budują Beskid Wyspowy, użytkowe poziomy wodonośne występują w piaskowcach magurskich poszczególnych masywów. Tworzą one izolowane wyspy, między którymi brak jest poziomów użytkowych. Podobnie jest w części północnej, gdzie poziomy użytkowe występują w piaskowcach kredowych serii śląskiej. Poziomy użytkowe pozbawione są izolacji, stąd też wody potencjalnie zagrożone są zanieczyszczeniem, jednakże z uwagi na brak ognisk zanieczyszczeń zachowują one dobrą jakość. Wykształcony jest w utworach czwartorzędowych, zaliczany jest do typu porowego. Wody uznaje się za czyste i bardzo nieznacznie zanieczyszczone jednak należą do klasy A o bardzo małej wartości (1,6 pkt.).

Analizując **wody powierzchniowe**, cały teren objęty opracowaniem znajduje się w zlewni Dunajca i Raby. Obszar zlewni Dunajca odwadniany jest przez Łososinę i jej dopływy oraz poprzez lewobrzeżne dopływy Kamienicy spływające spod Jasienia, Kostrzycy, Krzysztonowej i Mogielicy (sołectwo Pótrieczki). Obszar zlewni Raby odwadniany jest przez Stradomkę i jej dopływy, Łostóweczkę prawy dopływ Mszanki i jej dopływy (sołectwo Wilczyce), prawobrzeżne dopływy

Kasinki (sołectwo Gruszowiec) oraz lewobrzeżne potoki w leju źródłowym Tarnawki (Owsianki) w sołectwie Stróża. Główną rzeką gminy jest Łososina. Jej całkowita długość wynosi 56,1 km, a powierzchnia zlewni 412,9 km². Na obszarze gminy dopływami są: prawobrzeżny Gruszowiecki Potok (dług. 4,0 km, pow. zlewni 8,2 km²) oraz lewobrzeżny Chyszówka (dług. 3,8 km, pow. zlewni 7,7 km²) oraz liczne małe ciek. Drugi ważny potok Stradomka (Średniawa w górnym odcinku). Powierzchnia zlewni wynosi 370,7 km². Na obszarze gminy największym dopływem jest Stróża o powierzchni zlewni 10,4 km².

Według klasyfikacji M. Hessa **warunki klimatyczne** obszaru gminy są charakterystyczne dla pogranicza piętra umiarkowanie ciepłego obejmującego Pogórze w tym większą część terenu gminy (o średniej temperaturze roku od 8° do 6 °C,) oraz piętra umiarkowanie chłodnego obejmującego Beskid Wyspowy (partie szczytowe o średniej temperaturze roku od 6° do 4 °C). Na obszarze gminy ze względu na zróżnicowanie lokalne sołectw, warunki klimatyczne cechują się zmiennością.

Pokrywę glebową tworzą głównie grunty klasy bonitacyjnej IVa, IVb oraz IV i VI. Gleby klas I-III podlegają ochronie zgodnie z Ustawą z dnia 3 lutego 1995 r. *o ochronie gruntów rolnych i leśnych* (j.t. Dz. U. z 2015 r. poz. 909, 1338, 1695, z 2016 r. poz. 904.) zajmują na terenie gminy 10 ha, tj. 0,2% powierzchni gruntów rolnych. Warunki agroekologiczne w gminie Dobra są lepsze niż w gminie Kamienica i Mszana Dolna, natomiast gorsze niż w gminach położonych na północy Wiśniowej i Jodłowniku. Wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej waha się między 47 a ok 53. Średni parametr dla Polski wynosi 66.6, a maksymalne wartości osiąga w rejonie Wrocławia ponad 108. Na podstawie geobotanicznego podziału Polski obszar gminy zaliczony jest do Działu Karpaty Zachodnie, Okręg: Beskidy (C), Podokręg: Śląsko-Babiogórski (C1). Podokręg Śląsko-Babiogórski – to najbardziej zachodni w obrębie granic Polski podokręg beskidzki ciągnący się od Śląska Cieszyńskiego po Limanową. Wschodnia granica podokręgu przebiega na linii Kamienica – Limanowa – Łososina Górna obejmując Gorce i większa część Beskidu Wyspowego. Z uwagi na większą wilgotność i wyższe opady charakteryzuje się odmienną szatą roślinną w stosunku do sąsiadujących podokręgów między innymi stwierdzono występowanie tutaj *Crocus scepusiensis* i brak gatunków kserotermicznych właściwych dla podokręgu Sądeckiego. Górski charakter podokręgu powoduje zróżnicowanie pionowe roślinności. W obrębie gminy występuje piętro pogórza i piętro regła dolnego. Piętro pogórza sięga do około 550 m n.p.m., w którym

zdecydowanie przeważają użytki rolne, a naturalne lasy liściaste zastępowane są sztucznie wprowadzanymi lasami iglastymi i mieszanymi. Piętro regła rolnego, z dominacją lasów występuje powyżej 550 m n.p.m. z powszechnie panującą buczyną karpacką z drzewostanami bukowymi z jodłą i świerkiem oraz płatami borów jodłowo-świerkowych i jedlin, a także lasów świerkowych na siedliskach jedlin i buczyn. Nad potokami występuje smugowo olszyna karpacka. W użytkach rolnych tego piętra dominują łąki i pastwiska oraz grunty orne, a w zbiorowiskach występują ziołorośla i traworośla polan regłowych oraz żyzne łąki mietlicowo-mieczykowe i ubogie polany bliźniczkowe. Na polanach i łąkach charakterystyczne jest występowanie krokusów. Zróżnicowanie geobotaniczne, wynikające z niewielkiego zróżnicowania geologicznego obszaru, wpłynęło na niewielką różnorodność warunków ekologicznych i niewielkie zróżnicowanie szaty roślinnej. Do najciekawszych grup roślinności obszaru zaliczyć należy gatunki górskie, stanowiące około 12% ogółu flory, tj. około 90 gatunków, z tego 3 gatunki alpejskie, 15 subalpejskich, 23 ogólnogórskie, a około 50 to gatunki regłowe. Do pospolitych gatunków należy jodła i inne gatunki związane z buczyną karpacką. Liczne są tu żywce, parzydło leśne, śnieżyczka przebiśnieg, miesięcznica trwała, czosnek niedźwiedzi, kostrzewa górska, paprotnik brauna i inne. Występuje też kilka rzadkich gatunków podgórskich, np. rogownica leśna i skrzyp olbrzymi. Na obszarze gminy występują przede wszystkim gatunki zachodniokarpackie, miejscami również wschodniokarpackie, np. żywokost sercowaty, bluszcz kosmaty czy kłokoczka południowa. Zbiorowiska leśne na obszarze gminy zajmują powierzchnię około 5200 ha, co stanowi ponad 47% powierzchni. Największe powierzchnie leśne oraz zadrzewień i zakrzewień występują w sołectwach Pótrzeczek i Gruszowiec (powyżej 60% powierzchni), natomiast najmniej w Stróży i Skrzydlnej (poniżej 25%). Dominują siedliska lasu górskiego około 83%, lasu górskiego mieszanego około 15%, a na niewielkich powierzchniach występuje las łęgowy górski około 2%. Głównym gatunkiem drzewostanów jest buk około 32%, jodła 29%, świerk 30%, sosna 4%, olsza 2%, inne gatunki 3%. Z tego wynika, że skład gatunkowy lasu jest na ogół zbliżony do prawidłowego, a udział świerka zmniejsza się na korzyść jodły i buka. Wśród gatunków rzadkich, zagrożonych i chronionych w runie wymienić można około 40 roślin, np. wawrzynek wilczełyko, bluszcz pospolity, skrzyp olbrzymi, widłaki, orlik pospolity, parzydło leśne, goryczki, dziewięciśły, storczyki i inne. Gmina z uwagi na swoje położenie reprezentuje znaczne zróżnicowanie elementów środowiska przyrodniczego i należy do terenów o

bogatej bioróżnorodności. Świat zwierzęcy obszaru charakteryzuje się obecnością około 80% gatunków powszechnie występujących na obszarze Karpat Zachodnich, o różnym stopniu zorganizowania obejmuje różnorodne organizmy, począwszy od jednokomórkowych pierwotniaków poprzez szereg typów bezkręgowców aż do strunowców z ptakami i ssakami. Wysoki stopień naturalności środowiska oraz zalesienie sprzyjają występowaniu zwierząt z różnych grup systematycznych. Większość gatunków zwierząt związana jest z terenami leśnymi oraz przyleśnymi.

Wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe na terenie gminy Dobra zostały objęte następującymi formami ochrony prawnej. Międzynarodową tworzy sieć ekologiczna ECONET-PL. Krajową formę ochrony przyrody reprezentują:

- rezerваты przyrody „Śnieżnica” i „Mogielica”,
- Południowomałopolski Obszar Chronionego Krajobrazu,
- obszary Natura 2000 – Ostoja Gorczańska, Ostoje Nietoperzy Beskidu Wyspowego, Uroczysko Łopień,
- pomniki przyrody,
- ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów.

Jakość środowiska i zagrożenia ekologiczne

Ogólny stan środowiska przyrodniczego gminy Dobra należy ocenić jako dobry, zwłaszcza w sezonie letnim. **Jakość powietrza latem jest bardzo dobra**, na co wpływa brak przemysłu oraz przewietrzanie dolin przez wiatry górskie. Niestety, w okresie zimowym sytuacja ulega pogorszeniu – występuje zjawisko **smogu** wskutek emisji z indywidualnych pieców i kotłów na paliwa stałe. W chłodne, bezwietrzne dni notuje się wysokie stężenia pyłu zawieszonego PM10 i benzo(a)pirenu pochodzącego ze spalania węgla i drewna w domowych paleniskach. Zjawisko to jest typowe dla małopolskich obszarów wiejskich i dotyczy również Dobrej – **zimą gminę spowija smog**, zwłaszcza w zagłębieniach terenu (doliny potoków) przy niekorzystnych warunkach pogodowych. Samorząd

podejmuje działania zaradcze – realizowany jest Plan Gospodarki Niskoemisyjnej, w ramach którego mieszkańcy otrzymują dofinansowania do wymiany starych pieców (programy „Czyste Powietrze” i regionalne). Stopniowo rośnie liczba nowoczesnych kotłów oraz instalacji OZE (montowane są kolektory słoneczne i pompy ciepła wspomagające ogrzewanie). Problem niskiej emisji pozostaje jednak wyzwaniem na najbliższe lata ze względów ekologicznych i zdrowotnych.

Kolejnym istotnym zagrożeniem środowiskowym są **powodzie błyskawiczne i podtopienia**. Gwałtowne opady deszczu na terenach górskich powodują szybkie przybieranie wód w potokach. W gminie kilkakrotnie dochodziło do lokalnych powodzi (np. w 2010 i 2021 r.), gdy wezbrane potoki wystąpiły z koryt, zalewając przybrzeżne zabudowania oraz pola. Najbardziej narażone są doliny potoków: Dobra, Porąbka, Jurków – gdzie występuje zabudowa na terenach zalewowych. Gmina realizuje inwestycje przeciwpowodziowe (umacnianie brzegów, budowa murków oporowych, regulacja koryt), lecz zmiany klimatu i coraz częstsze zjawiska nawałnych deszczy sprawiają, że ryzyko powodzi pozostaje realne. W planach jest budowa małych zbiorników retencyjnych oraz systemów wczesnego ostrzegania przed powodzią.

Zagrożenia osuwiskowe to kolejny problem środowiskowy typowy dla terenów górskich. W gminie Dobra zidentyfikowano ponad 200 osuwisk (część aktywnych, część w stanie uśpienia), głównie na stromych zboczach w rejonie Chyszówek, Półrzeczek i Wilczyc. Intensywne opady mogą powodować uruchomienie się osuwisk, skutkując zniszczeniami drobnej infrastruktury (np. lokalne drogi, linie napowietrzne) oraz zagrożeniem dla budynków. Samorząd realizuje politykę przestrzenną biorąc pod uwagę wyniki monitoringu osuwisk realizowanego przez samorząd powiatowy i – jeśli to konieczne – przesiedla mieszkańców z najbardziej zagrożonych domostw lub zabezpiecza teren technicznie (ścianki oporowe, drenaże). W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego naniesione są strefy osuwiskowe, w których obowiązuje zakaz zabudowy lub szczególne wymogi konstrukcyjne.

Poza wymienionymi, jakość poszczególnych komponentów środowiska przedstawia się pozytywnie. Gleby w gminie nie są zanieczyszczone metalami ciężkimi ani chemikaliami – brak tu źródeł emisji przemysłowej. Hałas również nie stanowi problemu środowiskowego, gdyż brak jest ruchliwych tras

czy obiektów generujących ponadnormatywny hałas (nawet ruch na DK28 nie powoduje przekroczeń ze względu na względnie niewielkie natężenie i oddalenie od zwartym osiedli).

Jakość powietrza atmosferycznego

Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska prowadzi monitoring stanu jakości powietrza w województwie małopolskim. Na omawianym terenie gminy Dobra usytuowano trzy punkty z pomiarem jakości powietrza - Dobra, Jurków i Skrzydlina. Strefa małopolska, w której leży gmina Dobra według „Oceny jakości powietrza w województwie małopolskim w 2015 roku” w odniesieniu do kryterium ochrony zdrowia i obszarów przekroczeń normatywnych stężeń zanieczyszczeń, zaliczona została do klasy C/D2. Zanotowano przekroczenia we wskaźnikach: pył zawieszony PM10 -24 godz., pył zawieszony PM2.5 -rok, benzo(a)piren-rok, O₃-max 8godz. Jako przyczynę przekroczeń zdiagnozowano oddziaływanie emisji związanych z indywidualnym ogrzewaniem budynków. W pozostałych wskaźnikach nie stwierdzono przekroczeń. W kryterium ochrony roślin strefa małopolska została zaliczona do klasy C/D2. Za przyczynę zanieczyszczeń uznano napływ spoza granic kraju.

Obecnie gmina Dobra stara się pozyskać dofinansowanie na realizację zadań związanych z obniżeniem poziomu niskiej emisji (wymiana starych kotłów węglowych, pieców i urządzeń grzewczych na nowe piece ekologiczne spalające paliwa gazowe lub biomasę). Mieszkańcy mogą składać wnioski do projektu *Wymiana źródła ciepła w Dobra*. W ramach naborów kwalifikowalne są projekty dotyczące wymiany źródeł ciepła w indywidualnych gospodarstwach domowych.

Według informacji WIOŚ z 2013 (Ekofizjografia 2013) stan zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego, określany jako tło zanieczyszczenia powietrza przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 6. Średnioroczne stężenia zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego na terenie gminy Dobra

Zanieczyszczenie	Poziom stężenia	Aktualne poziomy dopuszczalnych substancji w powietrzu (rok kalendarzowy) 2016
Dwutlenek siarki	5,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	20
Dwutlenek azotu	18,7 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	40
Pył zawieszony PM10	30,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	40
Pył zawieszony PM2.5	21,1 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	25
Benzen	2,5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$
Ołów w pyle PM10	0,019 $\mu\text{g}/\text{m}^3$	0,5

Źródło: Opracowanie własne, dane z Ekofizjografii, WIOŚ Kraków 2013 r.

Średnioroczne stężenia zanieczyszczeń powietrza w gminie Dobra (2013) wskazują, że tło zanieczyszczeń na tym obszarze jest na niskim poziomie i mieści się w obowiązujących normach. Przykładowo, średnie stężenie dwutlenku siarki (SO_2) wynosiło ok. 5,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ przy dopuszczalnym poziomie 20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, dwutlenku azotu (NO_2) – ~18,7 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (norma 40), pyłu PM10 – ~30,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (norma 40), a pyłu PM2,5 – ~21,1 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ (norma 25). Również średni roczny benzen (2,5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) i ołów w pyle PM10 (0,019 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) były znacznie poniżej dopuszczalnych wartości. Dane te oznaczają, że na obszarze gminy – pozbawionym większego przemysłu i charakteryzującym się znaczną lesistością – powietrze na co dzień jest stosunkowo czyste. Nie odnotowano przekroczeń średniorocznych norm jakości powietrza, co pozytywnie wyróżnia Dobrą na tle wielu obszarów Małopolski borykających się z zanieczyszczeniem. Należy jednak zauważyć, że prezentowane wartości dotyczą tła rocznego i nie uwzględniają epizodów zimowych. Z innych źródeł (ocena jakości powietrza dla strefy małopolskiej) wiadomo, że w sezonie grzewczym dochodzi tu do

przekroczeń dobowych norm pyłu zawieszonego oraz docelowej wartości benzo(a)pirenu – wskutek emisji z domowych palenisk. Oznacza to, że problem niskiej emisji ma charakter sezonowy: latem i w ciągu roku powietrze jest czyste, natomiast zimą w niektórych miejscowościach gminy jakość powietrza ulega pogorszeniu. Stąd działania gminy (jak program wymiany pieców) są słuszne, by utrzymać dobre średnie parametry powietrza przez cały rok, eliminując okresowe epizody smogowe.

Średnie stężenia podstawowych zanieczyszczeń powietrza na terenie gminy Dobra nie przekraczają poziomów dopuszczalnych określonych w załączniku nr 1 do Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu, (Dz.U. z 2012 roku, nr 0 , poz. 1031).

Dla szerszego zobrazowania stanu jakości powietrza zaprezentowano wyniki pomiarów z najbliższego punktu znajdującego się w Nowym Sączu. Zgodnie z portalem System monitoringu jakości powietrza WIOŚ dane pomiarowe ze stacji w dniu 6 listopad 2016 prezentują się następująco:

Tabela 7. Stężenia podstawowych zanieczyszczeń powietrza w Gminie Dobra

Zanieczyszczenie	Poziom stężenia minimum $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Poziom stężenia maksimum $\mu\text{g}/\text{m}^3$	
Dwutlenek siarki SO ₂ ¹⁾	8,3	18,5	
Dwutlenek azotu	8	29	
Pył zawieszony PM ₁₀	7	62	
Tlenek azotu NO	1	7	
Benzen	2,1	5,4	

Źródło: System monitoringu jakości powietrza WIOŚ, <http://monitoring.krakow.pios.gov.pl/dane-pomiarowe/automatyczne/stacja/8/parametry/wszystkie>; dostęp z 06.11.2016

Podsumowując w Nowym Sączu zanotowano przekroczenie dopuszczalnego poziomu pyłu PM10 $62\mu\text{g}/\text{m}^3$ w stosunku do dopuszczalnego poziomu $50\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla okresu uśredniania równego 24 h. W pozostałych substancjach nie zaobserwowano przekroczeń.

Według *Informacji o zanieczyszczeniu powietrza w województwie małopolskim w okresie 1-31 sierpnia 2016* w najbliższym w punkcie pomiaru Nowy Sącz zaobserwowano najniższe 24 godzinne stężenie PM 2,5 na terenie województwa małopolskiego w gminie Dobra wynoszące $5\mu\text{g}/\text{m}^3$. Ponadto średnie stężenie pyłu PM 2,5 wahało się $12\mu\text{g}/\text{m}^3$ w Nowym Sączu do $15\mu\text{g}/\text{m}^3$ w Zakopanem i Krakowie. Stężenie godzinne dwutlenku azotu wynosiło $1\mu\text{g}/\text{m}^3$ (1% dopuszczalnego poziomu). Średnie stężenie benzenu na terenie Nowego Sącza wynosiło $1,7\mu\text{g}/\text{m}^3$ a maksymalne $2,1\mu\text{g}/\text{m}^3$. W zakresie stężenia 24-godzinnego oraz częstotliwości przekroczeń poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM10 w Nowym Sączu zanotowano średnio $18\mu\text{g}/\text{m}^3$, maksymalnie $32\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Reasumując liczba przekroczeń kształtuje się pomiędzy 8 a 16 nLV.

Tabela 8. Ocena poziomów substancji w powietrzu w sierpniu 2016 r.

	PM10	PM2.5	SO ₂		NO ₂	NO _x	CO	O ₃	
	D24	D24	D24	mD1	mD1	D24	mD8	mD8	mD1
Średnia	19	12	3	-	-	25	-	-	-
Maksimum	31	21	5	19	71	43	-	-	-
Minimum	7	5	1	1	1	12	-	-	-
nLV	0	-	0	0	0	-	-	-	-
PI	0	-	-	-	-	-	-	-	-
PA	0	-	-	-	-	-	-	-	-
% ważnych wyników	100	100	100	99	99	94	-	-	-

LV - dopuszczalny poziom substancji w powietrzu mD1 - maksimum średnich 1 godz. NLV - dopuszczalna częstość przekraczania LV mD8- maksimum kroczących średnich 8 godz. nLV- liczba

przekroczeń LV D24- średnia 24 godz. PA- poziom alarmowy Da- średnia roczna PI- poziom informowania

Źródło: *Informacja o zanieczyszczeniu powietrza w województwie małopolskim w okresie 1-31 sierpnia 2016*

Ocena poziomów substancji w powietrzu w sierpniu 2016 r. – zestawienie to prezentuje wyniki monitoringu powietrza w letnim miesiącu i potwierdza, że poza sezonem grzewczym powietrze w rejonie gminy Dobra jest bardzo dobrej jakości. Średnie dobowe stężenia pyłów (PM10 ok. 19 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, PM2,5 ok. 12 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) były niskie, a minimalne odnotowane stężenie PM2,5 w gminie Dobra wyniosło zaledwie 5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, co było najniższą wartością w całym województwie małopolskim w tym okresie. Nie stwierdzono żadnych przekroczeń norm – liczba dni z przekroczeniami (nLV) dla wszystkich badanych zanieczyszczeń była równa zero. Maksymalne zanotowane stężenie dobowe PM10 (31 $\mu\text{g}/\text{m}^3$) również nie przekroczyło dopuszczalnego poziomu 50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$. Dane te jednoznacznie wskazują, że w miesiącach letnich i ogólnie poza okresem intensywnego ogrzewania domów, jakość powietrza na tym obszarze jest znakomita. Problem z zanieczyszczeniem powietrza ma zatem charakter sezonowy i lokalny (wiąże się głównie z niską emisją zimą), natomiast przez większą część roku mieszkańcy Dobrej oddychają czystym, górskim powietrzem. Tabela 9: Poziom hałasu przy drodze krajowej nr 28 (pomiar z 2005–2008) obrazuje natężenie hałasu drogowego na głównej trasie komunikacyjnej regionu, która przebiega także przez gminę Dobra. W punktach pomiarowych zlokalizowanych poza gminą (Limanowa, Kasina Wielka) stwierdzono wówczas średni poziom dźwięku rzędu 65–68 dB w porze dziennej, co oznaczało przekroczenie ówczesnych dopuszczalnych norm o kilka decybeli. Należy jednak zaznaczyć, że od tamtego czasu przepisy prawne uległy zmianie – obecnie dopuszczalny poziom hałasu dla terenów zabudowy mieszkaniowej wynosi 64–68 dB w dzień (w zależności od rodzaju zabudowy). Zatem wskazane w tabeli wartości, choć wysokie, mieszczą się w granicach obecnych norm lub nieznacznie je przekraczają. Można z tego wnosić, że wzdłuż drogi nr 28 na terenie gminy Dobra również występuje hałas na poziomie ok. 65–70 dB (najbardziej dotyczy to domów położonych bezpośrednio przy trasie, np. w centrum Dobrej czy Przenoszy). Mimo modernizacji dróg i

pojazdów, hałas komunikacyjny pozostaje tu głównym czynnikiem wpływającym na klimat akustyczny. Na szczęście, poza obszarem oddziaływania ruchu drogowego, większość terenów gminy cieszy się ciszą i spokojem – brak przemysłu oznacza znikome inne źródła hałasu. Podsumowując, tabela podkreśla potrzebę działań ochronnych tam, gdzie zabudowa styka się z ruchliwą szosą (np. ekrany akustyczne, pasy zieleni izolacyjnej), natomiast potwierdza, iż górski, wiejski charakter Dobrej przekłada się generalnie na korzystne warunki akustyczne w większości sołectw.

Na omawianym terenie nie występują źródła emitujące szkodliwe zanieczyszczenia. Na jakość powietrza wpływ ma: emisja komunikacyjna z ruchu pojazdów oraz emisja powierzchniowa związana z ogrzewaniem mieszkań w sektorze komunalno - bytowym.

Klimat akustyczny

Największy wpływ na klimat akustyczny na analizowanym terenie ma hałas komunikacyjny, kolejowy, zakłady produkcyjne, usługowe i gospodarka domowa. Poziom hałasu komunikacyjnego uzależniony jest od natężenia ruchu i jego struktury, a także od stanu technicznego drogi. Znaczącymi źródłami hałasu komunikacyjnego są droga krajowa nr 28 Zator – Medyka oraz drogi powiatowe:

- nr 1922 K Wiśniową – Wierzbanowa – Przenosza – Skrzydlina,
- nr 1622 K Dąbie – Szczyrzyc – Dobra,
- nr 1620 K Skrzydlina – Wilkowisko,
- nr 1614 K Stopnice – Chyszówki – Jurków,
- nr 1616 K Mszana Górna – Podłopień,
- nr 1615 K Mszana Górna – Wilczyce,

Badania hałasu komunikacyjnego na terenie powiatu limanowskiego przeprowadzono w 2005 i 2006 roku na drodze krajowej nr 28 Zator – Medyka w Limanowej, poza terenem gminy Dobra oraz w

w 2008 r. w Kasinie Wielkiej. Poziom dźwięku w punktach pomiarowych wykazał przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu drogowego dla pory dnia i nocy.

Tabela 9. Wartość poziomu hałasu przy drodze krajowej nr 28 Zator – Medyka

Lp.	Punkt pomiarowy – lokalizacja	Poziom dźwięku w dB (A)	Przekroczenie poziomu dźwięku [dB]
1.	Limanowa, ul. Piłsudskiego 64	68,0	8,0
2.	Kasina Wielka	65,1	5,1

Źródło: *Program Ochrony Środowiska dla powiatu limanowskiego na lata 2010-2013 z perspektywą do roku 2017, Raport o stanie środowiska w województwie małopolskim w 2011 roku*, Biblioteka Monitoringu 2012, WIOŚ, brak nowszych danych

Przy ocenie hałasu komunikacyjnego należy zwrócić uwagę, na fakt, że punkty pomiarów nie znajdowały się na terenie gminy Dobra oraz dane są stosunkowo nieaktualne. Zmieniła się również sytuacja prawna bowiem w obecnym porządku pomiary nie wskazują na przekroczenia dopuszczalnego poziomu.

W obowiązującym Rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 1 października 2012 (Dz.U.poz.1109, tekst jednolity Dz.U.2014r.poz.112), zmieniającego rozporządzenie w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku z dnia 14 czerwca 2007 r (Dz.U. z 2007r. Nr120 poz.826), wartości dopuszczalnego długookresowego średniego poziomu dźwięku w dB dla dróg i linii kolejowych wynoszą:

- dla terenów zabudowy wielorodzinnej i zamieszkania zbiorowego 68 dB w porze dziennej, 59 dB w porze nocnej,
- dla terenów mieszkaniowo-usługowych- 68 dB w porze dziennej i 59 dB w porze nocnej,

- dla terenów zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej 64dB w porze dziennej i 59 dB w porze nocnej.

Na terenie gminy znajduje się nieczynna linia kolejowa nr 104 Chabówka – Nowy Sącz. Wpływ kolei na hałas komunikacyjny w gminie jest marginalny. Niewielkie znaczenie ma również emisja hałasu komunalno-bytowego. W trakcie budowy jest nowa linia kolejowa Podłęża Piekietko, która będzie przebiegała częściowo przez teren Gminy Dobra.

Wzrastające znaczenie komunikacji, dostępność indywidualnych środków transportu decyduje o trwale rosnącej uciążliwości związanej z lokalnym hałasem drogowym.

Ochrona środowiska i ekorozwój

Gmina Dobra aktywnie uczestniczy w działaniach na rzecz ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju. Istniejący **Plan Gospodarki Niskoemisyjnej** wyznacza cele redukcji emisji zanieczyszczeń, efektywności energetycznej i rozwoju OZE – przewiduje m.in. termomodernizację budynków użyteczności publicznej (zrealizowaną już dla szkół i ośrodka zdrowia) oraz wsparcie mieszkańców w wymianie źródeł ogrzewania. W ramach edukacji ekologicznej, w szkołach prowadzone są pogadanki i konkursy dotyczące segregacji odpadów, ochrony powietrza i wód. Gmina organizuje corocznie akcje sprzątania świata z udziałem młodzieży.

W zakresie ochrony przyrody, poza formalnymi formami ochrony (rezerваты, pomniki), gmina wspiera inicjatywy takie jak tworzenie ścieżek przyrodniczych, tablic edukacyjnych o lokalnej florze i faunie, czy nasadzenia drzew w przestrzeni publicznej. Troska o zachowanie dziedzictwa przyrodniczego jest ściśle powiązana z planami rozwoju turystyki – dbałość o krajobraz, czystość rzek i estetykę otoczenia ma podnieść atrakcyjność gminy dla odwiedzających.

Wnioski:

- Gmina Dobra wyróżnia się **wysokimi walorami środowiskowymi** – duża lesistość, różnorodność przyrodnicza i brak przemysłu sprzyjają zachowaniu czystego środowiska oraz stwarzają warunki do rozwoju turystyki przyrodniczej.

- **Jakość powietrza** jest dobra poza sezonem grzewczym, jednak zimą występuje problem niskiej emisji i smogu wynikający z używania paliw stałych w domach. Konieczna jest kontynuacja działań modernizacyjnych w zakresie ogrzewania budynków.
- Gminę okresowo dotyczą **zagrożenia naturalne** typowe dla terenów górskich: lokalne powodzie i osuwiska. Niezbędne jest dalsze inwestowanie w infrastrukturę przeciwpowodziową i monitorowanie obszarów osuwiskowych.
- **Chronione obszary przyrodnicze** (rezerваты, pomniki przyrody) stanowią ważny element krajobrazu i atrakcyjności gminy. Wymagają one dalszej ochrony oraz wykorzystania w edukacji ekologicznej i promocji turystycznej regionu.
- Polityka gminy w zakresie środowiska jest ukierunkowana na zrównoważony rozwój – widać postępy w gospodarce odpadami, redukcji zanieczyszczeń i edukacji ekologicznej, co należy kontynuować z myślą o zachowaniu lokalnych zasobów dla przyszłych pokoleń.

1.5. Sfera przestrzenno-funkcjonalna

Układ osadniczy i zagospodarowanie przestrzenne

Gmina Dobra ma typowo wiejski układ osadniczy, charakteryzujący się rozproszoną zabudową małych miejscowości. Centrum administracyjno-usługowym jest wieś Dobra, położona mniej więcej w centralnej części gminy – koncentruje ona najważniejsze instytucje (urząd gminy, szkoły, ośrodek zdrowia, bank, urząd pocztowy, biblioteka, ośrodek kultury itp.) oraz handlowo-usługowe funkcje ponadlokalne (sklepy, markety, punkty usługowe). Dobra pełni rolę naturalnego **gminnego ośrodka centralnego**, do którego mieszkańcy pozostałych sołectw dojeżdżają załatwiać sprawy urzędowe czy korzystać z usług. Drugim co do wielkości sołectwem jest Skrzydlna – wieś o bogatej historii, gdzie znajdują się m.in. kościół parafialny, zabytkowy dwór, szkoła podstawowa i sklepy. Skrzydlna wraz z sąsiednią Wolą Skrzydlańską tworzą lokalny mikro-region, który również przyciąga okolicznych mieszkańców (np. na mszę, do młyna, na lokalny targ).

Pozostałe miejscowości (Chyszówki, Gruszowiec, Jurków, Porąbka, Pólrzeczek, Przenosza, Stróża, Wilczyce) mają charakter typowych wsi rolniczych, z luźną zabudową zagrodową rozciągniętą wzdłuż głównych dróg i dolin potoków. Zabudowa mieszkalna skupia się w formie przysiółków na nasłonecznionych stokach oraz w centralnych częściach dolin. Ze względu na ukształtowanie terenu i tradycyjny podział gruntów, w wielu wsiach dominuje **łańcuchówka** – zabudowa ciągnąca się niemal ciągłym pasmem wzdłuż drogi, przy której położone są wąskie, długie działki rolne. Taki układ zapewnia każdej zagrodzie dostęp do drogi, ale powoduje dużą **rozproszenie zabudowy**, co skutkuje wyższymi kosztami infrastruktury technicznej (dłuższe odcinki sieci wodociągowej, elektrycznej do obsłużenia relatywnie niewielu domów). Centrum wsi stanowią najczęściej okolice dawnej szkoły, remizy OSP czy kościoła – tam też koncentrują się np. sklepy czy przystanki autobusowe.

Z punktu widzenia planowania przestrzennego, znaczną część obszaru gminy zajmują tereny rolne i leśne. **Obszary zabudowane stanowią niewielką część powierzchni** – skoncentrowane są głównie w dolinie rzeki Dobra (sołectwa Dobra, Stróża, część Jurkowa) oraz w dolinie potoku Skrzydlina. Gmina posiada miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmujący obszar całej gminy. Ogólnym kierunkiem polityki przestrzennej jest kontynuacja istniejącej struktury osadniczej – wspieranie rozwoju wsi Dobra jako centrum oraz hamowanie nadmiernej ekspansji zabudowy w obszary cenne krajobrazowo czy narażone na osuwiska. W planie uwzględniono również potrzeby wyznaczenia terenów inwestycyjnych – np. strefy aktywności gospodarczej na obrzeżach Dobrej oraz Jurkowa, choć ich pełne uzbrojenie i zagospodarowanie pozostaje kwestią przyszłości.

Infrastruktura transportowa i dostępność komunikacyjna

Na terenie Gminy Dobra sieć dróg obejmuje:

- drogę krajową DK-28;
- drogę wojewódzką DW-964;

- drogi powiatowe;
- drogi gminne publiczne;
- drogi gminne wewnętrzne.

167 odcinków publicznych dróg gminnych stanowią łączną długość około 153,734 km, z czego około 88,007 km posiada nawierzchnię asfaltową. W ciągu dróg gminnych zlokalizowane są 45 obiekty mostowe.

Gmina Dobra jest ponadto zarządcą dróg wewnętrznych posiadających w większości nawierzchnię gruntową oraz licznych nieutwardzonych dróg transportu rolnego, przy których bezpośrednio znajdują się również zamieszkałe budynki. Na terenie Gminy Dobra nie istnieje transport zbiorowy zarządzany przez Gminę. W obrębie całej Gminy umiejscowione są 72 przystanki autobusowe z czego 10 bezpośrednio znajduje się przy drogach gminnych. Na terenie Gminy Dobra zlokalizowanych jest 588 punktów świetlnych (oprawy oświetlenia ulicznego stanowią w części własność Gminy Dobra a w części firmy Tauron). Większość opraw jest o charakterze sodowym, znikomy odsetek tej części stanowią oprawy energooszczędne typu LED. Moce opraw oświetleniowych wahają się od 40W do 150W. Najwięcej opraw znajdujących się na terenie Gminy Dobra ma moc 100 W i 150 W. Roczny czas świecenia wynosi ok 4200 h. W 202 roku zużyto – 224 444,29 Kwh (o 7591,29 Kwh więcej niż w roku 2023), natomiast łączny koszt wydatków poniesionych w zakresie oświetlenia ulicznego (zakup energii wraz z dystrybucją) przez Gminę Dobra w ubiegłym roku stanowi kwota 276 200,10 zł. (o 57 167,65 zł. większa niż w roku 2023). Dystrybutorem energii elektrycznej w tej części kraju jest Tauron Dystrybucja, a z kolei energię elektryczną Gmina pozyskuje od firmy Hekla Energy Sp. z o.o. Konserwacją oświetlenia ulicznego na terenie całej Gminy Dobra zajmują się dwie firmy – Tauron oraz Agmar.

Większość miejscowości jest dość dobrze skomunikowana z centrum gminy – Dobra stanowi węzeł, do którego zbiegają się główne drogi powiatowe i gminne. Czas dojazdu z najdalszych sołectw (np. Pólrzeczek, Chyszówki) do Dobrej wynosi ok. 15–20 minut samochodem. Niemniej jednak pewne oddalone przysiółki (zwłaszcza wysoko położone osady na stokach) mają utrudniony dojazd, szczególnie zimą w warunkach śnieżnych. Stanowi to wyzwanie np. dla dojazdu karetą czy dowozu dzieci szkolnych. Gmina utrzymuje sieć dróg lokalnych w przejezdności – w okresie zimowym

prowadzone jest odśnieżanie i posypywanie, choć przy dużych opadach do niektórych enklaw dotarcie może być opóźnione.

Nie ma jednej zintegrowanej komunikacji gminnej – funkcjonują linie łączące Dobrą z Limanową oraz z Mszaną Dolną (przez Stróżę), a także kilka kursów relacji Dobra – Tymbark – Limanowa. Jurków i Chyszówki są obsługiwane przez prywatnych przewoźników jeżdżących wzdłuż DK28 (trasy z Limanowej do Mszany i dalej do Rabki). Częstotliwość połączeń jest zadowalająca w dni robocze (bus co 1–2 godziny do Limanowej), natomiast w weekendy oraz do mniejszych wsi (Porąbka, Pólrzeczeki) transport publiczny jest szczątkowy lub nieobecny. Powoduje to zjawisko wykluczenia transportowego części mieszkańców – osoby bez dostępu do samochodu (np. seniorzy, młodzież) mają utrudnione możliwości przemieszczania się, co z kolei wpływa na ich mniejsze szanse na rynku pracy czy ograniczony dostęp do usług ponadlokalnych. Gmina rozważała uruchomienie komunikacji gminnej (mikrobusów dowożących do Dobrej), jednak na razie zadanie to przerasta możliwości finansowe samorządu, stąd poszukuje się rozwiązań np. poprzez porozumienia sąsiedzkie lub wsparcie powiatu.

Infrastruktura komunikacyjna alternatywna. W gminie brakuje infrastruktury kolejowej (najbliższa stacja PKP znajduje się w Mszanie Dolnej, na linii Chabówka–Nowy Sącz). Niemniej jednak pojawiają się perspektywy w skali regionu – planowana budowa linii kolejowej Podłęże–Piekietko (mającej połączyć Kraków z Zakopanem i Nowym Sączem) może w przyszłości poprawić dostępność gminy Dobra poprzez stację w Limanowej lub Słopnicach. Na terenie gminy rozwijana jest natomiast infrastruktura dla ruchu rowerowego – wytyczono kilka oznakowanych tras rowerowych (np. trasa Dobra–Gruszowiec–Chyszówki z pięknymi widokami) oraz ścieżki pieszo-rowerowe w samej Dobrej. W planach jest budowa dalszych odcinków tras rowerowych łączących atrakcje turystyczne i sąsiednie gminy.

Obszary problemowe i rewitalizacja

Analiza zjawisk społeczno-gospodarczych w poprzednich częściach diagnozy pozwala zidentyfikować na terenie gminy Dobra **obszary skoncentrowania negatywnych zjawisk**, kwalifikujące się jako obszary problemowe (zdegradowane) w rozumieniu ustawy o rewitalizacji. Według Gminnego Programu Rewitalizacji z lat 2016–2023, za obszar zdegradowany uznano wówczas centralną część gminy obejmującą sołectwo Dobra oraz części wsi Jurków i Skrzydlina. Kryteriami był m.in. ponadprzeciętny poziom bezrobocia, ubóstwa i zjawisk patologicznych skoncentrowany w tych miejscowościach – paradoksalnie tych największych i mających też wiele zasobów. Aktualna diagnoza potwierdza, że centrum gminy Dobra (wieś Dobra oraz najbliższe okolice) pozostaje obszarem wymagającym szczególnej interwencji rewitalizacyjnej. Mimo że to najważniejsze centrum życia społecznego i gospodarczego, występują tam również skupiska problemów: skupienie osób bezrobotnych (np. w samej Dobrej liczba zarejestrowanych bezrobotnych jest najwyższa w gminie), zjawiska wykluczenia społecznego (wokół mieszkań socjalnych), zdegradowana infrastruktura (stare budynki użyteczności publicznej, dawny drewniany kościół wymagający renowacji) oraz zaniedbane przestrzenie publiczne (np. niezagospodarowane place, dawny dworzec PKP – choć linia kolejowa nieczynna, obszar ten stracił funkcje).

Ponadto wskazać można podobszary wiejskie dotknięte peryferyjnością i depopulacją, jak części sołectw Pólrzeczek czy Wilczyce, gdzie odnotowuje się starzenie ludności, wyludnianie (młodzi wyjeżdżają, pustoszeją domostwa) oraz gorszy dostęp do usług. Te obszary nie wykazują wprawdzie wysokiej koncentracji patologii społecznych, ale cierpią na wykluczenie terytorialne – fizyczną odległość od ośrodków, co skutkuje marginalizacją (brak komunikacji, trudności w dostępie do edukacji i kultury). Dla potrzeb nowego GPR warto rozważyć objęcie wsparciem również tych enklaw.

Z punktu widzenia przestrzennego planowania, gmina Dobra stoi także przed problemem **ładu przestrzennego** wzdłuż głównych ciągów zabudowy. Rozproszona zabudowa liniowa, zaburzenia historycznego układu (np. nowe chaotyczne realizacje budowlane), czy brak zagospodarowania centrowiczego przestrzeni publicznych (rynek, place) powodują, że niektóre wsie tracą swoją tożsamość przestrzenną. Przykładowo, w Dobrej brak wyraźnie zdefiniowanego rynku czy placu

centralnego – życie toczy się przy ruchliwej drodze, a piesi i kierowcy konkurują o przestrzeń. Rewitalizacja powinna więc objąć także wymiar **przestrzenno-funkcjonalny**, poprzez kreowanie przyjaznych przestrzeni publicznych (chodniki, skwery, mała architektura) i porządkowanie zabudowy.

Wnioski:

- Układ osadniczy gminy jest rozproszony i silnie zróżnicowany funkcjonalnie – wieś Dobra pełni rolę dominującego centrum usługowego, podczas gdy pozostałe sołectwa są słabo zurbanizowane i nastawione na funkcje rolnicze oraz mieszkalne.
- Rozproszenie zabudowy i długa sieć dróg lokalnych utrudniają efektywne świadczenie usług komunalnych i transportowych. Zapewnienie dobrej dostępności komunikacyjnej do wszystkich przysiółków pozostaje wyzwaniem logistycznym i finansowym dla gminy.
- Główne ciągi komunikacyjne (DK28, drogi powiatowe) zapewniają zewnętrzne połączenia gminy, lecz wewnętrzna komunikacja zbiorowa jest niedostateczna. Konieczne jest przeciwdziałanie wykluczeniu transportowemu obszarów pozbawionych regularnych połączeń (np. poprzez organizację transportu na żądanie lub dofinansowanie prywatnych przewoźników).
- Występują obszary koncentracji negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych – przede wszystkim centralna Dobra oraz ewentualnie części Jurkowa i Skrzydlnej – kwalifikujące się do objęcia intensywnymi działaniami rewitalizacyjnymi. Należy tam skierować interwencje poprawiające jakość życia, integrację społeczną i atrakcyjność przestrzeni.
- Gmina potrzebuje kontynuować działania na rzecz poprawy ładu przestrzennego – planistyczne wyznaczanie terenów pod zabudowę w sposób zapobiegający dalszemu rozlewaniu się zabudowy oraz inwestycje w estetykę i funkcjonalność przestrzeni

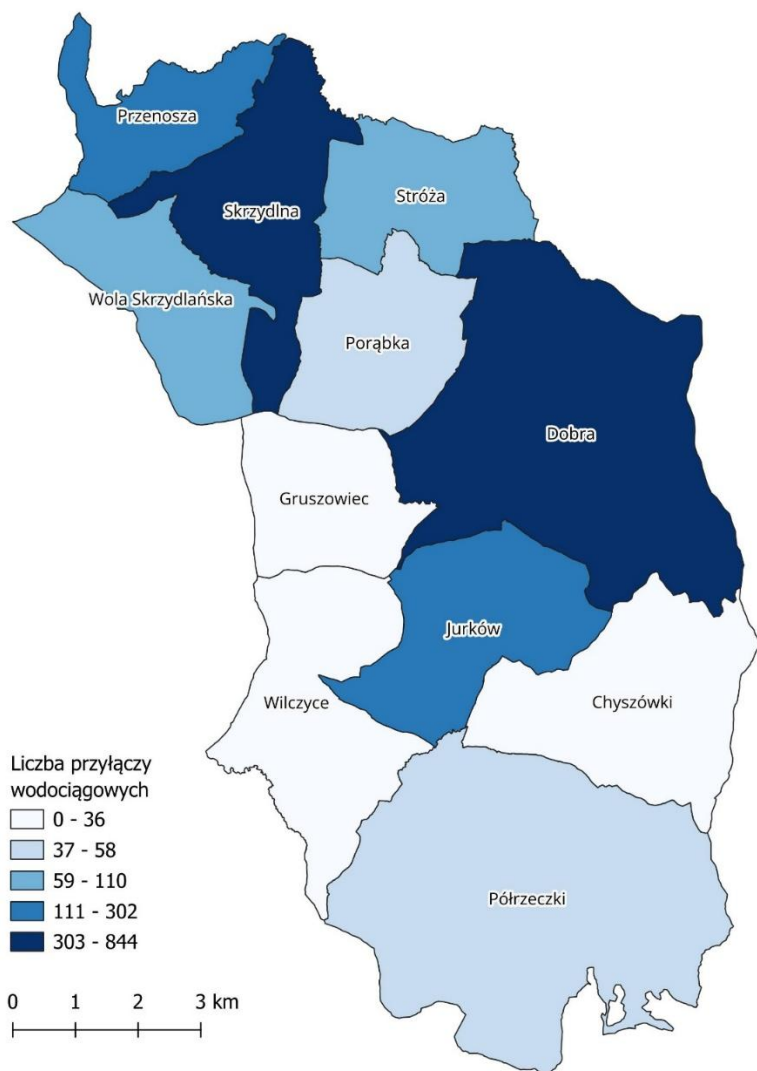
publicznych (zwłaszcza w centrum Dobrej) celem wykreowania przyjaznego środowiska życia mieszkańców i wizytówki gminy.

1.6. Sfera techniczna (infrastruktura komunalna)

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna i energetyczna

Zaopatrzenie w wodę. Gmina Dobra w znacznej mierze jest zwodociągowana – podstawowym źródłem zaopatrzenia mieszkańców w wodę są gminne sieci wodociągowe z ujęć powierzchniowych i podziemnych. Główny wodociąg grupowy zasila sołectwa Dobra, Jurków, Gruszowiec, Stróża i częściowo Skrzydlina. W ostatnich latach realizowano kolejne etapy rozbudowy sieci wodociągowej (m.in. projekt „Rozbudowa systemu wodociągowego w gminie Dobra – etap IV” zakończony w 2021 r.), dzięki czemu dostęp do wodociągu ma już większość gospodarstw domowych. Według szacunków, ok. 90% mieszkańców korzysta z wody z sieci, zaś pozostałe 10% – głównie w rozproszonych przysiółkach – czerpie wodę z indywidualnych studni. Jakość wody wodociągowej spełnia normy sanitarne (ujęcia mają dobrą jakość bakteriologiczną i chemiczną, woda jest uzdatniana i chlorowana), co stanowi znaczną poprawę w stosunku do przeszłości. Problemem lokalnym jest wysokie zużycie wody w sezonie letnim – z powodu podlewania upraw i napełniania basenów przydomowych, zdarzają się spadki ciśnienia w sieci. Gmina planuje budowę dodatkowego zbiornika wyrównawczego oraz poszukuje nowych ujęć wody, by zabezpieczyć rosnące zapotrzebowanie. Równocześnie prowadzone są prace nad ograniczeniem strat wody – wymiana starych rur i uszczelnianie sieci.

Rycina 20. Liczba przyłączy wodociągowych w Gminie Dobra w podziale na sołectwa



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Kanalizacja i oczyszczanie ścieków. Rozwój sieci kanalizacyjnej postępuje, choć wolniej niż wodociągowej, co jest typowe dla terenów wiejskich. Obecnie skanalizowane jest centrum Dobrej i przyległe zabudowania – sieć kanalizacji sanitarnej grawitacyjno-tłocznej odprowadza ścieki do gminnej oczyszczalni zlokalizowanej w Dobrej. Kanalizację doprowadzono także do części Stróży i

Jurkowa (etapowo, w ramach projektów unijnych). Pokrycie siecią kanalizacyjną sięga około 40% mieszkańców. Pozostałe domostwa korzystają z przydomowych szamb (zbiorników bezodpływowych) bądź, rzadziej, z przydomowych oczyszczalni ścieków. Gmina organizuje wywóz nieczystości ciekłych – funkcjonuje system zgłoszeń do asenizacji, jednak nie wszyscy mieszkańcy regularnie z niego korzystają, co rodzi ryzyko nielegalnego zrzutu ścieków do gruntu lub potoków. Oczyszczalnia ścieków w Dobrej osiąga już swoje moce przerobowe w szczytowych momentach (zwłaszcza latem i w okresie świątecznym). Konieczna będzie jej modernizacja lub rozbudowa w najbliższych latach, zwłaszcza jeśli planuje się podłączenie kolejnych wsi do kanalizacji. Rozważane jest też budowanie lokalnych, małych oczyszczalni kontenerowych w odleglejszych sołectwach, co odciążałoby system centralny. Priorytetem jest dalsze poszerzanie dostępu do kanalizacji – szczególnie w rejonach gęstszej zabudowy, aby poprawić standard życia i ochronę środowiska (eliminacja szamb).

Zaopatrzenie w gaz. Sieć gazu ziemnego w gminie Dobra jest słabo rozwinięta. Gazociąg wysokiego ciśnienia przebiega tranzytem przez gminę (w okolicy Stróży i Dobrej), ale niewiele gospodarstw jest podłączonych do sieci rozdzielczej. W praktyce tylko część zabudowy wsi Dobra korzysta z przyłączy gazowych (kilkadziesiąt domów i obiekty użyteczności publicznej w centrum). W pozostałych miejscowościach mieszkańcy posiłkują się gazem LPG z butli lub zbiorników przydomowych. Według przeprowadzonych konsultacji, mieszkańcy nie zgłaszają pilnej potrzeby rozbudowy infrastruktury gazowej – wielu z nich zainwestowało już w alternatywne źródła ogrzewania (np. kotły na pelet, pompy ciepła) lub korzysta z tańszego drewna opałowego. W dającej się przewidzieć perspektywie gmina nie planuje więc intensywnej gazyfikacji terenu, poza ewentualnym rozbudowaniem sieci w obrębie Dobrej, jeśli będzie zainteresowanie. Niemniej jednak potencjalna dostępność gazu ziemnego pozostaje atutem – w razie pozyskania dużego inwestora czy chęci mieszkańców, istnieje możliwość realizacji przyłączy (gazociąg wysokiego ciśnienia stwarza taką bazę). Aktualnie brak gazociągu nie jest postrzegany jako istotna bariera rozwojowa.

Energetyka i oświetlenie. Sieć elektroenergetyczna pokrywa cały obszar gminy – wszędzie doprowadzona jest energia elektryczna, choć w odległych przysiółkach wciąż występują linie napowietrzne starego typu. Zakład energetyczny modernizuje stopniowo infrastrukturę (wymiana

słupów, transformatorów, linie kablowe w ziemi na terenach osiedli). Dostawy prądu są na ogół niezawodne, przerwy w zasilaniu występują głównie podczas ekstremalnych zjawisk pogodowych (wichury, śnieżyce powodujące zerwanie linii). Gmina inwestuje w **oświetlenie uliczne** – we wszystkich sołectwach zamontowano lampy uliczne LED przy głównych ciągach komunikacyjnych, co poprawiło bezpieczeństwo i estetykę (projekt zrealizowany z dofinansowaniem unijnym). W planach jest dalsze doświetlanie newralgicznych punktów (przystanki, skrzyżowania) oraz montaż solarno-ledowych lamp na przysiółkach bez sieci.

Telekomunikacja. Teren gminy jest objęty zasięgiem wszystkich głównych sieci komórkowych – działają maszty BTS zapewniające łączność GSM/LTE, choć w głębszych dolinach sygnał bywa słabszy. Trwa rozbudowa sieci **światłowodowej** w ramach ogólnopolskiego programu POPC – do części miejscowości (m.in. Dobra, Jurków, Skrzydlina) doprowadzono łącza światłowodowe, co umożliwi dostęp do szerokopasmowego internetu o wysokiej przepustowości. Wsie peryferyjne czekają na kolejne etapy inwestycji – obecnie korzystają głównie z internetu mobilnego lub radiówki. Celem gminy jest zapewnienie w najbliższych latach pełnego dostępu do szybkiego internetu wszystkim gospodarstwom domowym, co ma znaczenie dla edukacji, pracy zdalnej i ograniczania wykluczenia cyfrowego.

Infrastruktura społeczna i mieszkaniowa

Obiekty użyteczności publicznej. Gmina posiada rozwiniętą infrastrukturę społeczną, która jednak w części wymaga modernizacji. Funkcjonują 3 szkoły podstawowe (Dobra, Skrzydlina, Jurków) – budynki szkół zostały ocieplone i wyposażone w nowoczesne kotłownie w ostatnich latach. Przy szkołach w Dobrej i Skrzydlonej zbudowano wielofunkcyjne boiska sportowe (Orlik). Działa Gminny Ośrodek Kultury (GOK) z siedzibą w Dobrej – dysponuje on salą widowiskową, pracowniami zajęciowymi oraz biblioteką. Budynek GOK-u pochodzi z lat 80., jednak przeszedł remont wewnątrz; planowana jest termomodernizacja elewacji. Inne ważne obiekty to: remizy OSP w każdej wsi (często pełniące też funkcje świetlic wiejskich), ośrodek zdrowia w Dobrej (wybudowany w latach 90., w dobrym stanie technicznym), stadion sportowy klubu LKS „Dobrzanka” (pełnowymiarowe boisko trawiaste, wymagające inwestycji w zaplecze socjalne). Infrastruktura tych obiektów jest

sukcesywnie doposażana – np. dzięki funduszowi sołeckiemu wykonano remonty świetlic OSP i zakup sprzętu (meble, wyposażenie kuchni).

Zasób mieszkaniowy. Na terenie gminy dominują jednorodzinne domy mieszkalne – w większości są to budynki będące własnością prywatną, budowane sukcesywnie od lat 70. po czasy obecne. W ostatniej dekadzie nastąpił wyraźny wzrost standardu zamieszkania: wiele starszych domów przeszło remonty (ocieplenie, wymiana okien) wskutek czego poprawiła się efektywność energetyczna i estetyka zabudowy. Równocześnie powstało sporo nowych budynków mieszkalnych – najczęściej okazałych domów jednorodzinnych budowanych przez powracających emigrantów lub młode rodziny (część z nich osiedla się w Dobrej ze względu na walory środowiskowe). Średnia powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 mieszkańca wzrosła w ostatnich latach, co oznacza poprawę warunków mieszkaniowych (więcej przestrzeni w domach). Zdecydowana większość domów jest własnością zamieszkujących je rodzin, wskaźnik przeludnienia mieszkań jest niski i zbliżony do średniej krajowej.

Rycina 21. Tereny zamieszkałe w Gminie Dobra – rozkład przestrzenny



Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS i Urzędu Gminy Dobra, a także innych instytucji poziomu gminnego i powiatowego.

Na dzień 31 grudnia 2024 r. zasób mieszkaniowy stanowią 23 lokale, z czego 20 lokali jest zamieszkałych a trzy lokale mieszkalne przeznaczono do remontu. Mieszkania te zlokalizowane są w budynkach szkół, Domu Nauczyciela oraz w budynku ośrodka zdrowia. Obecnie w zasobie nie ma

wydzielonych mieszkań socjalnych. Stan techniczny części mieszkań komunalnych wymaga remontu (stare instalacje, ogrzewanie piecowe), co gmina stara się realizować etapami. Brak jest na terenie gminy komunalnego budownictwa wielorodzinnego – wszystkie budynki mieszkalne to domy wolnostojące lub w zabudowie bliźniaczej. Potrzeby mieszkaniowe mieszkańców są zaspokajane w stopniu zadowalającym, choć dla pewnych grup (młode rodziny, osoby samotne) przydałoby się więcej dostępnych finansowo mieszkań na wynajem. Samorząd rozważa przystąpienie do rządowego programu budownictwa czynszowego w formie SIM (Społeczna Inicjatywa Mieszkaniowa) – być może w przyszłości powstałby niewielki blok z mieszkaniami komunalnymi, co uzupełniłoby lukę na rynku mieszkaniowym.

Wnioski dotyczące infrastruktury technicznej

- Gmina dokonała **znacznego postępu w rozbudowie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej** – większość mieszkańców ma już dostęp do wodociągu, a kanalizacja obejmuje kluczowe obszary i jest stopniowo rozszerzana. Nadal jednak priorytetem pozostaje rozszerzenie sieci kanalizacyjnej na kolejne wsie oraz modernizacja oczyszczalni, by sprostać rosnącej ilości ścieków.
- Sieci energetyczne i telekomunikacyjne stopniowo się unowocześniają – gmina ma niemal pełne pokrycie siecią elektryczną, inwestuje w oświetlenie LED, a światłowód dociera do coraz większej liczby miejscowości. Należy kontynuować te działania, by znieść cyfrowe wykluczenie peryferyjnych przysiółków.
- Brak rozbudowanej sieci gazowej nie jest obecnie palącym problemem (mieszkańcy nie wykazują dużego zainteresowania przyłączaniem do gazu ziemnego). W kontekście walki ze smogiem warto jednak w dłuższej perspektywie rozważyć gazyfikację głównych miejscowości lub rozwój alternatywnych systemów grzewczych (OZE).
- Stan infrastruktury społecznej (szkoły, ośrodki zdrowia, obiekty kultury) jest zadowalający, choć częściowo wymaga dalszych nakładów na remonty i modernizacje. Pozytywnie należy ocenić wykorzystanie funduszy zewnętrznych na poprawę bazy społecznej (termomodernizacje, boiska itp.), co podniosło standard tych obiektów.

- **Warunki mieszkaniowe w gminie się poprawiają**, co widać po rosnącej średniej powierzchni mieszkania i liczbie nowych domów. Główne wyzwania w sferze mieszkaniowej to remonty istniejących zasobów komunalnych oraz ewentualne stworzenie oferty mieszkań na wynajem dla osób mniej zamożnych czy młodych, aby zapobiegać ich odpływowi z gminy.

1.7. Sfera kulturowa

Dziedzictwo kulturowe i zabytki

Gmina Dobra posiada **bogate dziedzictwo historyczne i kulturowe**, które stanowi o tożsamości lokalnej społeczności i jest istotnym zasobem rozwojowym (np. dla turystyki). Na terenie gminy zachowało się wiele cennych zabytków architektury, w tym szczególnie wartościowe obiekty sakralne i rezydencjonalne. Do najważniejszych należą:

- **Drewniany kościół pw. śś. Szymona i Judy Tadeusza w Dobrej** – zespół kościelny z XVII wieku (rozbudowany w XIX w.), w skład którego wchodzi zabytkowy drewniany kościół oraz otaczające go murowane kaplice i ogrodzenie z XVIII–XIX w.. Kościół ten jest unikatowym przykładem architektury sakralnej regionu; obecnie pełni funkcję kościoła pomocniczego (obok nowej świątyni), wymaga jednak stałej konserwacji i zabezpieczenia ze względu na wartość zabytkową.
- **Zespół kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja w Skrzydlnej** – obejmuje drewniany, późnogotycki kościół z I połowy XVI w. (z murowanym prezbiterium), otoczony starym murem oraz towarzyszące mu trzy zabytkowe kapliczki z XIX w.. Kościół w Skrzydlnej jest jednym z najstarszych w regionie, posiada cenne elementy wystroju (renesansowy nagrobek fundatora Prokopa Pieniążka). Obecnie używany jest rzadko (po wybudowaniu nowego kościoła w 1993 r.), dlatego wymaga szczególnej troski konserwatorskiej.

- **Dwór obronny w Skrzydlnej z parkiem podworskim** – późnorenesansowy dwór obronny z II połowy XVI w., przebudowany na rezydencję w XVIII i XIX w. Otacza go rozległy park krajobrazowy z XIX wieku ze starodrzewem (lipy, dęby, buki – wiele okazałych, stuletnich drzew). Dwór i park w Skrzydlnej wpisane są do rejestru zabytków; choć obecnie znajdują się w rękach prywatnych, zachowane są w dość dobrym stanie. Zespół ten stanowi cenny element dziedzictwa ziemiańskiego regionu.
- **Kościół parafialny p.w. Matki Bożej Nieustającej Pomocy** (A-163/M z dnia 17.02.2009 r.) w Jurkowie. Drewniany kościół z 1913 r. wpisany na listę obiektów Małopolskiego Szlaku Architektury Drewnianej. Kościół jest świątynią trójnawową z drewnianą wieżą na kamiennej podmurówce przykryta ostrosłupowym hełmem. Wnętrze kościoła nakryte jest pozornym sklepieniem kolebkowym wspartym na dekoracyjnych podporach. Całość zdobi polichromia nawiązująca do sztuki wschodniej wykonana w 1966 roku. Ołtarz główny wykonany w stylu neoromańskim z 1920 roku, natomiast boczne z 1932 roku. Cenne wyposażenie stanowi również drewniana ambona z płaskorzeźbami. Obok kościoła usytuowana jest stylowa, kamienna dzwonnica z trzema dzwonami.

Ponadto w gminie znajduje się szereg pomniejszych zabytków: murowany kościół parafialny w Dobrej (XX w.), liczne kapliczki i krzyże przydrożne (najstarsze z XVIII i XIX w.), tradycyjne drewniane chałupy i zabudowania gospodarskie miejsca pamięci narodowej (np. pomnik ofiar II wojny światowej na cmentarzu w Dobrej). Całość dziedzictwa materialnego dopełniają **żywe tradycje niematerialne** – gwara, folklor muzyczny i taneczny (działające zespoły regionalne), lokalne obyczaje (np. Dziady Śmiguśne, tradycje dożynkowe, kolędnicze).

Stan zachowania zabytków jest zróżnicowany. Obiekty sakralne są na ogół zadbane (dzięki staraniom parafii i wsparciu wiernych), choć drewniane kościoły wymagają pilnych prac konserwatorskich (ochrona przed wilgocią, kornikiem, remont dachu). Dwór w Skrzydlnej jest częściowo odrestaurowany, lecz park wymaga zabiegów pielęgnacyjnych (przycięcia drzew, odtworzenie alejek). Właściciele zabytków wspólnie z Gminą współpracują z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz stara się o środki na prace przy zabytkach. Niemniej, utrzymanie tak wielu zabytków przerasta możliwości finansowe parafii i gminy, stąd konieczne jest

zaangażowanie funduszy zewnętrznych (programy ministerialne, UE) i wsparcie organizacji pozarządowych.

Kultura i aktywność kulturalna mieszkańców

Życie kulturalne w gminie Dobra jest bogate i kultywuje lokalne tradycje. Głównym animatorem kultury jest Gminny Ośrodek Kultury w Dobrej, który organizuje różnorodne zajęcia, wydarzenia i festiwale. Cykliczne imprezy kulturalne wpisały się na stałe w kalendarz gminy, przyciągając zarówno mieszkańców, jak i gości z zewnątrz. Do najważniejszych należą, dożynki gminne, akcja „Odkryj Beskid Wyspowy”, „Dziady Śmigustne”, czy koncerty kolęd i pastorałek w okresie bożonarodzeniowym (z udziałem orkiestr dętych OSP i chórów parafialnych), gminny konkurs palm wielkanocnych, festyny rodzinne w sołectwach, np. biegi i rajdy turystyczne promujące aktywny wypoczynek i przyrodę.

W kultywowaniu i przekazywaniu tradycji ogromną rolę odgrywają lokalne zespoły artystyczne, m.in. „Jurkowanie”, „Skrzydłanie”. Działa m.in. dziecięco-młodzieżowy zespół regionalny przy GOK, uczący tańców i przyśpiewek z regionu; chóry parafialne w Dobrej i Skrzydlnej; orkiestry dęte przy jednostkach OSP (które zdobywają laury na przeglądach powiatowych). Cenne jest istnienie twórców ludowych – w gminie mieszka kilku uznanych artystów amatorów, np. rzeźbiarzy w drewnie, malarzy na szkle, hafciarek. Ich prace prezentowane są podczas wystaw okolicznościowych.

Dziedzictwo kulturowe i jego ochrona prawna

Dziedzictwo kulturowe na terenie gminy Dobra reprezentują obiekty zabytkowe chronione prawem. Na omawianym obszarze zlokalizowanych jest 5 obiektów wpisanych do rejestru zabytków.

Lista obiektów wpisanych do rejestru zabytków⁵:

⁵ Na podstawie wykazu Rejestru zabytków nieruchomych województwa małopolskiego, stan na kwiecień 2016 r. http://www.wuoz.malopolska.pl/images/file/Rejestr%20powiaty_aktualne22.pdf

- Dobra gm. Dobra – kościół parafialny pw. św. Szymona i Judy, otoczenie, drzewostan, ogrodzenie z bramkami, A-303 z 13.10.1971;
- Jurków gm. Dobra – kościół parafialny pw. MB Nieustającej Pomocy, A-163/M z 17.02.2009;
- Skrzydlina gm. Dobra – kościół parafialny pw. św. Mikołaja, otoczenie, starodrzew, A-177 z 23.12.1961;
- Skrzydlina gm. Dobra – dwór, A-603 z 08.12.1989 (NSz);
- Skrzydlina gm. Dobra – ogród podworski, A-301 z 26.06.1982 (NSz).

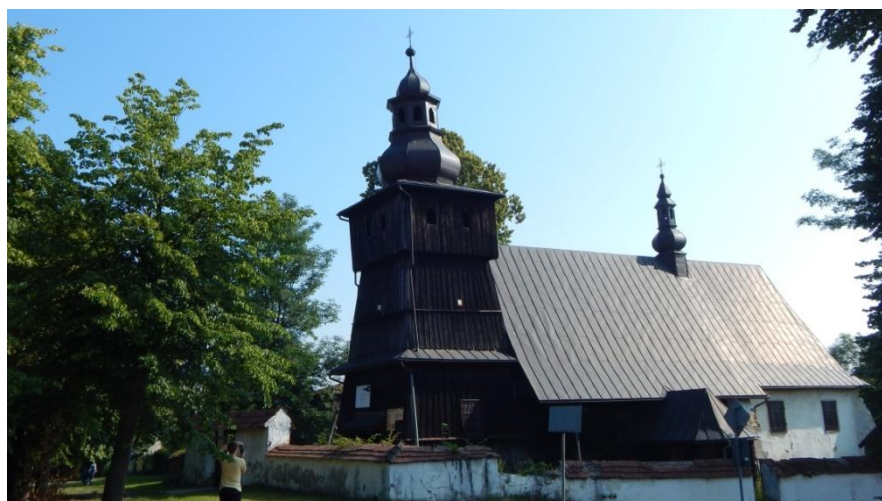


Fot. 1. Kościół
par. p.w. św.
Szymona
i Judy,
otoczenie,
drzewostan,
ogrodzenie
z bramkami.

Źródło: il. L.
Klimczak.



Fot. 2.
 Kościół
 parafialny
 pw. MB
 Nieustające
 j Pomocy w
 Jurkowie.
 Źródło: D.
 Jopek.



Fot. 3.
 Kościół
 parafialny
 pod
 wezwanie
 m św.
 Mikołaja
 Biskupa w
 Skrzydlnej
 . Źródło:
 L.
 Klimczak



Wnioski:

- Gmina Dobra posiada bogate dziedzictwo kulturowe w postaci zabytków architektury (drewniane kościoły, dwór, kapliczki) oraz zgromadzonych dóbr kultury. Stanowią one ogromny atut, ale też wyzwanie w kontekście utrzymania – wymagają ciągłych nakładów na konserwację i opiekę.
- Życie kulturalne gminy jest bardzo aktywne – liczne imprezy, festyny i przeglądy angażują społeczność i kultywują tradycje. To świadczy o silnej tożsamości lokalnej i integracji mieszkańców wokół wartości kulturowych.
- Istnienie wielu zespołów regionalnych i twórców ludowych sprzyja zachowaniu niematerialnego dziedzictwa (gwary, muzyki, rękodzieła). Należy nadal wspierać te inicjatywy, gdyż są one unikalnym bogactwem gminy.
- Infrastruktura kultury (GOK, świetlice) jest wystarczająca, choć wymaga unowocześnienia – np. doposażenia w sprzęt nagłośnieniowy, modernizacji sali widowiskowej. Inwestycje w kulturę przekładają się na zwiększenie atrakcyjności gminy dla mieszkańców i potencjalnych turystów.
- W sferze kultury drzemie także potencjał ekonomiczny – turystyka kulturowa (szlak architektury drewnianej, imprezy folklorystyczne) może stać się jedną z marek rozpoznawczych gminy, o ile zostanie odpowiednio wypromowana i skomercjalizowana z poszanowaniem autentyczności.

2. Metodyka wyznaczania obszaru zdegradowanego

Metodyka wyznaczenia obszaru zdegradowanego dla Gminy Dobra

1. Podział obszaru gminy na jednostki analityczne

W celu przeprowadzenia szczegółowej diagnozy przestrzennej, obszar Gminy Dobra (całe terytorium niezależnie od sposobu jego zagospodarowania) został podzielony na 575 kwadratów o wymiarach 100 x 100 metrów. Takie podejście pozwoliło na uzyskanie wysokiej rozdzielczości przestrzennej analizy, umożliwiającej precyzyjną identyfikację obszarów o największej kumulacji problemów społeczno-gospodarczych oraz infrastrukturalnych.

2. Pozyskanie i przygotowanie danych

Do analizy wykorzystano następujące materiały źródłowe:

- dane pozyskane z Urzędu Gminy Dobra oraz instytucji zewnętrznych (m.in. Policji, Ośrodka Pomocy Społecznej, Powiatowego Urzędu Pracy).
- dane pozyskane z ankiet od mieszkańców. Pozyskano 130 w pełni wypełnionych ankiet od mieszkańców wszystkich sołectw w procesie ankietyzacji obszaru zdegradowanego Gminy Dobra. Dane w podziale na lokalizacje oraz różne formy degradacji terytoriów.

Na podstawie zebranych informacji przygotowany został zestaw wskaźników, które następnie zostały przypisane do poszczególnych punktów adresowych, a w kolejnym kroku zostały zagregowane do poziomu jednostek siatki 100 x 100 m.

Spośród pierwotnie zdefiniowanej listy wskaźników wybrano te, dla których dostępne były dane o odpowiedniej dokładności przestrzennej.

3. Dobór wskaźników i ich podział na sfery

Ostateczny zestaw wskaźników został przyporządkowany do 4 sfer diagnostycznych, z czego pierwsze 3 sfery zostały opracowane na podstawie zebranych danych zastanych, a ostatnia sfera została zasilona danymi z ankiety przeprowadzonej wśród mieszkańców Gminy Dobra.

Sfera społeczna

1. Liczba zgłoszeń przemocy domowej / 10 mieszkańców
2. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej / 10 mieszkańców
3. Liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej / 10 mieszkańców
4. Liczba zgłoszeń dotyczących przemocy wobec dzieci / 10 mieszkańców
5. Liczba przypadków zgłoszonego nadużycia wobec osób starszych / 10 mieszkańców
6. Liczba osób którym zrealizowano świadczenia środowiskowej pomocy społecznej / 10 mieszkańców
7. Liczba rodzin, którym zrealizowano świadczenia środowiskowej pomocy społecznej / 10 mieszkańców
8. Liczba osób korzystających ze specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi / 10 mieszkańców
9. Liczba rodzin wielodzietnych objętych pomocą społeczną / 10 mieszkańców

Sfera gospodarcza

10. Liczba osób żyjących poniżej granicy ubóstwa / 10 mieszkańców

Sfera infrastrukturalno-techniczna

11. Dostęp do wodociągów
12. Dostęp do kanalizacji
13. Odległość od przystanku
14. Odległość od szkoły podstawowej lub filii

Sfera partycypacyjna

15. Ponadprzeciętnie wysokie bezrobocie
16. Ubóstwo- problemy z biedą, niskie dochody, brak zaradności życiowej.
17. Koncentracja aktów przestępczych (akty wandalizmu, chuligaństwo, niszczenie mienia w parkach, przystanków, itp.)
18. Przemoc w rodzinie

19. Brak współpracy między mieszkańcami a instytucjami publicznymi (niedostrzeganie problemów społecznych przez władze samorządowe- gminne powiatowe, itp.)
20. Niski poziom edukacji
21. Mało imprez kulturalnych.
22. Brak obiektów kultury.
23. Zła jakość lub słaby dostęp do obiektów edukacji.
24. Brak miejsc pracy, słaba kondycja lokalnych firm.
25. Dzikie wysypiska śmieci.
26. Brak sieci wodno-kanalizacyjnej (chodzi o miejsca, gdzie taka sieć jest niezbędna)
27. Brak sieci gazowej (chodzi o miejsca, gdzie taka sieć jest niezbędna)
28. Brak internetu (powolny internet)
29. Zdewastowane budynki, opuszczone nieruchomości
30. Brak/zły stan terenów rekreacyjnych (alejek spacerowych, placów zabaw, ścieżek rowerowych, boisk)
31. Zły stan techniczny zabytków
32. Inne- jakie? (np. słaby zasięg telefonii komórkowej)

4. Normalizacja wskaźników

Aby umożliwić porównywalność danych, każdy wskaźnik został znormalizowany według wzoru:

$$x' = \frac{x - \min}{\max - \min} \times 100$$

gdzie:

- *x* – wartość wskaźnika dla danego kwadratu,
- *min* – minimalna wartość wskaźnika wśród wszystkich kwadratów,
- *max* – maksymalna wartość wskaźnika wśród wszystkich kwadratów.

Dzięki temu wartości każdego wskaźnika mieściły się w zakresie **0–100 punktów**, gdzie 0 oznacza najkorzystniejszą sytuację, a 100 – najgorszą.

5. Agregacja wskaźników i ustalenie wag

W celu uzyskania syntetycznej miary poziomu degradacji dla każdego kwadratu zastosowano średnią ważoną wartości znormalizowanych wskaźników. Wagi przypisano na poziomie sfer:

Sfera społeczna – 25%

Sfera gospodarcza – 5%

Sfera infrastrukturalno-techniczna – 10%

Sfera partycypacyjna – 60%

Dla każdej sfery obliczono średnią znormalizowanych wartości wskaźników, a następnie przemnożono przez odpowiednią wagę.

6. Indeks sumaryczny i wyznaczenie obszaru zdegradowanego

Indeks sumaryczny dla każdego kwadratu został wyznaczony według wzoru:

$$\text{Indeks sumaryczny} = (S_s \times 0,25) + (S_g \times 0,05) + (S_i \times 0,10) + (S_p \times 0,60)$$

gdzie:

- S_s - średnia znormalizowanych wskaźników sfery społecznej,
- S_g - średnia znormalizowanych wskaźników sfery gospodarczej,
- S_i - średnia znormalizowanych wskaźników sfery infrastrukturalno-technicznej,
- S_p - średnia znormalizowanych wskaźników sfery partycypacyjnej.

Obszar zdegradowany został określony jako skupisko jednostek siatki 100 × 100 m o najwyższych wartościach indeksu sumarycznego, wskazujących na występowanie kumulacji negatywnych zjawisk społecznych, gospodarczych i infrastrukturalnych.

7. Prezentacja wyników w formie mapy przestrzennej

Dla zobrazowania rozkładu przestrzennego problemów, wartości indeksu sumarycznego naniesiono na mapę gminy w układzie siatki 100 x 100 m. Dla celów czytelności zastosowano skalę

barwne (gradient kolorystyczny), w których najniższe wartości wskaźnika odpowiadają odpowiednim barwom chłodnym wskazanym na legendzie. Mapa ta umożliwia:

- identyfikację obszarów o największej koncentracji negatywnych zjawisk,
- analizę powiązań przestrzennych pomiędzy różnymi kategoriami problemów,
- wyznaczenie granic obszaru zdegradowanego w sposób wizualnie czytelny i metodycznie uzasadniony.

3. Charakterystyka przebiegu obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji

3.1. Pogłębiona analiza obszaru zdegradowanego

Poniżej dokonano szczegółowej charakterystyki potencjałów wyznaczonych terenów zdegradowanych w odniesieniu do gminy Dobra, który został wyznaczony z poszanowaniem ścisłej metodologii dla tego typu delimitacji wynikających z Ustawy o rewitalizacji. Obszar zdegradowany w gminie Dobra, jak już wspomniano, przypada na obszar o największej dynamice zjawisk społeczno-gospodarczych, przestrzennych, środowiskowych i kulturowych. Owa dynamika przemian z punktu widzenia analizy kierunków rozwoju funkcjonalnych obszarów zdegradowanych i zamieniania ich w obszary rewitalizacji wskazuje w przypadku gminy Dobra na podobszary stanowiące społeczno-gospodarcze centrum gminy. Obszar zdegradowany został wyznaczony w różnych podobszarach Gminy, których specyfikę omówiono poniżej w ramach pogłębionej analizy obszarów zdegradowanych. Warto jednakże dokonać pogłębionej analizy obszarów zdegradowanych według cech wspólnych dla wszystkich podobszarów.

Po pierwsze na terenie podobszarów, zgodnie z analizą danych zawartych w kwestionariuszach ankietowych, występuje niska jakość kapitału społecznego. Mamy do czynienia z sytuacją, w której społeczność nie utożsamia się z przestrzenią publiczną i nie czuje się jej częścią. Zadaniem

samorządu gminnego jest inicjatywa na rzecz generowania aktywności mieszkańców w różnych obszarach (praca, spędzanie wolnego czasu, itp.). Uwarunkowaniem nie sprzyjającym rozwojowi gospodarczemu i przestrzennemu jest występujące rozdrobnienie ziemi, co czyni rolnictwo niedochodowym z wyjątkiem tzw. rolnictwa specjalizacyjnego, lub rolnictwa ekologicznego.

Przenosza: Obszary degradacji koncentrują się tu w dolinie potoku Stradomka oraz przy rozproszonej zabudowie w najniższej położonych częściach sołectwa. Niekorzystne warunki geograficzne – niska wysokość terenu, lokalne obniżenia i łagodne stoki – sprzyjają problemom infrastrukturalnym i utrudniają dostęp do usług. Priorytetowe kierunki działań to uporządkowanie układu osadniczego wzdłuż doliny oraz poprawa dojazdów i podstawowej infrastruktury technicznej (drogi, kanalizacja, wodociągi).

Wola Skrzydlańska: Negatywne zjawiska skupiają się na północnych stokach góry Śnieżnica, gdzie zlokalizowana jest główna zabudowa wsi. Górski charakter terenu powoduje wysokie koszty utrzymania dróg i odwodnienia, a strome stoki generują problemy z zabezpieczeniem osuwisk i odprowadzaniem wód opadowych. Zalecane działania to uzupełnienie brakującej infrastruktury technicznej (sieć wod-kan, odwodnienia) oraz wprowadzenie bezpiecznych rozwiązań komunikacyjnych dla pieszych i kierowców w centrum miejscowości.

Skrzydlna: Historyczne centrum wsi (dawny układ quasi-rynkowy) wykazuje najwyższą koncentrację problemów. Degradacja centrum przejawia się zanikiem usług (opuszczone lub nieczynne punkty handlowo-usługowe) oraz chaotyczną zabudową, co razem nasila kryzys społeczno-gospodarczy. Kierunek rewitalizacji powinien skupić się na rewaloryzacji centralnego układu urbanistycznego i przywróceniu mu funkcji centrotwórczych – poprzez odnowę zdegradowanych budynków, uporządkowanie przestrzeni publicznej (plac, otoczenie kościoła itp.) oraz zachęcanie przedsiębiorców do lokowania tam działalności.

Stróża: W tym rozległym sołectwie zabudowa ciągnie się wzdłuż górskiego potoku Stróża. Degradacja ma charakter linearnego klastra – problemy (np. z infrastrukturą) są nasilone w pasie zabudowy przy potoku. Rozproszony, wydłużony układ osadniczy skutkuje wyzwaniami transportowymi i odwodnieniowymi. Priorytetami są podniesienie standardu lokalnych dróg (asfaltowanie, utrzymanie zimowe), poprawa bezpieczeństwa (chodniki, oświetlenie) oraz rozbudowa kanalizacji szczególnie tam, gdzie zabudowa jest najgęstsza.

Porąbka: Sołectwo to doświadcza degradacji skoncentrowanej wzdłuż głównych ciągów osadniczych, zwłaszcza w sąsiedztwie linii kolejowej przebiegającej przez miejscowość. Dodatkowo lokalne uwarunkowania geologiczne (obecność złóż, dawne kamieniołomy) oraz górzysty teren wywołują presje środowiskowe i przestrzenne – np. niezrekultywowane wyrobiska czy niekontrolowana zabudowa na stromych stokach. Konieczne działania obejmują uporządkowanie ładu przestrzennego (plany miejscowe ograniczające chaotyczną zabudowę) oraz zabezpieczenia środowiskowe (rekultywacja terenów poeksploatacyjnych, stabilizacja osuwisk).

Dobra: Stolica gminy odznacza się najsilniejszą koncentracją problemów. Czerwone punkty gęsto wypełniają centrum miejscowości – co odzwierciedla zaniedbane przestrzenie publiczne, zdegradowane obiekty (np. stare budynki usługowe, pustostany) oraz nagromadzenie zjawisk społecznych (bezrobocie, ubóstwo, niska aktywność mieszkańców). Jako że Dobra pełni funkcję centralną, rewitalizacja jej centrum ma kluczowe znaczenie dla całej gminy. Należy tu dążyć do stworzenia reprezentacyjnej, funkcjonalnej przestrzeni publicznej (np. rynek lub plac z małą architekturą), odnowy zasobów komunalnych (remonty budynków użyteczności publicznej, mieszkań komunalnych) oraz aktywizacji społeczno-gospodarczej (wspieranie lokalnego biznesu, wydarzeń społecznych i kulturalnych, aby ożywić miejscowość).

Gruszowiec: Obszar problemowy w tym sołectwie obejmuje głównie tereny wzdłuż drogi krajowej DK28 i okolice przełęczy. Ekspozycja na trudne warunki zimowe (częste oblodzenia, zawieje na

wysoko położonej przełęczy) w połączeniu z dużym natężeniem ruchu tranzytowego generują problemy bezpieczeństwa i dostępności. Ponadto rozproszona zabudowa przy szosie ma ograniczony dostęp do infrastruktury technicznej. Zalecane kierunki działań: poprawa infrastruktury drogowej (bezpieczne skrzyżowania, chodniki, zatoki autobusowe), usprawnienie odwodnienia i zabezpieczenie drogi przed skutkami pogody, tak aby węzeł komunikacyjny w Gruszowcu był sprawny i bezpieczny przez cały rok.

Jurków: Jako że Jurków pełni funkcję centralną jeśli chodzi o kumulację początków szlaków turystycznych na okoliczne góry, rewitalizacja jej centrum ma kluczowe znaczenie wizerunku dla całej gminy. Należy tu dążyć do stworzenia reprezentacyjnej, funkcjonalnej przestrzeni publicznej (np. rynek lub plac z małą architekturą), odnowy/przebudowy napowietrznych sieci telekomunikacyjnych i energetycznych, odnowy zasobów komunalnych (remonty budynków użyteczności publicznej) oraz aktywizacji społeczno-gospodarczej (wspieranie lokalnego biznesu okółoturystycznego, wydarzeń społecznych i kulturalnych, aby ożywić miejscowość).

Chyszówki: To wysokogórskie sołectwo, gdzie osadnictwo jest mocno rozproszone na stromych stokach Mogielicy i Łopienia. Skupiska degradacji wynikają tu z peryferyjności i wykluczenia przestrzennego – duże odległości i ukształtowanie terenu utrudniają mieszkańcom dostęp do podstawowych usług (np. ośrodek zdrowia) oraz generują bardzo wysokie koszty utrzymania infrastruktury (drogi górskie wymagające częstych napraw, odśnieżania). Priorytety działań to poprawa dojazdów (remonty dróg do przysiółków), zapewnienie łączności (telekomunikacja, internet) oraz organizacja mobilnych usług publicznych docierających do oddalonych osiedli, tak by ograniczyć skutki wykluczenia terytorialnego.

Wilczyce: Degradacja w Wilczycach jest zauważalna na zboczach góry Ćwilin i w dolinach lokalnych potoków. Podobnie jak w Chyszówkach, górskie uwarunkowania (stromizny, peryferyjne położenie) przekładają się na problemy z transportem (trudny dojazd, słaby stan dróg) oraz z infrastrukturą

sanitarną (rozproszona zabudowa utrudnia budowę kanalizacji). Działania naprawcze powinny skupić się na wzmocnieniu sieci drogowej (utwardzenie dojazdów do przysiółków, mostki) oraz rozbudowie sieci technicznych – zwłaszcza systemu odprowadzania ścieków i wody deszczowej, aby chronić środowisko i zapobiec lokalnym podtopieniom.

Pólrzeczek: Jest to najwyżej położone sołectwo gminy, leżące u źródeł rzeki Łososiny. Czerwone punkty widoczne na mapie wskazują tereny o największej degradacji właśnie w górnych partiach Pólrzeczek. Strome stoki i źródłowa dolina skutkują częstymi utrudnieniami komunikacyjnymi (osuwiska, podmycia dróg) oraz podwyższonym ryzykiem geotechnicznym (typowym dla Beskidu Wyspowego). Mieszkańcy mają też ograniczony dostęp do usług z powodu odległości. Rewitalizacja Pólrzeczek powinna koncentrować się na inwestycjach w odporną na klimat infrastrukturę (wzmocnienia przeciwoświsiskowe, solidne odwodnienie dróg, sieci energetyczne odporne na ekstremalne warunki) oraz na poprawie połączeń drogowych z resztą gminy, co ułatwi dojazd służbom i mieszkańcom.

Warto podkreślić, że symptomy niekorzystnych zjawisk społeczno-gospodarczych występują także w innych, mniejszych sołectwach gminy Dobra. W wsiach takich jak Porąbka, Przenosza czy Chyszówki obserwuje się postępujące starzenie się lokalnych społeczności, odpływ młodszych mieszkańców oraz ograniczony dostęp do niektórych usług. Choć problemy te nie osiągają tak wysokiej koncentracji jak w centralnych częściach Dobrej czy Jurkowa, stanowią one istotne wyzwanie rozwojowe. Dlatego planowanie procesu rewitalizacji obejmuje również uwzględnienie potrzeb tych peryferyjnych wiosek – tak, aby zapobiec ich marginalizacji i zapewnić, że żadna część gminy nie zostanie pominięta w działaniach naprawczych.

3.2. Metodyka wyznaczania obszaru rewitalizacji

Metodyka delimitacji obszaru rewitalizacji Gminy Dobra została oparta na obiektywnych kryteriach diagnostycznych, zgodnych z ustawą o rewitalizacji z 9 października 2015 r. (t.j. Dz.U. 2024 poz. 278). Zgodnie z art. 9 tej ustawy obszarem zdegradowanym jest teren o koncentracji negatywnych

zjawisk społecznych (np. bezrobocie, ubóstwo, przestępczość) oraz co najmniej jednego negatywnego zjawiska z pozostałych sfer (gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej lub technicznej). Natomiast obszar rewitalizacji wyznacza się w ramach obszaru zdegradowanego – charakteryzuje go szczególna kumulacja niekorzystnych zjawisk oraz istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego. Przy wyznaczaniu granic obszaru rewitalizacji uwzględniono również ograniczenia ustawowe – obszar ten nie może przekraczać 20% powierzchni gminy ani być zamieszkały przez więcej niż 30% ludności. Proces delimitacji przebiegał wieloetapowo, z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań i z wykorzystaniem szczegółowych badań przestrzennych oraz statystycznych, co pozwoliło na wnikliwą diagnozę obszarów kryzysowych.

Kroki analizy delimitacyjnej: Po pierwsze dokonano podziału obszaru gminy na jednorodne jednostki analityczne. W diagnozie Gminy Dobra zastosowano siatkę przestrzenną 100×100 m (łącznie 575 komórek), co zapewniło wysoką rozdzielczość analizy i precyzyjną lokalizację punktów zapalnych degradacji. Następnie zgromadzono i przygotowano bogaty zestaw danych – zarówno ze źródeł urzędowych (m.in. Urząd Gminy, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Policja, Powiatowy Urząd Pracy), jak i z badań terenowych oraz ankiet społecznych. W ramach diagnozy przeprowadzono ankietę wśród mieszkańców (uzyskano 130 wypełnionych ankiet ze wszystkich sołectw), co pozwoliło uwzględnić lokalną wiedzę i odczucia społeczne odnośnie skali i lokalizacji problemów. Zebrane informacje przetworzono do postaci mierzalnych wskaźników i przypisano konkretnym punktom adresowym, a następnie zagregowano do wspomnianych jednostek siatki przestrzennej.

Dobór wskaźników i analiza wielowymiarowa: Ostatecznie wybrano zestaw kilkunastu wskaźników pogrupowanych w kluczowe sfery problemowe (społeczną, gospodarczą, infrastrukturalno-techniczną oraz dodatkowo sferę partycypacyjną opartą na opiniach mieszkańców). Dla każdej jednostki obliczono wartości tych wskaźników, które następnie poddano normalizacji do skali bezwymiarowej 0–100 (gdzie 0 oznacza najlepszą sytuację, a 100 najgorszą). Takie podejście umożliwiło porównywalność różnych danych i zjawisk. W kolejnym kroku znormalizowane wskaźniki połączono w syntetyczny Indeks Degradacji – poprzez wyliczenie średniej ważonej wartości wskaźników z poszczególnych sfer. Wagi zostały dobrane z uwzględnieniem specyfiki gminy i wyników konsultacji (największą wagę przypisano sferze partycypacyjnej – 60%, co

odzwierciedla znaczenie subiektywnie odczuwanych problemów przez mieszkańców; wagi sfer: społeczna 25%, gospodarcza 5%, infrastrukturalna 10%).

Identyfikacja obszaru zdegradowanego i rewitalizacji: Dla każdej komórki siatki obliczono wartość Indeksu Degradacji, co pozwoliło na sporządzenie swoistej „mapy zagrożeń” w gminie. Obszar zdegradowany wyznaczono jako skupiska jednostek o najwyższych wartościach indeksu, wskazujących na skumulowanie kryzysowych zjawisk społecznych, gospodarczych i infrastrukturalnych. Granice obszaru zdegradowanego wyznaczono w sposób obiektywny – na mapie zobrazowano rozkład wskaźnika degradacji i na tej podstawie, przy zastosowaniu ekspertowej interpretacji, odcięto fragmenty o najwyższym natężeniu problemów. Tak wyznaczony obszar zdegradowany poddano następnie dalszej analizie i weryfikacji podczas konsultacji społecznych. W rezultacie, spośród obszaru zdegradowanego wskazano kluczowy obszar rewitalizacji, obejmujący te fragmenty gminy, gdzie zarówno kumulacja niekorzystnych zjawisk jest największa, jak i istnieje realna szansa na skuteczną interwencję naprawczą. Wybór obszaru rewitalizacji został dokonany z uwzględnieniem wyników diagnozy i konsultacji – kierowano się intensywnością negatywnych zjawisk, potencjałem poprawy sytuacji oraz opiniami mieszkańców co do priorytetowych terenów wymagających wsparcia. Ostatecznie zaproponowany obszar rewitalizacji spełnia ustawowe wymogi delimitacji (stan kryzysowy potwierdzony badaniami, koncentracja problemów społecznych wraz z co najmniej jednym innym czynnikiem, znaczenie dla rozwoju gminy) oraz mieści się w ustawowych limitach powierzchni i ludności. Uchwała Rady Gminy w sprawie wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji zostanie podjęta zgodnie z trybem przewidzianym w ustawie – z inicjatywy własnej Rady lub na wniosek Wójta, po przeprowadzeniu konsultacji społecznych projektu uchwały.

Metodyka wyznaczania obszaru rewitalizacji w Gminie Dobra jest zatem ściśle powiązana z diagnozą problemów i opiera się na obiektywnych danych, ale także na aktywnym udziale społeczności lokalnej. Takie podejście zapewnia transparentność i rzetelność procesu delimitacji, zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Rozwoju i Technologii oraz Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego dotyczącymi programów rewitalizacji (m.in. wymóg kompleksowej analizy wieloaspektowej oraz partycypacji społecznej w identyfikacji obszarów kryzysowych). W efekcie wyznaczono obszar rewitalizacji, który stanowi fragment obszaru zdegradowanego o

najwyższym priorytecie interwencji, co daje podstawę do koncentracji działań naprawczych tam, gdzie są one najbardziej potrzebne i zarazem najbardziej efektywne.

3.3. Charakterystyka obszaru rewitalizacji

Obszar rewitalizacji Gminy Dobra obejmuje trzy kluczowe podobszary zlokalizowane w centralnych częściach gminy: Dobrą (centrum administracyjne gminy), Jurków oraz Skrzydlną. Są to miejscowości pełniące rolę głównych ośrodków społeczno-gospodarczych, skupiających infrastrukturę publiczną, usługi oraz największą liczbę mieszkańców w skali gminy. Wybór tych podobszarów wynika z diagnozy – to właśnie one wykazują największą koncentrację negatywnych zjawisk (społecznych i infrastrukturalno-przestrzennych) spośród wszystkich sołectw, a zarazem mają kluczowe znaczenie dla spójności funkcjonalnej całej gminy. Łączna powierzchnia obszaru rewitalizacji jest relatywnie niewielka (obejmuje tylko wybrane, najbardziej zdegradowane fragmenty wymienionych sołectw), co zapewnia zgodność z ustawowym limitem 20% powierzchni gminy i 30% jej ludności. Granice obszaru rewitalizacji zostały poprowadzone tak, aby objąć zwarte centra wsi i ich najbliższe otoczenie, gdzie zidentyfikowano kumulację problemów, a jednocześnie by nie rozpraszać działań – koncentracja interwencji na tych obszarach ma przynieść efekt „dźwigni” rozwojowej dla całej gminy.

Podobszar Dobra: Sołectwo Dobra – pełniące funkcję centrum administracyjnego gminy (siedziba Urzędu Gminy) – charakteryzuje się najwyższym natężeniem zjawisk kryzysowych. W centralnej części Dobrej diagnoza wykazała liczne zaniedbane przestrzenie publiczne i zdegradowane obiekty (np. opuszczone lub zniszczone budynki usługowe, niewykorzystane pustostany), a także koncentrację problemów społecznych, takich jak bezrobocie, ubóstwo i niska aktywność mieszkańców. Brak wyodrębnionego, atrakcyjnego placu pełniącego rolę rynku oraz dominacja ruchu samochodowego na drodze krajowej przecinającej wieś powodują, że Dobra nie wykorzystuje w pełni swojego potencjału jako „serce” gminy. Obszar rewitalizacji w Dobrej obejmuje ścisłe centrum miejscowości, w tym okolice Urzędu Gminy, kościoła parafialnego, Gminnego Ośrodka Kultury, szkoły oraz tereny po dawnym dworcu kolejowym. Celem działań

rewitalizacyjnych będzie przywrócenie reprezentacyjnej funkcji centrum Dobrej – planuje się wykreowanie ogólnodostępnego placu (ryнку) integrującego funkcje społeczne i kulturalne, uporządkowanie układu komunikacyjnego (m.in. budowa chodników, przejść dla pieszych, uspokojenie ruchu na głównej drodze) oraz odnowę kluczowych obiektów publicznych. Priorytetem jest również aktywizacja społeczno-gospodarcza – wspieranie lokalnych przedsiębiorców w zagospodarowaniu pustych lokali, organizacja wydarzeń społecznych i kulturalnych, tak aby ożywić miejscowość i zintegrować mieszkańców. Rewitalizacja Dobrej ma znaczenie strategiczne: jako największa miejscowość gminy, Dobra oddziałuje na okoliczne wsie, stąd poprawa jej wyglądu i funkcjonalności przyczyni się do podniesienia atrakcyjności całej gminy.

Podobszar Jurków: Jurków jest sołectwem o rozproszonej zabudowie, położonym w dolinie potoku Jurkówka, otoczonej pasmami Beskidu Wyspowego. Problemy zdiagnozowane w Jurkowie wynikają częściowo z niekorzystnych uwarunkowań przestrzennych – rozczłonkowany układ osadniczy (liczne przysiółki odseparowane wzniesieniami i ciekami) skutkuje utrudnieniami w dostępie do infrastruktury i usług dla mieszkańców. W centrum wsi znajdują się jednak kluczowe instytucje publiczne (szkoła podstawowa, ośrodek zdrowia, remiza OSP), które stanowią naturalny rdzeń życia lokalnego. Warto jednak zwrócić uwagę na problemy związane z brakiem miejsc parkingowych przy szkole podstawowej w Jurkowie. Obszar rewitalizacji w Jurkowie obejmuje właśnie rejon skupiający te instytucje i przyległe tereny. Działania rewitalizacyjne skoncentrują się na wzmocnieniu funkcji centrum Jurkowa poprzez poprawę dostępności i jakości usług oraz przestrzeni publicznych. Planowane jest zagospodarowanie placu przy ośrodku zdrowia i remizie OSP jako lokalnego miejsca spotkań i integracji (mała architektura, zieleń, miejsca do siedzenia). Ponadto przewiduje się uporządkowanie zabudowy i rozwiązanie problemów parkowania w centrum wsi, co wraz z poprawą bezpieczeństwa ruchu drogowego (chodniki, oświetlenie, usprawnione skrzyżowania) podniesie komfort życia mieszkańców. Z uwagi na rozproszoną zabudowę Jurkowa, istotnym elementem będzie także polepszenie wewnętrznej spójności komunikacyjnej – utwardzenie i modernizacja dróg łączących poszczególne przysiółki z centrum wsi oraz z sąsiednimi miejscowościami. Ułatwi to mieszkańcom dostęp do szkoły, opieki zdrowotnej i usług, a także integrację Jurkowa z resztą gminy. Działania miękkie (społeczne) uzupełnią inwestycje infrastrukturalne – planowane są mobilne formy świadczenia usług (np. periodiczne dojazdy

lekarza, biblioteki, sklepu objazdowego) dla osób mieszkających w odległych osiedlach. Rewitalizacja Jurkowa ma zapobiec postępującej marginalizacji tej miejscowości i zapewnić jej mieszkańcom porównywalny standard życia jak w centralnych obszarach gminy.

Podobszar Skrzydlina: Skrzydlina to miejscowość o bogatym dziedzictwie kulturowym (znajduje się tu zabytkowy kościół parafialny oraz zespół dworski) i historycznym układzie przestrzennym – dawne centrum wsi miało charakter małego rynku. Diagnoza wskazała, że centrum Skrzydlnej jest w stanie zaawansowanej degradacji: w ostatnich latach nastąpił zanik lokalnych usług (wiele punktów handlowo-usługowych zostało zamkniętych lub przeniesionych), a ład przestrzenny zakłóca chaotyczna, niespójna zabudowa. W efekcie Skrzydlina, pomimo swojego potencjału i położenia, zmaga się z kryzysem społeczno-gospodarczym – młodzi mieszkańcy i inwestorzy nie postrzegają jej obecnie jako atrakcyjnego miejsca do życia i prowadzenia działalności. Obszar rewitalizacji obejmuje historyczne centrum Skrzydlnej, w tym dawny plac targowy oraz przyległe tereny, a także otoczenie zabytkowego kościoła i dworu. Głównym celem rewitalizacji będzie przywrócenie Skrzydlnej funkcji centrotwórczych poprzez rewaloryzację układu urbanistycznego oraz tchnienie nowego życia w tę przestrzeń. Planowane jest przekształcenie obecnego placu (targowiska) i okolic w reprezentacyjne centrum wsi o funkcjach społecznych, kulturalnych i gospodarczych. Oznacza to m.in. budowę lub modernizację wielofunkcyjnego placu z małą architekturą, zielenią i miejscami do organizacji wydarzeń, integrację przestrzeni publicznych wokół zabytków (stworzenie spójnych ciągów pieszych między kościołem, dworem a placem centralnym) oraz renowację cennych obiektów dziedzictwa architektonicznego. Jednocześnie przewiduje się zachęty dla rozwoju lokalnej przedsiębiorczości w centrum Skrzydlnej – np. stworzenie warunków dla powstawania małych punktów usługowych czy gastronomicznych w odnowionych budynkach, co przyczyni się do ożywienia ekonomicznego. Rewitalizacja Skrzydlnej będzie łączyć interwencje „twarde” (infrastrukturalne) z „miękkimi” (społecznymi i gospodarczymi), tak by równocześnie poprawić estetykę i funkcjonalność przestrzeni oraz zaktywizować mieszkańców i przyciągnąć odwiedzających (np. poprzez podkreślenie walorów turystycznych zabytków i organizację wydarzeń kulturalnych na odnowionym placu). Ze względu na historyczny charakter tego podobszaru, wszystkie działania będą prowadzone z poszanowaniem zasad ochrony dziedzictwa i ład przestrzennego, w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków.

Powiązania wewnątrz obszaru rewitalizacji: Trzy wyżej opisane podobszary nie funkcjonują w oderwaniu – istotne jest zapewnienie między nimi oraz resztą gminy dobrych powiązań komunikacyjnych i funkcjonalnych. Program rewitalizacji przewiduje działania uzupełniające poza samymi podobszarami rewitalizacji, np. rozbudowę systemu transportu zbiorowego i infrastruktury drogowej tak, aby mieszkańcy odleglejszych sołectw (m.in. Pótrzeczek, Wilczyc, Chyszówek) mieli lepszy dostęp do centrów w Dobrej, Jurkowie i Skrzydlnej. Ponadto zakłada się tzw. „rozlewanie” pozytywnych efektów rewitalizacji – np. poprzez organizację mobilnych usług lub wydarzeń kulturalno-edukacyjnych także w mniejszych, peryferyjnych wsiach, co pozwoli włączyć całą społeczność gminną w proces odnowy. W ten sposób rewitalizacja skoncentrowana terytorialnie na trzech głównych podobszarach będzie oddziaływać szerzej, poprawiając spójność terytorialną gminy i przeciwdziałając wykluczeniu obszarów oddalonych.

Obszar rewitalizacji Gminy Dobra obejmuje zatem kluczowe ośrodki osadnicze gminy, dotknięte zjawiskami kryzysowymi, ale posiadające jednocześnie potencjał rozwojowy i znaczenie strategiczne. Są to tereny, gdzie skoncentrowane działania infrastrukturalne, społeczne i gospodarcze przyniosą największy efekt w postaci podniesienia jakości życia mieszkańców, zahamowania negatywnych trendów (w tym migracji czy zapaści funkcji publicznych) oraz wykorzystania atutów lokalnych (położenie, dziedzictwo kulturowe, społeczność lokalna). Realizacja GPR na tym obszarze przyczyni się do osiągnięcia wizji gminy jako przestrzeni z aktywną społecznością, atrakcyjnymi i funkcjonalnymi centrami wsi, nowoczesną infrastrukturą oraz ożywioną gospodarką czerpiącą z lokalnych zasobów. Dzięki temu obszar rewitalizacji z „problemowego” stanie się w perspektywie wieloletniej obszarem wzorcowym, promieniującym pozytywnymi zmianami na całą Gminę Dobra.